КНІГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА

КНІГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА

ВЫПУСК 104

Адам Глобус

КАЗКІ

СТАЛІЧНЫЯ

ПАРЫЖ – ВІЛЬНЯ – МІНСК – ВІЦЕБСК

МІНСК, «КНІГАЗБОР», 2018

УДК 821.161.1-3
ББК 84(4Беи)
Г52

Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў
«Кнігарня пісьменніка». Выпуск 104.
Заснаваная ў 2009 годзе.

Мастакі
Міраслаў Адамчык, Міхаіл Драко

Кніга выдадзена ў якасці ўзнагароды за трэцяе месца ў літаратурнай прэміі імя Ежы Гедройца ў 2017 годзе.

ISBN 978-985-7180-82-0

© Глобус А., 2018
© Адамчык М., Драко М., мастакі, 2018
© ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў», 2018
© Афармленне. ПУП «Кнігазбор», 2018

ПАРЫЖСКІЯ КАЗКІ

ЗЯЛЁНЫ СОМ

У Сене пад Парыжам вырас велізарны, як бервяно, сом. Вырашыў той зялёны сом ажаніцца. Ён прыплыў у Парыж і запатрабаваў тры нявесты, каб было з каго выбіраць. Сом быў такі вялікі, а Парыж тады быў яшчэ такі маленькі, што парыжане спалохаліся рачной пачвары. Збаяліся, што выпаўзе на бераг і разбурыць горад, а жыхароў усіх чыста зжарэ. Таму і кінулі парыжане ў рачныя хвалі трох найпрыгажэйшых маладых парыжанак.

Тры дні і тры ночы зялёны сом разглядаў сваіх палонніц, а потым узяў і вярнуў іх на бераг Сены жывымі ды вясёлымі. Прыгажуні былі вясёлыя, бо атрымалі ад зялёнага сома па куфэрку з золатам і каштоўнымі ўпрыгажэннямі. Менавіта пасля гэтага здарэння Парыж і пачаў расці, мацнець ды квітнець.

ЧЫРВОНАЯ ШАПКА

Да мінскага мастака Гены аднойчы падляцеў анёл у чырвонай шапцы.

— У мяне ёсць для цябе падарунак! — сказаў той мастаку. — Я падару табе сваю чырвоную шапку. Ты надзенеш яе і паляціш у Парыж!

Гена, як і ўсе мастакі на свеце, марыў злётаць у мастацкую сталіцу. Праўда, у мужчыны не было грошай, і ў той даўні час самалёты яшчэ не ляталі з Мінска ў Францыю.

Гена з двух кавалкаў мыла зрабіў муляж бомбы і пранёс яго ў салон самалёта, які збіраўся ляцець з Беларусі ў Растоў. Мастак паказаў сцюардэсе «бомбу» і загадаў накіроўвацца ў

Парыж. Самалёт не змяніў курсу. У выніку Гена трапіў у растоўскую турму. Туды да мастака прыляцеў анёл.

— Ты чаму не ўзяў у падарожжа чырвоную шапку? — злосна спытаў анёл.

— Пасаромеўся! Калі я хадзіў па Мінску ў тваёй шапцы, усе знаёмыя і незнаёмыя з мяне насміхаліся!

— Мог бы і патрываць кепікі. Мог бы і паслухацца анёла-ахоўніка!

— Я паслухаўся, паспрабаваў паляцець у Парыж — і цяпер я сяджу ў турэмнай камеры!

— Не перажывай моцна. Доўга ты тут не затрымаешся. Я зраблю так, што цябе з растоўскай турмы перавядуць у мінскую вар'ятню. Паходзіш пару месяцаў па ёй у чырвонай шапцы — і цябе выпусцяць.

Так і адбылося. Гену этапавалі ў Мінск, дзе з турмы перавялі ў бальніцу. Пакуль мужчына вёў рэжымнае жыццё за кратамі, у састарэлай савецкай імперыі адбылася рэвалюцыя. З бальніцы мастак выйшаў у незалежную Беларусь.

Гена ўзрадаваўся, што цяпер можа спакойна паехаць у Францыю. Ён узяў білет у Парыж, сеў на цягнік і выправіўся ў сталіцу мастацтваў. Усю дарогу Гена праехаў, як раіў яму анёл, у чырвонай шапцы. Яна і зараз захоўваецца ў атэлье паспяховага парыжскага партрэтыста Генадзя Чыжа-Мінскага. Час ад часу мастак расказвае пра падарунак анёла і паказвае цікаўным чырвоную шапку.

ЧОРНАЯ ПАТЭЛЬНЯ

Людаед Валеры Дзік не любіў галіцца. Ён насіў кароткую бараду. Калі Дзік еў смажаную чалавечыну, тлушч цёк з рота па губах на сівую шчэць. Людарэз гучна чвякаў, стагнаў, соп. Без сапення, пастогвання, пачвяквання і без перапэцканасці ў гарачы чалавечы тлушч гэтаму нелюдзю было кепска.

Свае апошнія тры гады Дзік жыў толькі тым, што паляваў на дзяўчатак-падлеткаў. Ён усыпляў ахвяру хлараформам, грузіў яе ў аўтафургон з надпісам «Рамонт і рэстаўрацыя мэблі», дзе душыў. Задушанае дзіця злачынца прывозіў у сваю

сталярную майстэрню. У людаеда была раскошная, добра абсталяваная майстэрня.

На фургоне з мэбляю людаед праездзіў па Парыжы ажно тры гады. Валеры задушыў, разабраў і падсмажыў на вялікай патэльні трыццаць тры дзяўчынкі. Усе яны былі з розных раёнаў горада. Адна з вострава Сітэ, другая з Елісейскіх Палёў, трэцяя з Манмартра... Барадаты людаед ніколі не паляваў двойчы на адной і той жа вуліцы.

Злавілі пачвару на жыўца. Прынадзілі мілавіднай дзяўчынкай у чырвонай сукенцы. Схапілі ў Лацінскім квартале. Калі людаед Дзік зрабіў напад, куля, выпушчаная са снайперскай вінтоўкі, прабіла яму сэрца. Вобыск у мэблявай майстэрні даў самыя неверагодныя вынікі, бо маньяк захаваў усе рэчы сваіх непаўналетніх ахвяр.

Чорная патэльня, на якой людаед смажыў чалавечыну, стала адным з самых каштоўных экспанатаў музея крыміналістыкі. Вядома, лабаранты старанна адмылі з яе ўвесь чалавечы тлушч, але і без яго глыбокая чорная патэльня пакідае жудаснае ўражанне. Глядзіш на яе чорнае дно — і ўяўленне малюе табе смажаныя дзявочыя ручкі з лакіраванымі пазногцямі.

БЕЛЫЯ КАНВЕРТЫ

Стары блазан П’ер Гусак жыў на баржы. Ён з дзяцінства марыў жыць на вадзе, каб у любы момант можна было ўзяць і паплыць у далёкі райскі край. За сваё доўгае і цяжкае жыццё П’ер так і не завёў сям’ю. Нават сяброў у яго не завялося, акрамя хіба што баржы з назваю «Адэлаіда».

У адзін з цёплых майскіх вечароў П’ер вячэраў на палубе «Адэлаіды». Ён няспешна еў срэбнай лыжачкай запраўленую сметанковым маслам грэчневую кашу. Еў з апетытам. Глядзеў на спакойную Сену і ўяўляў сябе маленькім хлопчыкам, якога маці корміць смачнай кашай. Уяўленне было такім яркім, што Гусак ажно спалохаўся, калі пачуў чужы голас з набярэжнай:

— Шаноўны! Паслухайце... У мяне ёсць бутэлька цудоўнага віна. Бутэлька ёсць, а сабутэльніка няма. Можа, вы, шаноўны, пагодзіцеся выпіць са мной?

П'ер спакусіўся дарагім віном. Такога каштоўнага і смачнага напітку ён яшчэ не піў у сваім жыцці. Бутэлька была невялічкай, але віно ў ёй чамусьці не заканчвалася. Гусак хацеў спытаць у госця пра дзівосную якасць бутэлькі, але не паспеў. Госць, які назваўся Янам з Турава, дастаў з кішэні невялічкі белы канверт. «У нашай кампаніі не хапае жанчыны!» — сказаў мужчына і вытрас з канверта папяровую ляльку. Маленечкая цацка вокамгненна ператварылася ў маладую прыгожую жанчыну. Ян наліў прыгажуні поўны келіх віна.

— Я так доўга спала ў белым канверце, што мне абавязкова трэба патанцаваць!

— Пакуль ты патанцуеш, я крыху пасплю. Дарога з Турава ў Парыж мяне моцна стаміла. Думаю, што П'ер дазволіць мне гадзінку паспаць на палубе ягонай «Адэлаіды».

Стары блазан прынёс свайму новаму сабутэльніку падушку з коўдрай, і Ян заснуў, седзячы ў шэзлонгу. Прыгажуня, якая назвалася Нінай з Мазыра, пратанцавала амаль усю ноч. Пад раніцу яна дастала з кішэні белы канверт, рыхтык такі, як у Яна, і вытрасла з яго на стол папяровую ляльку. Тая імгненна ператварылася ў маладога чалавека, які назваўся Анатолем з Гомеля. Ніна пацалавала Анатоля і папрасіла ў П'ера дазволу адасобіцца з маладым чалавекам у каюце. Захмялелы стары дазволіў Анатолю і Ніне схавацца ад чужых вачэй у сваёй каюце.

Як толькі сонца пазалаціла Сену, Анатоль і Ніна выйшлі на палубу. Мужчына ператварыўся ў папяровую ляльку, і Ніна схавала яго ў свой белы канверт. П'ер раптам заўважыў, што віно ў бутэльцы нарэшце скончылася. Ён пабудзіў Яна: «Можа, у цябе, дарагі сябра, ёсць яшчэ віно?» Той папрасіў прабачэння, бо віна ў яго больш не было. Ян загадаў Ніне ператварыцца ў папяровую ляльку, якую акуратна паклаў у свой белы канверт. Развітваючыся, госць пакінуў П'еру трыста еўра за арэнду «Адэлаіды», чым вельмі ўсцешыў старога і моцна п'янага блазна.

ЗАЛАТЫ ПАРК

Рэзчык па каменю Арцюр Дзяцел быў даволі пасрэдным майстрам у звычайным жыцці, але ён меў адметныя і непаўторныя здольнасці ў жыцці патаемным. Арцюр лавіў на парыжскіх вуліцах рудавалосых дзяцей і пературараў іх у залатыя скульптуры. Ён толькі дакранаўся да спіны дзіцяці шурпатай далонню, як яно камянела і рабілася залатым. Незвычайныя скульптуры Дзяцел ставіў у зімовым садзе, які прыбудаваў да сваёй майстэрні.

Сярод пальм і фікусаў назбіралася ажно трынаццаць залатых дзяцей, калі рэзчыка Дзятла затрымала паліцыя. Ён нічога зразумелага сказаць не змог, бо і сам не ведаў, адкуль займеў свае неверагодныя здольнасці. У час апазнання бацька аднаго з залатых хлопчыкаў звар'яцеў. Ён пазнаў свайго сямігадовага Рамэна. Мужчына абняў скульптуру, заскавытаў і заплакаў... І бацькоўскія слёзы ператварылі залатую скульптуру зноў у жывога хлопчыка. Іншыя бацькі таксама сваімі горкімі слязьмі вярнулі дзецям жыцці.

Здавалася б, што гісторыя павінна была скончыцца добра, але ў яе сумнае заканчэнне, бо рэзчык Дзяцел уцёк з-пад варты. У яго з'явілася новая здольнасць: ён цяпер можа ператвараць у ржавыя жалезныя скульптуры рыжых паліцэйскіх.

СІНЯЯ ГАДЗЮКА

Франсуа Бык меў высокі рост, і вагі ў ім было на асілка. Дарма людзі кажуць, што вялікі чалавек мусіць быць добрым. Бык быў злы, як цэрбер. Сваю лютасць ён накіроўваў на людзей маленькіх. Франсуа проста шалеў, калі бачыў ліліпута або карліка. Ён біў недамеркаў і недаросткаў, біў смяротным боем, збіваў іх да страты памяці... Увесь Парыж ведаў, што Франсуа Бык забаўляецца тым, што б'е і калечыць карлікаў. Ведаць ведалі, а злавіць на гарачым не маглі. Здавалася, што ўжо ніхто і ніколі не знойдзе ўправы на веліканa Быка. Але знайшоўся і на гэткага цэрбера намордні к!

Карлік Андрэй Вуж трымаў у тэрмасе сінюю гадзюку. Ён яе злавіў недзе ў Амазоніі, калі разам з цыркам ездзіў на га-

сттролі ў Бразілію. Як толькі Бык высачыў Андрэя, наблізіўся да яго і нахіліўся, Вуж адкрыў свой тэрмас і прыціснуў яго да твару злачынцы. Гадзюка ўкусіла велікана за шчаку пад правым вокам. Ад змяінай атруты Франсуа і сканаў.

Карліка судзілі, але ў судзе не знайшлося сведак, якія маглі б абвінаваціць Андрэя ў забойстве. Вуж выйшаў з судовай залы свабодным чалавекам, і ўсе парыжскія ліліпуты і карлікі віталі яго як героя.

СІНІЯ НАГАВІЦЫ

Марсэль Рог пашыў сабе сінія нагавіцы. Яшчэ з дзяцінства яму хацелася мець у сваім гардэробе пашытыя на заказ нагавіцы. Марсэль не быў моднікам, апранаўся сціпла, рэчы купляў на скідках. Жаданне наведацца ў атэлье пайшло ад дзеда, той шмат разоў расказваў унуку, як пашыў сабе нагавіцы і пасля гэтага яго жыццё змянілася да лепшага. Каб не пашытыя з сіняга аксаміту нагавіцы, ніхто з дзяўчатак і не зірнуў бы ў бок Марсэля. (Унук насіў імя ў гонар дзеда.) У сініх нагавіцах Марсэль Рог-старэйшы пачаў карыстацца вялікай папулярнасцю. Яе ён скарыстаў цалкам і поўнасцю. Выбраў сабе прыгажуню з багатымі бацькамі і ажаніўся з ёю. Дзякуючы сінім нагавіцам Марсэль-старэйшы стаў галоўным інжынерам, а пазней і дырэктарам фабрыкі па вытворчасці фарфоравага посуду. Унук, як і дзед, працаваў на гэтай фабрыцы, але звычайным рахункаводам. Вёў сціплае самотнае жыццё і ў адзін цудоўны дзень нарэшце вырашыў пашыць з падоранага дзедам аксаміту сінія нагавіцы.

Пашыў. Надзеў. Выйшаў прайсціся. Каля ўваходу ў метро яго перанялі сіняносыя бэйбусы. Іх было двое. З белазубых ратоў яны выплёўвалі на Марсэля Рога-малодшага брыдкаслоўныя кепікі. Той спрабаваў абысці п’яных, але яны нахабна загароджвалі дарогу. Рог раззлаваўся. Ён так моцна ўзлаваўся, што стаў павялічвацца ў памерах. Ён рос — і ўся адзежа на ім пачала разрывацца на шматкі. Нават чаравікі парваліся на кавалкі. Адно сінія нагавіцы павялічыліся разам з гаспадаром.

Калі Марсэль-малодшы займеў пяціметровы рост, ён голымі пятамі патаптаў зубатых бэйбусаў. Відавочцы, што засталі гэткае дзіва, атрымалі шок. Ніхто не змог пераадолець здранцвенне і зняць метамарфозы хоць бы на тэлефон. Пасля бойкі з бэйбусамі цела рахункавода вярнулася ў свае звычайныя сціплыя памеры. Сінія нагавіцы таксама зменшыліся.

Дамоў Рог-малодшы пайшоў басанож. Ідучы па вуліцах, Марсэль думаў пра дзеда, які меў рацыю, сказаўшы, што ў чалавека ў сініх нагавіцах пачынаецца зусім новае жыццё.

«ЧОРНЫ ХВОСТ»

«Чорны хвост» — так называлася атэлье ў Парыжы. Яно мусіла называцца «Чортаў хвост», бо там майстар на ўсе рукі Ізідор Шпак абсякаў навостранай сякерай даўжэзныя, брудныя, кудлатыя і смярдзючыя хвасты ў чарцей. Замест абсечаных хвастоў над валасатымі азадкамі Ізідор навешваў кароценькія шаўковыя і зручныя ў карыстанні штучныя хвосцікі.

Справы ў атэлье ішлі выдатна. Шаўковыя хвосцікі сталі моднымі, і яны карысталіся неверагоднай папулярнасцю ў чарцей і чарціх. Шпак наняў цэлую брыгаду ветурачоў, якія секлі хвасты з раніцы да вечара. Здавалася, што Ізідор у хуткім часе адсячэ ўсе чорныя чортавы хвасты на белым свеце. Яно так толькі здавалася...

У атэлье «Чорны хвост» наведаўся сам Д'ябал. Ён прыйшоў зусім не дзеля таго, каб адсекчы сабе хвост. Ён прыйшоў, каб раз і назаўжды забараніць адсяканне хвастоў чарціхам і чарцям, бо такую справу лічыў антыпрыроднай, а таму і шкоднай. Ізідор Шпак хацеў запярэчыць Д'яблу, але той ператварыў яго ў птушку. Між іншым, Д'ябал не любіць і не прымае ніякай штучнасці. Нават простыя шпакоўні ён называе турмамі для птушак і, дзе іх убачыць, абавязкова разломіць і скіне на зямлю.

ЧОРНЫ АБМЕН

Парыжанін Эдгар Кіт узяў сабе за жонку маладзенькую правінцыялку з далёкага беларускага мястэчка Ліда. Эдгар шукаў нявесту на сайтах для знаёмстваў, знайшоў, з'ездзіў па дзяўчыну ў Ліду і прывёз у Парыж.

Анжэліка... Менавіта гэтак звалі новую парыжанку. Анжэліка была выдатніцай у ложку, але хатняя гаспадыня з яе атрымалася нулявая. Эдгар асабліва не перажываў з-за гэтага, лічыў, што Анжэліка маладая і яшчэ навучыцца як след весці хатнія справы. Зусім іншае думала маці Эдгара — старая карга Маргарыта.

Яна пачала біць Анжэліку арэхавым дручком. За разбітую талерку, за непамыты кубак, за незасланы ложак Анжэліка атрымлівала ўдары дручком па галаве. Маргарыта Кіт так моцна лупіла нявестку, што праз нейкія тры месяцы забіла дзяўчыну. Эдгар пахаваў жонку ў сямейнай капліцы і штодня ездзіў на могілкі, каб паплакаць. Пэўна, Эдгар Кіт сплакаўся б ушчэнт, каб не рашучасць Маргарыты.

Старая карга пайшла да гаспадара могілак і папрасіла ўваскрасіць Анжэліку. Гаспадар запатрабаваў велічэзныя грошы за свае паслугі, а калі Маргарыта пагадзілася іх заплаціць, ён сказаў, што нават з вялізнымі грашыма ў яго не б'е лічба ў бухгалтэрыі. Не б'е, бо не хапае цела! Старая пагадзілася легчы ў магілу замест забітай нявесткі — і лягла, а перад гэтым яшчэ па трайным тарыфе аплаціла сваё ўласнае пахаванне. У чорнай касе могілкавай бухгалтэрыі ўсе лічбы пачалі біць — і Анжэліка атрымала дазвол на вяртанне да Эдгара Кіта, з якім яна пражыла доўгае і шчаслівае жыццё парыжанкі ў першым пакаленні.

БЕЛАЯ ДЗЕВА

Шафёр-дальнабойшчык Эміль Верабей марыў пра жонку. Яму хацелася, каб дома жонка чакала свайго Эміля. Верабей спадзяваўся, што з кожнай камандзіроўкі будзе прывозіць сваёй любімай падарункі. Вераб'ю было пад пяцьдзясят, а жонка ўсё ніяк не знаходзілася.

Аднойчы недзе паміж Парыжам і Марсэлем дальнабойшчык спыніў фуру, выйшаў у поле і папрасіў у высокага сонечнага неба жонку. «Неба, дай мне жонку!» — сказаў Эміль Верабей. Неба злітавалася і паслала шафёру Белую Дзеву. Тая стала жонкай дальнабойшчыка, але папрасіла нікому не расказваць пра яе і пра ласку неба. Эміль даў клятву трымаць язык за зубамі. Пратрымаўся тры гады.

Цэлыя тры гады Верабей вазіў падарункі для Белай Дзевы і быў самым шчаслівым чалавекам у Парыжы. Толькі шчасця ў Эміля было значна болей, чым ён мог панесці. З-за гэтага ён і прагаварыўся. Дзесьці паміж Марсэлем і Парыжам у прыдарожнай забягалаўцы шафёр расказаў недаверлівым калегамдальнабойшчыкам пра сваё вялікае шчасце.

Была месячная ноч. Было прахалодна. Неба адклікала Белую Дзеву. Эміль Верабей вярнуўся з камандзіроўкі ў цёмную і пустую кватэру старога халасцяка.

РУЖОВАЯ ПАШЧА

Здарылася тое пад раніцу можа, а пятай, а можа і а палове на шостую... Таксістка Элеанора Лінь дакладна не памятае. Недалёка ад залатога помніка Жанне д'Арк Элеанора пабачыла голага мужчыну з галавой ката. Лінь спачатку падумала, што мужчына надзеў карнавальную маску. Яна прытармазіла каля яго, тут кацiная галава і пазяхнула на ўсю сваю ружовую пашчу. Жанчына спалохалася. Зачыніла акно і праехала метраў сто.

Таксістка стамілася. Ёй страшэнна балела галава, хацелася сцішыцца і паспаць. Яна пазяхнула і пабачыла маладога чалавека, які паклікаў яе рукой. Пасажыр назваў адрас у раёне Дэфанс. Па дарозе Элеанора вырашыла расказаць пасажыру пра голага чалавека з кацінай галавой. Калі яна сказала пра ружовую пашчу, малады чалавек пачаў смяяцца. Ён смяяўся так нахабна і гучна, што таксістка спыніла машыну і азірнулася. У смяшлівага пасажыра была чалавечая галава, а ўсё астатняе цела зарасло шэрай поўсцю, нібыта кацінае. Перапалоханая Элеанора Лінь выскачыла з таксі і пабегла.

Яна бегла ад Елісейскіх Палёў праз Сену да Эйфелевай вежы, дзе ледзь змагла спыніцца.

Аддыхаўшыся, жанчына злавіла таксі і вярнулася да сваёй кінутай машыны. Год яна нікому не расказвала гісторыю пра ружовую пашчу, а калі аднойчы расказала сяброўкам, тыя з яе здзекліва пасмяяліся.

ЧОРНЫ БУРАК

Каля начнога клуба «Ду-ду» грузчык Марсэль Бей пачаў лупіць студэнта Сержа Бурака. Серж пакурваў электронную цыгарэту і думаць не думаў, што некага тым пакурваннем раздражняе. Бей, пабачыўшы, што ў «Ду-ду» зусім няма жанчын, што вечарынка зладжана выключна для хлопцаў, узлаваўся. Марсэль спадзяваўся паскакаць з дзяўчаткамі, а тут — адны мужыкі толькі для мужыкоў. А самы нахабны з іх стаіць і пускае з рота паднікаціненую пару! У лыч яму! Наском чаравіка ў пячонку! Абцасам ў лабэшнік! Таптаць, качаць, затаптаць такога! Качаць па тратуары! Каб заліўся крывёю! Каб зубы павыплёўваў! Каб здох!

Бей біў Бурака і гарлапаніў: «Ненавіджу вас, педаў! Заб’ю галубца! Затаўку вырадка!!!» Пад градам удараў Бурак страціў прытомнасць, праваліўся ў кому, а праз тыдзень памёр. Драўляную скрыню з прахам Сержа Бурака закапалі пад каменны крыж.

Праз тры тыдні пад крыжам вырас вялікі чорны бурак. У час моцнай навальніцы маланка ўдарыла ў каменны крыж. Чорны бурак выскачыў з зямлі і паляцеў у турэмны двор, дзе прагульваўся арыштант Марсэль Бей. Чорны бурак ударыў Марсэля ў скронь, праламаўшы чэрап, і забіў.

БЕЛАТВАРЫ АКЦЁР

Габрыэль Кот прыехаў у Парыж, каб вывучыцца на артыста. Свой першы намер — зрабіцца кінаакцёрам — Габрыэль адкінуў, спужаўся вялізнай канкурэнцыі. Нават тэатральныя студыі напалохалі правінцыяла, таму ён і апынуўся ў малень-

кім цырку. Каб атрымаць там месца навучэнца, Габрыэлю Кату давялося прайсці выпрабаванні...

Першым і, бадай, самым цяжкім было выпрабаванне камаром. Усю першую ноч у цырку Габрыэля прамучыў камар. Ён зунзоніў над вухам. Сядаў на нос. Але знікаў, калі Кот запальваў лямпачку. І з'яўляўся зноў, калі лямпа згасала. Пад раніцу Габрыэль здагадаўся, што камар яго выпрабоўвае. Ці з'явіцца неадольная лютасць? Ці заб'е хлопец насякомае? Ці здагадаецца, што іспыты пачаліся? Габрыэль здагадаўся, лютасць на камара прапала — і хлопец заснуў.

Другі іспыт быў з Асілкам. Ён назваў Габрыэля Ката сабакам. Асілак быў братам Гаспадара. Ён быў асноўным артыстам у цырку. На ім трымаўся кожны другі нумар. Таму Габрыэль змаўчаў. Асілак узрадаваўся маўчанню вучня і абліў Ката вадаспадам найбруднейшай лаянкі. Зразумела, што Габрыэль ледзь стрымаўся, калі яго назвалі брудным і смуродным сабакам. Але ў Ката хапіла розуму адкінуць уласную пыху і такім чынам прайсці другі іспыт.

Трэцяе выпрабаванне атрымалася самым лёгкім. Асілак пакінуў пад люстэркам у грымёрнай кашалёк, у якім Габрыэль знайшоў яго крэдытную картку і паперку з кодам да яе. Ідзі і бяры грошы. Ідзі і раскашуй за чужы кошт. Спакуса была. Яшчэ не ачахла злосць на лаянку Асілка. Яшчэ хацелася помсціць. Яшчэ шмат пра што падумалася, але сквапнасць Габрыэль Кот перамог. Кашалёк з карткаю і наяўнымі грашыма застаўся ляжаць пад люстэркам.

Чацвёрты іспыт прайшоў цяжка, бо быў эратычным. Габрыэль Кот быў цнатлівым хлопцам. Вопыту ў стасунках з распуснымі жанчынамі ў яго не было. Таму з'яўленне аголенай акрабаткі Ані агаломшыла Габрыэля. Ані, дачка Гаспадара, была прыгажуняй. Яна любіла сваё цела і любіла разгульваць аголенай. Ані сказала Габрыэлю, што любіць уночы прагульвацца без вопраткі. Цела Ката гарэла агнём. Жаданне накінуцца на Ані і згвалтаваць яе з'явілася і не знікала. Кот пачырванеў. Вочы яго наліліся крывёю. Пальцы сціснуліся ў кулакі. Здавалася, што ў наступнае імгненне хлопец нападзе на дзеўку. Не напаў. Здагадаўся, што яго выпрабоўваюць на

блудлівасць. Габрыэль выпіў літровую бутэльку «Вітэль» і супакоіўся. Ён нават пажартаваў, што ў наступны раз абавязкова прапануе Ані інтымныя забаўкі. Акрабатка адказала, што патрывае да наступнага разу і назвала Габрыэля Белатварым Акцёрам. Мянушка да Ката прыляпілася.

Гарачую злосць выклікала ў Ката сучачка Ані. Акрабатка знарок нацкавала сабаку на Белатварага Акцёра: «Кусі яго! Кусі гэтага фанабэрыстага імпатэнта! Кусі яго за нагу!» Раз'юшаная, нацкаваная дробная сучка скочыла на Ката і ўчапілася ў калашыну яго выхадных нагавіц. Хлопец страсянуў сучку з нагі, але на яе іклах засталіся кавалкі нагавіц. Белатвары раззлаваўся страшэнна. Як стрымаўся? Сам не ведае. Нехта яму дапамог. Каб ведаць дакладна хто... Нехта сказаў: «Ператрывай!» Кот ператрываў. Нагавіцы былі сапсаваны цалкам. Іх давялося зняць і выкінуць. Добра, што, выкідаючы нагавіцы, Белатвары Акцёр выдатна разумеў, што прайшоў чарговы іспыт.

Каб загладзіць сваю віну, Ані прапанавала Габрыэлю шклянку віна. Ён выпіў яе нагбом. Дзяўчына зноў напоўніла шклянку, але Белатвары Акцёр падумаў і вырашыў адмовіцца. І правільна зрабіў.

Сёмы, і апошні, іспыт, які выпаў на долю Габрыэля Ката, якога цяпер усе звалі Белатварым Акцёрам, быў скачок праз нябыт. Гаспадар прапанаваў вучню ўзняцца на небаскроб. Гэта быў самы высокі будынак у футурыстычным Дэфансе. Настаўнік скочыў з яго... Белатвары Акцёр скочыў з небаскроба за сваім настаўнікам. Ён ператварыўся ў салёны дождж, а той зрабіўся воблакам, якое павольна паплыло да зямлі. Перад самай зямлёю воблака палілося салёным дажджом, які сабраўся ў Белатварага Акцёра.

Гэтым якасным скачком і скончылася цыркавая навука Габрыэля Ката. Ён стаў майстрам і пачаў зарабляць тым, што без усялякіх страховак скача з небаскробаў.

БЕЛЫ КУБАК

Патомны чарадзей Франсуа Грак, як і большасць парыжскіх патомных чарадзеяў, любіў зраніцы зайсці ў якую кавярню і выпіць кубачак чорнай кавы. Грак заўжды быў ашчадным. Можна сказаць, ягоная ашчаднасць межавала са сквапнасцю. Нават за кубачак эспрэса Франсуа плаціць не хацеў.

Каб не плаціць, Грак звычайна клікаў афіцыянта і прапаноўваў яму пайсці ў заклад: калі чарадзей падкіне пусты фарфоравы кубак пад столь, а той упадзе на каменную падлогу і не разаб'ецца, за эспрэса заплоціць афіцыянт. У варыянце з пабітым кубкам заплоціць Грак, але ўжо за тры кубкі і тры эспрэса. Наіўны афіцыянт пагаджаўся. Франсуа падкідаў кубак пад столь, і той там завісаў. Кубачак вісеў у паветры, афіцыянт глядзеў на яго і чакаў, калі той пачне падаць. Тым часам чарадзей Грак сыходзіў з кавярні. Афіцыянт прайграваў, бо праз нейкія пару хвілін кубак пачынаў павольна апускацца з-пад столі на падлогу. Ён рабіў гэта так павольна і акуратна, што шанцу разбіцца ў яго не было.

ЖОЎТАЯ ШАФА

Гэта толькі здаецца, што ва ўсіх аптэках аднолькавыя лекі. Яно зусім і не так. У адной аптэцы яны салодкія, як малінавае варэнне, а ў другой — горкія, як палын. Ну і вынік ад прымання быццам бы аднолькавых лекаў можа быць самы розны.

Калі ты набыў таблеткі з добрых рук Жыльбера Зая ў маленечкай аптэцы, што на бульвары Капуцынаў, лічы сябе здаровым. Не паспееш адну пілюлю праглынуць, а здароўе ўжо перапаўняе тваё цела. Гэта ўсё заўважыў і паліцэйскі Жэрар Цюць. Ён не проста гэта заўважыў і апісаў у чорным працоўным нататнічку, але і пачаў сачыць за аптэкарам Жыльберам.

Цюць высачыў, што Зай раз на тыдзень залазіць у сваю жоўтую шафу і там сядзіць цэлую гадзіну. Жоўтая шафа так зацікавіла паліцэйскага, што ён вырашыў сам у яе залезці і аднойчы ўскочыў туды адразу за Жыльберам. Паліцэйскі апынуўся ў лепшым свеце, у Эдэме. Там ён знайшоў Жыльбера, і той прызнаўся, што ў раі яму жывецца сумнавата, таму ён

падпрацоўвае ў парыжскай аптэцы. Лекі Зай прыносіць у яе непасрэдна з Эдэму, таму ад іх такі імгненны станоўчы эфект.

Жэрар Цюць наталіў сваю цікаўнасць. Ён не перашкадждаў Заю хадзіць з лепшага ў горшы свет, але сам у Парыж не вярнуўся. Ён застаўся ў Эдэме, дзе ахоўвае ўваход у жоўтую шафу, каб абы-хто не шастаў туды-сюды.

ЧОРНЫ ШТАТЫЎ

Паважанаму фотамайстру Трыстану Ліню турыстычнае бюро «Спадарожнік» заказала рэпартаж пра Нотр-Дам. Трыстан тры дні запар здымаў сам сабор і ўсё, што рабілася навокал. У семдзесят сем гадоў працаваць цяжэй, чым у трыццаць тры. Цяжэй разоў у дзесяць.

За тры дні працы Лінь страшэнна стаміўся. Ён прысеў адпачыць на лаўцы каля рэчкі. Фатограф адпачываў, гледзячы на Сену, і ўбачыў на другім беразе самога сябе. Другі Трыстан Лінь быў удвая маладзейшы за першага. Ён крочыў лёгкай хадою па набярэжнай і нёс на плячы чорны штатыў. Такі ж самы штатыў стары Лінь меў у маладосці, калі працаваў фатографам-крыміналістам. Трыстан так захваляваўся, пабачыўшы сябе маладога, што нават не здагадаўся сфатаграфаваць другога сябе з чорным штатывам на плячы.

Пра ўбачанае дзіва Трыстан расказаў у турыстычным бюро «Спадарожнік», а праз тры дні пасля гэтага здарэння ён выправіўся ў доўгае падарожжа да сваіх дзядоў, прадзедаў і прапрадзедаў.

СРЭБНЫ ДОЖДЖ

Радыёжурналіст Габрыэль Карп захапляўся рыбалоўствам. Яго жыццё складалася з дзвюх рэчаў — працы і рыбалкі. Працаваў Габрыэль старанна, каб зарабіць як мага больш і мець магчымасць парыбачыць у вольныя дні і тыдні. У выхадныя ён вудзіў рыбу на рэчках і азёрах, а ў час адпачынку лётаў з Парыжа ў Нарвегію, дзе любаваўся кітамі ды лавіў тунца. Габрыэль Карп быў выдатным рыбаком, ён заўсёды вылоўлі-

ваў утрая больш за ўсіх, хто лавіў побач. Яму шанцавала, і ён быў найвялікшым майстрам у рыбалоўнай справе.

Жыццё Габрыэля Карпа скончылася нечакана. Ён ішоў на працу праз мост Марыі. Магутны вецер падхапіў Карпа пад пахі і перанёс з моста на сярэдзіну рэчкі. Сена сказала Карпу: «Ты выцягнуў з мяне столькі рыбы, што я мушу спыніць цябе. Я ператвару цябе ў чараду верхаводак і паглыну!» Сена зрабіла з журналіста Карпа чараду верхаводак, якая пасыпалася ў рачныя хвалі срэбным дажджом.

ЧЫРВОНАЯ ГАЛАВА

Цырульнік Франсуа Рак у час працы любіў гаварыць. Ён расказваў пра падарожжы, адпачынкі, тэлесерыялы і свае неверагодныя прыгоды са шматлікімі жанчынамі. Франсуа быў мужчынскім майстрам. Яго цікавілі тыповыя мужчынскія заняткі: паляванні, выпіўкі, адзюльтэры ды аўтагонкі. Франсуа так любіў гаварыць, што ўсе думалі: ён і слухаць любіць. Слухаць жа Рак не толькі не любіў, але і нават злаваўся, калі нехта пачынаў яму пра нешта расказваць. Асаблівае абурэнне ў Франсуа выклікалі людзі са смярдзючым ротам. Адзін з кліентаў так шмат гаварыў і ў яго так страшна смярдзела з рота, што Рак не стрываў і адрэзаў яму галаву.

Акрываўленую чырвоную галаву цырульнік кінуў у ракавіну і выклікаў паліцыю. Пакуль паліцэйскія ехалі на выклік, смярдзючы кліент дастаў сваю чырвоную галаву з ракавіны і паставіў сабе на плечы. Галава прырасла. Кліент аблаяў Рака бруднымі і смярдзючымі мацюкамі ды пайшоў на другі бок вуліцы, каб дастрыгчыся ў іншай цырульні.

ГОРА ГОРКАЕ

Заможнаму гандляру вінтажнымі машынамі Эжэну Грабу захацелася паплаваць па Сене на самай простай драўлянай лодачцы з вёсламі. Увішныя сакратары арганізавалі рачную прагулку. Граб выграб на сярэдзіну рэчкі. Там з вады высунулася дзіцячая ручка, а за ёй з’явіўся і мілавідны тварык.

«Дапамажы! Выратуй! Выцягні мяне з вады...» Сэрца гандляра здрыганулася, і ён выцягнуў з рэчкі Гора Горкае. Яно ўскочыла Эжэну на шыю і там замацавалася.

З таго моманту на Граба і пасыпаліся непрыемнасці. Падатковая інспекцыя праверыла яго аўтамабільныя крамы і наклала вялізныя штрафы. Паліцыя ўзбудзіла супраць Эжэна крымінальную справу і абвінаваціла ў забойстве, якога ён, вядома, не ўчыняў. Суд прызначыў неверагодна жорсткае пакаранне. Граб апынуўся ў турме, дзе яго за непаслухмянасць пасадзілі ў карцар. Толькі там Гора Горкае злезла з шыі асуджанага гандляра і пераскочыла на тоўстую шыю начальніка турмы.

Праз які тыдзень Эжэна з турмы выпусцілі і абвінавачванні з яго знялі. Самай казачнай падзеяй для Граба ў гэтай драматычнай гісторыі была знаходка латарэйнага білета. Эжэн вырашыў пасля турмы наведаць касцёл і запаліць свечку, каб такім чынам адзначыць нечаканае выратаванне ад Гора Горкага. Выйшаўшы з касцёла, Граб знайшоў на прыступках латарэйны білет, па якім атрымаў выйгрыш у мільён еўра.

ЗЯЛЁНЫЯ ГУЗІКІ

Сціплы бібліятэкар Альфрэд Тур закахаўся ў прадаўшчыцу гузікаў. Пайшоў набываць гузікі для кашміравага кардыгана, бо карычневыя не пасавалі да смарагдавай воўны. За прылаўкам Альфрэд убачыў Жызэль. Убачыў і закахаўся. З першага погляду і назаўжды. Такое можа здарыцца адзін раз за ўсё жыццё. Яно і здарылася з бібліятэкарам Турам.

Раз на тыдзень Альфрэд прыходзіў у краму і набываў сабе некалькі зялёных гузікаў. Браў па завядзёнцы толькі зялёныя. Купляў танныя. Назбіраў цэлую бляшанку з-пад шакаладнага печыва новых і непатрэбных гузікаў. А ўсё ніяк не наважваўся прызнацца ў сваім вялікім і неадольным каханні. Альфрэд нават загаварыць з Жызэль не мог, тлумачыў усё на мігі.

Прадаўшчыца гузікаў пашкадавала сарамлівага пакупніка. Яна запрасіла яго на каву, а потым і да сябе ў кватэру, якая была якраз у доме насупраць яе галантарэйнай крамы. Там

Альфрэд Тур распрануўся і лёг на аголеную Жызэль. Ён лёг на яе і памёр ад шчасця. Каханка моцна спужалася. Пачала плакаць і прасіць неба, каб яно вярнула жыццё яе сарамліваму Альфрэду. Ці то неба зрабіла ласку, ці то сам Тур знайшоў у сабе сілы, але ён ажыў. Альфрэд Тур вярнуўся да Жызэль так надоўга, што яны разам пражылі да праўнукаў, якіх назвалі ў гонар прадзеда і прабабы — Альфрэд і Жызэль.

ЗАЛАЦІСТЫЯ БЭРЫ

Франсуаза Лось нарадзілася і расла ў Лацінскім квартале, таму бабуля вадзіла яе, узяўшы за ручку, у сабор Сэн-Северын. Ён быў крыху бліжэй за Нотр-Дам. У бабулі, як і ва ўсіх старэнькіх людзей, балелі ногі, адпаведна, усё, што бліжэй, было для яе і найлепшым. У саборы бабуля шмат разоў казала маленькай Франсуазе, што Ён прыходзіць на дапамогу тым, хто можа забыцца на сябе, але ніколі не забудзецца на Яго. У свае тры-пяць-сем гадоў Франсуаза Лось уяўляла Яго як вялізную каменную скульптуру з сабора Сэн-Северын. А як яшчэ можна было ўявіць Яго?

Аднойчы бабуля купіла на вячэру тры бэры. Пакуль старая глядзела тэлевізар, Франсуаза гуляла з аднакласнікамі ў двары. Хлопчыкі паскардзіліся на голад, і добрая дзяўчынка вынесла ім бэры. Калі ўвечары бабуля спытала пра грушы, Франсуазу ахапіў сорам. Ад страху і сораму дзяўчынка папрасіла дапамогі ў Яго, у каменнага з сабора Сэн-Северын. І Ён дапамог. Пасярод стала на талерцы з'явіліся тры залацістыя бэры. Такіх смачных і салодкіх груш ні Франсуаза, ні яе бабуля ніколі не каштавалі. Дзяўчынка так уразілася дапамогай, што больш ніколі ні пра што Яго і не папрасіла.

ЧЫРВОНЫ СШЫТАК

У паспяховага выдаўца коміксаў Рамэна Рыся памёр бацька. Нарэшце Рамэн знайшоў нагоду сысці ў доўгатэрміновы запой. Выйсці не змог. Спрабаваў — і не атрымалася. Буяніў. Піў без продыху другі тыдзень. Страціў сон. Давялося паўзці

да доктара і класціся пад кропельніцу. Доктар даў Рысю шмат заспакаяльнага. Мужчына праваліўся ў глыбокі сон і сасніў бацьку-нябожчыка.

Яны разам пайшлі ў бар, селі каля стойкі і пачалі піць тэкілу. Рамэн спрабаваў патлумачыць нябожчыку пра свой запой, які трэба скончыць, каб вярнуцца ў выдавецтва да коміксаў. Бацька паставіў умову: ён выведзе сына з запою, калі той паабяцае выдаць таемны дзённік, які бацька вёў усё жыццё ў чырвоным сшытку. Рамэн паабяцаў выдаць таемны дзённік і прачнуўся.

Тыдзень выдавец шукаў чырвоны сшытак, а калі знайшоў, дык неадкладна выдаў яго тыражом у тры асобнікі. У дзённіку было шмат таго, што людзі стараюцца не казаць і не запісваць. Выдадзеныя тры асобнікі і чырвоны сшытак выдавец Рысь паклаў у працоўны сейф да лепшых часоў. Рамэн, як і яго бацька, усё яшчэ верыць, што лепшыя часы абавязкова надыдуць.

СІНІ МАТЫЛЁК

Анатоль Жук перабраўся з Наваградка ў Парыж. Шлях той быў доўгі. На ім ляжаў шэры Мінск, блакітная Варшава і залатая Прага. У кожным з вялікіх гарадоў Жук сумленна папрацаваў прыбіральшчыкам. Хлопец любіў чысціню. Ён умеў яе наводзіць. Яго паважалі і хвалілі. У Парыжы хвалілі найбольш. Анатоль вылізваў парыжскія вуліцы да бляску.

Праблемы пачаліся ў жнівеньскую спёку. На Парыж насунулася такая гарачыня, што горад атрымаў сонечны ўдар. Ён страціў прытомнасць, засмеціўся і засмярдзеў. Прыбіральшчык Анатоль Жук вымаліў у неба навальніцу. Яна прыйшла і памыла Парыж.

Горад вярнуўся ў цвярозы розум. Толькі прыбіральшчык Жук страціў амаль усе свае жыццёвыя сілы на вымольванне жыццядайнай навальніцы. У час малітвы Анатоль пачаў змяншацца, ён зрабіўся зусім маленькім чалавечкам, які ператварыўся ў сіняга матылька. Той матылёк паляцеў у Наваградак, дзе і цяпер ціха жыве на Замкавай гары.

ЧОРНЫ ПАРАСОН

Карлу Бабру давялося перабрацца з пpасторнай кватэры ў маленькую студыю. Бацькоўскую пяціпакаёўку ён прадаў, каб разлічыцца з пазыкамі. Карл спадзяваўся, што год-два пажыве ў студыі на ўскрайку Парыжа, а потым вернецца на свае Елісейскія Палі. Бобр служыў у паліцыі. Працаваў самаахвярна. Зарабляў добра. Каб не бацькоўскія пазыкі, што перайшлі на яго, усё было б выдатна. Калі памерла маці, бацька напрыканцы жыцця захапіўся покерам і моцна прайграўся.

Карл, дзякуючы пераезду, выкараскаўся з фінансавай ямы і сутыкнуўся з чарговай бядой. Новая суседка — алкагалічка з вялікім стажам — піла дні напралёт. Яна піла і слухала радыё. Уключала яго на поўны гук. Сама спала, а радыё раўло на ўвесь дом. Бобр не ведаў, што рабіць з суседкай. Размовы, запалохванні і біццё не дапамаглі. Яны не дапамаглі, бо алкагалічка не памятала, хто і пра што з ёй гаварыў, сварыўся і дамаўляўся. Яна нават не запомніла, хто яе моцна пабіў.

Бабра ахапіў адчай. Ён глядзеў з акна сваёй студыі на вымыты дажджом чужы Парыж і плакаў. Праз слёзы Карл убачыў на вуліцы самога сябе. Другі Бобр шыбаваў па тратуары пад чорным парасонам. Мужчына дагнаў самога сябе, павітаўся і папрасіў дапамогі. Другога сябе ён завёў у бар і даў таму грошай на пачастункі. Пакуль другі Бобр піў і весяліўся з распуснымі дзявулямі ў бары, першы задушыў падушкай сваю суседку. Задушыў, выклікаў паліцыю і вярнуўся да другога Бабра, які зрабіў яму жалезнае алібі ў бары.

ЧОРНЫЯ БЕРЭТЫ

У ціхамірным гарадку Крутагор'е некалі жыла-была вядзьмарка Анжэла Лотаць. Пад паўночным халаднаватым месяцам лётала яна пад Заслаўе на Лысую гару. Сусед Ян Барсук высачыў вядзьмарку і паабяцаў расказаць ксяндзу пра яе палёты на шабаш, калі Анжэла яму не заплоціць. Лотаць паабяцала заплаціць Барсуку і нават кінула суседу нейкую грашовую drabязу, каб крыху памаўчаў. Пакуль дурань Ян маўчаў, Анжэла дабегла да ксяндза Апалона Качара і на споведзі шчыра і ярка

расказала пра свае палёты пад месяцам і пра танцы з любошчамі на шабашах. Ксёндз так захапіўся апавяданнямі Анжэлы, што ўгаварыў вядзьмарку ўзяць яго ў палёт.

Анжэла і Апалон разам злёталі пад Заслаўе на шыкоўны шабаш, дзе атрымалі ад чорта чорныя берэты. Як толькі яны надзелі іх на галовы, дык праз імгненне апынуліся ў родным Крутагор'і. Вядзьмарка ўгаварыла ксяндза, каб яны разам прыдушылі шантажыста Барсука. Апалон спрабаваў адмовіцца, але Анжэла настойвала. Ксёндз і вядзьмарка схапілі шантажыста Яна за рукі, узнялі ажно пад воблака і кінулі з неба ў лясное балота. Барсук так глыбока праваліўся ў багну, што ніхто ніколі яго больш і не пабачыў.

Калі ў наступны раз пасля заканчэння шабашу на Лысай гары чорт даў Апалону чорны берэт, той вырашыў надзець яго і адразу зняць. Як толькі Качар сцягнуў з галавы берэт, дык апынуўся не ў родным Крутагор'і і не на знаёмай Лысай гары. Ён апынуўся ў Парыжы!

Вопраткі на Апалоне не было. Голы ксёндз стаяў каля парыжскага супермаркета «Monoprix». Добра, што грузчыкі ў гэтай краме былі добрымі людзьмі. Яны апранулі мужчыну, выслухалі і завялі ў найбліжэйшы касцёл. Там браты па веры доўга слухалі апавяданні і раскаянні Качара, а потым прынялі рашэнне выправіць яго назад у Крутагор'е. Каб там ён мужна змагаўся з вядзьмаркамі і вядзьмарствам.

Ксёндз прыехаў у родны гарадок і расказаў крутагорцам пра палёты Анжэлы Лотаць на Лысую гару, пра яе распусныя танцы з чортам і скокі на шабашах. Крутагорцы паверылі Апалону Качару і так зненавідзелі Анжэлу, што ёй давялося разабраць свой дамок і перавезці яго ажно ў Заслаўе. Цяпер яна не лётае на шабашы, а ходзіць на іх пешкі ці ездзіць на ровары. Анжэле цяпер і чароўны чорны берэт не патрэбны.

ЗАЛАТЫ ЛІСТ

Марыяна Собаль кожную восень ездзіла ў Булонскі лес збіраць букеты з кляновага лісця.

Выхавальніца дзіцячага садка навучыла маленькую Марыяну любавацца залатой восенню і збіраць букеты.

Марыяна Собаль пражыла доўгае спакойнае жыццё кладаўшчыцы са шпалернай фабрыкі і штогод наведвалася ў лес па жывапісны букет. Чырвоныя і жоўтыя кляновыя лісты ставіліся ў рубінавую вазу і цэлы тыдзень упрыгожвалі кватэру спадарыні Собаль.

У Парыж прыйшоў чарговы верасень. Марыяна выправілася ў Булонскі лес і знайшла пад клёнам залаты ліст. Ён быў зроблены з самага сапраўднага чырвонага золата. Марыяна падняла з зямлі важкі металічны ліст і пачула ціхі голас:

— Дарагая спадарыня, гэта не ваш ліст. Я рабіў яго ў падарунак для сваёй каханай і выпадкова згубіў. Вы яго знайшлі... Ён вам страшэнна спадабаўся... Разумею! Але, можа, вы мне яго аддасце? За гэта я вам заплачу. Я магу добра заплаціць...

Марыяна азірнулася і пабачыла зусім маленькага барадатага Лесавіка. Ён павёў жанчыну ў падземны лабірынт, дзе абмяняў залаты ліст на пакунак з папяровым скарбам у мільён еўра. Марыяна спрабавала адмовіцца ад такой вялікай сумы, але шчодры Лесавік настаяў на сваім. Ён сказаў:

— Я шмат гадоў назіраю за вамі. Магу шчыра сказаць, што, на мой густ, у Марыяны Собаль самыя цудоўныя кляновыя букеты ва ўсім цяперашнім Парыжы. Раней найлепшыя букеты былі ў выхавальніцы з вашага дзіцячага садка, а цяперака яны штогод з'яўляюцца ў вашай кватэры.

ШЭРЫ КОТ

Маладая і высокая Мацільда Рысік мела рэкламнае бюро «Парыж-Парыж». Яно спецыялізавалася на ўсхваленні ювелірных вырабаў парыжскіх майстроў. Справы ў Мацільды ішлі добра, але ёй падавалася, што яны пойдуць значна лепей, калі яна звядзе са свету сваіх канкурэнтаў з іншых рэкламных бюро. Асабліва ёй надакучыла канкурэнцыя з бюро «Каір-Каір». Канкурэнты нахабна перакупалі найлепшых дызайнераў з «Парыж-Парыж». Прапаноўвалі заробак, большы на сто еўра, і дызайнеры пераходзілі ў варожы лагер. Яны перабягалі і зносілі ўсе напрацоўкі, зробленыя ў «Парыж-Парыж». Можна нават сказаць, што дызайнеры-перабежчыкі абкрадалі Рысік.

Мацільда паскардзілася сваёй бабулі, расказала пра паскудствы, зробленыя канкурэнтамі з «Каір-Каір». Тая выслухала ўнучку і зрабіла ёй падарунак — шэрага ката. «За кропельку тваёй крыві з мезенца гэты кот выканае любое пажаданне. Загадаеш яму знішчыць «Каір-Каір», і ён зробіць гэта. Першую кроплю крыві з мезенца ты дасі шэраму кату не для выканання жадання, а для таго, каб ён пагадзіўся перайсці да цябе жыць...» Мацільда пракалола іголкай скуру на мезенцы левай рукі, выціснула вялікую кроплю цёмнай крыві і паказала яе шэраму кату. Той злізаў кроў і ўдзячна замуркаў.

Пару тыдняў Мацільда Рысік не магла сабрацца з духам, каб заказаць шэраму кату знішчэнне рэкламнага бюро «Каір-Каір». Яна нават хацела вярнуць жывёлу да бабулі, але чарговы перабежчык і чарговы крадзеж ідэй падштурхнулі Мацільду да жорсткіх дзеянняў. Яна прабіла мезенец на правай руцэ. Кот злізаў чырвоную кроплю і атрымаў заданне знішчыць «Каір-Каір».

Праз тры дні ў памяшканні «Каір-Каір» выбухнула вялікая бомба. Выбух атрымаўся такі магутны, што загінулі ўсе як адзін супрацоўнікі рэкламнага бюро. Пасля таго здарэння справы ў «Парыж-Парыж» пайшлі значна лепей, бо ніхто з дызайнераў не ўцякаў да канкурэнтаў і не краў ідэі. Мацільда Рысік падаравала любімай бабулі вялікі букет зялёных гладыёлусаў, а старая нагадала ўнучцы, што ў той яшчэ ёсць два мезенцы на доўгіх і прыгожых нагах.

КУФАР З ВЯДЗЬМАРКАЙ

У кватэру да настаўнікаў Салаўёў прыйшла вядзьмарка. Яна нейкі час сачыла за сям'ёй і падпільнавала, калі Марсэль пойдзе на працу ў ліцэй, а яго маладая жонка Разалінда застанецца ў кватэры адна. Вядзьмарка са старой і кульгавай ператварылася ў прывабную і свежую жанчыну са знешнасцю Разалінды. Сапраўдная Разалінда Салавей страціла мову, пабачыўшы на парозе другую сябе. Вядзьмарка ўзяла жанчыну за руку, завяла ў сутарэнні і там зачыніла ў цесным цёмным пакойчыку, поўным слоікаў з памідорамі ды гуркамі. Каб

Разалінда не грукала і не крычала, вядзьмарка запалохала жанчыну: паабяцала прыйсці на шум і вырваць з яе ўсе вантробы.

Ведзьма разлічвала, што нейкі час пажыве з Марсэлем Салаўём як ягоная жонка і гаспадыня. Не атрымалася. Разалінда заўсёды добра пахла, яна пахла нядаўна скошаным сенам і бэзам, а вядзьмарка смярдзела, ад яе патыхала плесняй, гніллю і склепам. Адчуўшы смурод, Марсэль схапіў вядзьмарку і засунуў яе ў куфар. Тая прасіла, каб яе выпусцілі, і расказала, што сапраўдная Разалінда Салавей сядзіць у сутарэннях. Марсэль схадзіў туды і вызваліў перапалоханую жонку. Куфар з вядзьмаркай Салаўі прадалі праз інтэрнэт. Яго купіў заможны і шчодры вядзьмак, які ў вольны ад вядзьмарства час выкладаў ва ўніверсітэце гісторыю.

ЧОРНЫ ХІТОН

Дыктар Бенжамен Смоўж не баяўся смерці. Разважаў ён проста: усе жывуць і ўсе паміраюць, лёс такі ў чалавека — падыхаць і сканаць. Што тут моцна перажываць, прыйдзе час — і трэба будзе спакойны выправіцца ў цішыню. Смоўж нават выхваляўся сваёй смеласцю. Так было, пакуль у начным клубе «Блакітная ружа» ён не пазнаёміўся з доктарам, які працаваў на пасадзе псіхолага ў хоспісе. Доктар сказаў Бенжамену, што смерці баяцца ўсе без выключэння. Баяцца вернікі і атэісты, веселуны і меланхолікі. Смоўж не паверыў псіхолагу. Спрачацца пачаў. Крычаў. Тады доктар запрасіў крыкуна дыктара ў свой хоспіс. Сказаў, што Смерць наведваецца да іх пад раніцу і яны якраз могуць яшчэ сёння яе напаткаць.

З-за сіняга святла начных лямпачак у хоспісе было гнятліва. Доктар пакінуў дыктара ў пустым калідоры, а сам схаваўся ў прыбіральні. Бенжамен прытуліўся спінаю да сцяны і заплюшчыў вочы, яму страшэнна захацелася спаць, але ў гэты момант па калідоры пацягнула халаднаватым водарам эфіру, а затым у калідор зайшоў велічэзны мужчына. У ім было росту метры са тры. Чорнавалосы, чорнабароды, у чорным хітоне, ён схіліўся над Смаўжом і сказаў: «Не мой! Не сягоння! Бывай!» Бенжамен з’ехаў па сцяне на падлогу і сціснуўся ў

клубок. Такім яго і знайшоў доктар. «Бачыў?» — спытаў псіхолаг. «Та-та-так...» — дыктар пачаў заікацца.

З перапуду Смоўж пачаў так моцна заікацца, што яму нават давялося пакінуць працу дыктара і пайсці працаваць на сваім жа радыё малодшым рэдактарам.

ФАТОГРАФ І ВЯДЗЬМАРКА

Фатограф Анры Пугач працаваў у дзіцячым часопісе. Здымаў катоў і сабак, святы ў школах і садках, фатаграфаваў у цырку і ў заапарку. Менавіта ў заапарку яго і пабачыла вядзьмарка Вікторыя. Фатограф меў знешнасць малавыразную і малапрыкметную. Такога чалавека пабачыш, а праз хвіліну забудзеш. Іншая справа вядзьмарка, якая мела знешнасць кіназоркі і магла лёгка зачараваць любога з арабскіх прынцаў. Толькі зачараваць Пугача вядзьмарка Вікторыя не змагла. Анры вырашыў, што жанчыны падобнай знешнасці яму не падыходзяць, да таго ж і ростам яна была вышэйшая за фатографа на цэлую галаву. Вядзьмарка прапанавала Анры разам выпіць кавы, а ён спаслаўся на занятасць і адмовіўся. У спакушальніцы ажно дыханне перахапіла. Ёй ніхто ніколі не адмаўляў, а тут нейкі недаростак сказаў не.

Тады Вікторыя ператварылася ў какаду, якраз такога і збіраўся фатаграфаваць Пугач. Птушка села на плячо фатографа і сказала яму на вуха голасам вядзьмаркі: «Я магу прыняць аблічча любой істоты, што ёсць на зямлі. Я буду ператварацца ў тых, каго ты пажадаеш сфатаграфаваць у сваёй студыі. Толькі адразу скажу пра адну-адзінюткую ўмову. Калі ты некаму раскажаш пра нашы адносіны, я прападу з твайго жыцця назаўжды!»

Анры Пугач прыняў прапанову вядзьмаркі. Праз пару месяцаў ён стаў самым знакамітым фатографам у Парыжы, бо ніхто не мог так эфектна сфатаграфаваць ільвіцу ці жырафу, як гэта рабіў Анры. Ён здымаў анаконду і сланіху, зебру і антылопу гну, пантэру і ягуара... А якія птушкі з'явіліся на сайце ў Анры Пугача! А якія матылькі! Найлепшыя выставачныя пляцоўкі прапанавалі фатографу свае паслугі. Анры

спакусіўся на прапановы і зрабіў вялікую выставу, якая яшчэ да адкрыцця мела шалёны поспех.

Пасля адкрыцця выставы Анры Пугач моцна напіўся. Вядзьмарка прасіла яго не піць з журналістамі, але фатограф напіўся і расказаў пра дзівосныя ператварэнні сваёй каханкі. Ён расказаў, а вядзьмарка прапала, як і папярэджвала.

Без чароўнай мадэлі творчасць фатографа паблякла. Ён зноў стаў звычайным супрацоўнікам дзіцячага часопіса. Калі ў Анры Пугача спытаць, ці шкадуе ён, што страціў вядзьмарку, ён вам шчыра скажа: «Не шкадую! Мы абое ведалі наперад, што наша каханне будзе кароткім!»

БЕЛАЯ МАШЫНА

Луі Бобік уладкаваўся начным ахоўнікам на сметнік пад Парыжам. Яму, як навічку, даручылі наглядаць за самым дальнім краем сметніка. У дашчаным будане можна было схавацца ад дажджу і ветру, але не ад холаду. Таму Луі развёў агонь у жалезнай бочцы. Глядзенне на языкі полымя заварожвае, а таму Бобік не адразу заўважыў, што каля бочкі, поўнай агню, з’явіўся доўгабароды гарбун. Луі хацеў прагнаць яго, але гарбун сказаў, што заплоціць, каб крыху пагрэцца. Бобік хацеў адмовіцца ад платы, але змаўчаў. Вечная беднасць прывучыла яго браць, калі даюць.

У якасці платы за цяпло доўгабароды крывун прапанаваў Луі белую машыну цацачнага памеру. Гарбун яшчэ сказаў, што, калі паднесці цацку да вуснаў і падуць ёй на лабавое шкло, машына павялічыцца ў сорак адзін раз і стане сапраўдным аўто. Калі патрэба ў аўтамабілі знікне, можна падуць на руль — і белая машына зноў набудзе памер цацкі.

Бобік вырашыў не адкладаць праверку і ціхенька падуў на лабавое шкельца падарунка. Цацка за нейкія тры хвіліны павялічылася да памераў звычайнай машыны. Пасля таго як узбуджаны ад шчасця Луі падуў на руль, машына пачала змяншацца і ўсе яе дэталі вярнуліся да цацачных памераў.

Раніцай Луі Бобік вырашыў прадаць белую машыну за вялікія грошы. Каб доўга не шукаць пакупнікоў, Луі прапа-

наваў чароўнае аўто гаспадарам сметніка. Тыя невыказна ўзрадаваліся. Яны нават заплацілі Бобіку невялічкі аванс за белую машыну.

Калі Луі прыйшоў на сметнік, каб атрымаць поўны разлік, новыя гаспадары белай машыны прыстрэлілі Бобіка. Цела беднага Луі закапалі на самым дальнім краі сметніка, а замест помніка паставілі над ім жалезную бочку, у якой новы ахоўнік у халодныя ночы пачаў разводзіць агонь.

ВОГНЕННАКРЫЛАЯ ХІМЕРА

Ліцэістка Мадлен Курка пачала худнець. Мадлен і ў малодшых класах не вызначалася паўнатою і ростам. Яна заўсёды была маленечкай і хударлявай, здыхлікам, а тут за адзін месяц вучобы ў шостым класе зблажэла так, што засталіся адно скура ды косткі. Гэта было ненармальна, бо кожную раніцу маці давала сваёй любай Мадлен сытную ссабойку з белым хлебам, вяндлінаю і свежым агурком. Да ссабойкі дадаваліся кішэнныя грошы на сок, какаву і гарбату, каб на вялікім перапынку дзяўчынка змагла перакусіць.

Маці занепакоілася і пачала сачыць за Мадлен. Жанчына пабачыла, як яе дзіця з ліцэя накіравалася на могілкі. Там, стоячы каля закінутага касцёла, Мадлен паклікала да сябе каменную хімеру. Тая зляцела з даху на зямлю і, уладкаваўшыся паміж крыжоў, няспешна з’ела бутэрброды з гуркам і вяндлінай. Перад тым як сысці з могілак, Мадлен напаіла сваю каменную сяброўку сокам манга.

У наступную раніцу, пакуль Мадлен сядзела ў ліцэі, яе маці схадзіла на могілкі. Яна паклікала хімеру так, нібыта збіралася яе пакарміць і пачаставаць сокам манга. Калі каменная пачвара ўладкавалася паміж крыжоў, жанчына выхапіла з сумкі вялізны малаток і разбіла галаву хімеры. На гэтым яе вандалізм не скончыўся: яна біла малатком пачвару так, што ад той засталася адно гурба дробна пакрышаных камянёў.

Калі Мадлен Курка прыйшла на могілкі і замест сваёй сяброўкі пабачыла друз, яна зарыдала. Маці слухала плач дачкі, хаваючыся ў напаўразбуранай капліцы. Жанчына спадзява-

лася, што, калі яе дачушка выплачацца, яна вернецца да звычайнага жыцця парыжскай ліцэісткі. Дзе там... Мадлен стала каленямі на шэры друз і папрасіла Ваду, Зямлю і Неба, каб яны зрабілі з яе вогненнакрылую хімеру. Неба, Зямля і Вада пачулі дзявочы плач, расчуліліся і ператварылі Мадлен Курку ў вогненнакрылую хімеру. Яна ўзляцела на касцельны дах і там замацавалася назаўжды.

ТРЫ ХВІЛІНЫ

Аўтамеханік Клод Шашаль прысніў дзеда-нябожчыка. У наступную ноч да яго прыйшла маці-нябожчыца, а яшчэ праз ноч з'явіўся бацька-нябожчык, які запрасіў сына Клода паляжаць у труне. Аўтамеханік зразумеў, што дабром падобныя з'яўленні не скончацца, і падрыхтаваўся да найгоршага. І не памыліўся, бо раніцай да яго ў майстэрню заехала сама кашчавая Смерць на шыкоўным англійскім ровары. Шашаль не паспеў і рот раскрыць, як тая загадала яму напампаваць колы. Клод пайшоў па насос, а Смерць выйшла з цемнаватай і халоднай майстэрні ў заліты вясновым сонцам Парыж.

Шашаль напампаваў колы, ускочыў на ровар і куляй вылецеў з майстэрні. Клод ціснуў на педалі як толькі мог. Ровар набраў такую хуткасць, што адарваўся ад зямлі і ўзляцеў да аблокаў. Аўтамеханік ляцеў і ляцеў па небе, ажно пакуль сілы не пакінулі яго. Давялося спыніцца ды адпачыць на Месяцы.

Клод Шашаль спаў, лежачы на срэбным Месяцы, калі да яго падышла Смерць з маленечкай дзяўчынкай на руках. Смерць пабудзіла ўцекача і загадала завезці яе з дзяўчынкай-нябожчыцай на зорку Венеру. Клод выканаў загад. Там Смерць выдала Шашалю аднаразовыя крылы, на якіх ён і вярнуўся ў сваю парыжскую аўтарамонтную майстэрню. Самае дзіўнае ў гэтай гісторыі тое, што падарожжа на Месяц і Венеру ў аўтамеханіка Клода Шашаля заняло ўсяго нічога — тры зямныя хвіліны.

МЁРТВАЯ МОВА

Старой Жанне Крот было пад шэсцьдзясят, калі яна адчула цяжарнасць. Жанчына і думаць не думала нараджаць, але цяжарнасць праляцела на дзіва хутка. Ад зачацця ў выпадковым загуле з невядомым маладзёнам, якога жанчына падчапіла ў бары, да выхаду на свет хлопчыка прайшло роўна дзевяць дзён! Добра, што Крот здагадалася і не пасаромелася прыйсці ў радзільню. Праўда, цяжарная не паспела дайсці да радзільнай платы. Нарадзіла ў калідоры і памерла.

Хлопчык выжыў. За тры дні ён з немаўлятка ператварыўся ў дарослага чалавека. Дактары далі яму імя ў гонар маці — Жан. Малады Жан Крот з радзільні адразу пайшоў на могілкі. Каля іх ён знайшоў напаўразбураны дом, у якім жыла сям'я нябожчыкаў. Усе яны гаварылі на мёртвай мове. Першае сваё слова Жан Крот прамовіў у кампаніі нябожчыкаў. Ён прамовіў яго на мёртвай мове, і было тое слова «рок». Нябожчыкі вельмі ўзрадаваліся, калі пачулі слова на роднай мове. Яны дапамаглі Крату заснаваць уласнае бюро рытуальных паслуг, якое было названа «Добры шлях».

Безумоўна, гэта найлепшая пахавальная кантора ў Парыжы, але ёй мала хто карыстаецца, бо яна страшэнна дарагая, цэны ў ёй проста касмічныя. Жан Крот нікому ніколі не зрабіў скідкі. Не саступіў ні цэнта. Ён, можа, і саступіў бы, каб нехта з кліентаў звярнуўся да яго на мёртвай мове, але ніхто не звяртаўся. Крот не саступае нікому і ніколі, як тая смерць.

ПОМНІКІ І ВЯНКІ

Анатоль Голуб рабіў помнікі, а яго жонка Маргарыта наладзіла вытворчасць жалобных вянкоў. Справы ў Галубоў ішлі добра, ажно пакуль помнікі, зробленыя Анатолем, не пачалі хутка псавацца. Маргарыта сказала мужу, што помнікі рассыпаюцца з-за ягонай сястры-варажбіткі. Маўляў, яна не хацела, каб брат пераязджаў з Беларусі ў Францыю, таму варожыць у сваім Магілёве, а ў Парыжы разбураюцца каменныя помнікі.

Анатоль не паверыў жонцы, але выкарыстаў нагоду, каб наведацца ў родны Магілёў. Сястра-варажбітка зазірнула ў

чароўны смартфон і паказала брату дзіўны ролік. У тым ролiку Маргарыта здраджвала мужу, а потым разам з палюбоўнікам псавала помнікі на могілках.

Анатоль вярнуўся ў Парыж і падпільнаваў каля свайго новага помніка жонку-здрадніцу і яе паскуднага палюбоўніка. Голуб забіў абаіх молатам. А потым закапаў пад свой новы помнік. Каб ніхто не заўважыў вялікіх змен у справах Галубоў, сястра Анатоля перабралася з Магілёва ў Парыж і занялася вырабам жалобных вянкоў. Дарэчы, вянкі ў яе атрымліваліся значна лепшыя і прыгажэйшыя, чым у здрадніцы Маргарыты.

БЕЛЫ ГОЛУБ

Неверагоднае здарэнне адбылося ў Парыжы. Там шмат розных дзіваў здаралася, але не з маімі знаёмымі. Тут самым непасрэдным удзельнікам гісторыі з цудоўным пераўтварэннем быў мой знаёмы Валер Крыловіч. З юнацтва ён марыў пра Парыж — горад мастакоў. Казаў: «Або я буду жыць у Парыжы, або павешуся!» Крыловіч не павесіўся, перабраўся ў сталіцу Францыі і пасяліўся на ціхай вулачцы. Валер нават на працу ўладкаваўся. Дапамагаў праводзіць заняткі ў дзіцячай студыі выяўленчага мастацтва. Калі казаць праўду, яго ўзялі прыбіраць майстэрню. Плацілі не шмат, але плацілі. Валер лічыў, што на першы час яму і гэткага заробку больш чым дастаткова. Вольны час Крыловіч праводзіў каля свайго невялічкага мальберта. Пісаў марскія краявіды, якія добра прадаваліся.

Адзінай непрыемнасцю ў жыцці мастака Крыловіча былі сутычкі з двухметровым мурынам. Той дні напралёт сядзеў у бары і глядзеў праз вялікае вітрыннае акно на выхад з метро. Там ён і ўгледзеў Валера. Мастак не спадабаўся мурыну. Так не спадабаўся, што ён выйшаў з бара, дагнаў мастака і адлупіў.

Пасля першай сутычкі Крыловіч не пайшоў у паліцыю. Ён пайшоў туды пасля таго, як мурын пабіў яго другі раз. Паліцэйскія параілі Валеру не хадзіць каля бара, дзе сядзіць п’яны мурын. Крыловіч паслухаў паліцэйскіх, але мурын праявіў актыўнасць: ён высачыў мастака і пачаў падпільноўваць яго каля дому. Валер пачаў хадзіць па вуліцы з вялікім нажом

у сумцы. Ён даў сабе слова, што калі п'янчуга палезе да яго з кулакамі, то напорацца на сталёвае лязо.

Пэўна, так і было б, каб гэтая гісторыя была побытава-крымінальнай, а не казачнай. Дзеці, што хадзілі ў студыю выяўленчага мастацтва, неяк злавілі голуба. Яны накрышылі белай булкі на зямлю, над крошкамі паставілі скрыню і адзін яе край абаперлі на аловак, да якога прывязалі доўгую нітку. Белы голуб кляваў булку і зайшоў пад скрыню. Дзеці тузанулі за нітку, аловак выскачыў з-пад скрыні — і птушка апынулася ў пастцы.

Валер Крыловіч забраў у дзяцей голуба, не даў ім зварыць з яго суп. Прыбіральшчык вызваліў і выпусціў птушку на волю. Голуб зрабіў у небе вялікае кола, вярнуўся і прапанаваў Крыловічу выканаць адно ягонае жаданне. Валер, не падумаўшы, папрасіў ператварыць баявітага мурына ў кавалак вугалю. Пазней Крыловіч страшэнна шкадаваў, што так неразумна абышоўся са сваім шанцам. Мог бы стаць заможным і знакамітым, мог бы злётаць у космас і аб'ехаць увесь свет...

Бармен, які знайшоў на крэсле, дзе звычайна сядзеў мурын, кавалак вугалю, страшэнна абураўся: «Ну, добра, ты не заплаціў за выпіўку... Заўтра заплоціш! Але нашто вугаль у бар прыносіць? Нашто крэсла пэцкаць?» Кавалак вугалю раззлаваны бармен выкінуў на вуліцу, там яго знайшоў і падабраў Валер Крыловіч. Ён яго цяпер трымае ў майстэрні на палічцы з карцінамі, каб не забывацца пра змарнаваны шанц, які падарыў яму лёс, і не прапусціць шанц наступны.

СКРАЗНЯКІ

Анатоль Пацук неяк адчуў моцны скразняк. Ён нацягнуў коўдру на галаву, але гэта не ўратоўвала. У пакоі стаяў такі холад, што не заснуць. Давялося ўставаць з ложка і бегчы да прачыненых дзвярэй. З-за іх у пакой дзьмуў такі моцны ледзяны вецер, што Анатоля пачала біць дрыготка. Ён наваліўся на дзверы ўсім целам, каб зачыніць. Тыя не зачыняліся. Пацук вырашыў адступіць, разагнацца і ўдарыць у дзверы плячом.

Ад удару пакой задрыжаў так, што здалося — столь абваліцца. Не абвалілася, але Пацук прахапіўся са сну.

Ён ляжаў у халодным ложку. З прачыненых дзвярэй дзьмуў ледзяны скразняк. Пацук выслізнуў з-пад коўдры і пайшоў прычыняць дзверы. Яны зачыніліся на дзіва лёгка, але, як толькі Анатоль падышоў да ложка, дзверы зноў прачыніліся.

Ён зачыняў і зачыняў дзверы, ажно пакуль не замерз і не прачнуўся, седзячы на сваім ложку. Як толькі галава Анатоля Пацука дакранулася да падушкі, дзверы з рыпеннем адчыніліся — і пакутнік зразумеў, што ён не ў сваёй парыжскай студыі, а ў пекле.

ШЭРАТВАРЫ ТАПЕЛЕЦ

Жнівеньская гарачыня насунулася на змучаны Парыж. Сонца пякло так, што, здавалася, не сёння, дык заўтра новазбудаваная вежа спадара Эйфеля абавязкова расплавіцца. Шмат хто з парыжан нават на поўным сур'ёзе ішоў у заклад і рабіў стаўкі на гэты конт. Часам нават дзіву даешся ад таго, у якое глупства можа паверыць адукаваны сталічны і выхаваны чалавек.

Гастон Чарот, Жуль Аер і Блез Мак у падобныя глупствы не верылі. У свае восем гадоў хлопцы лічылі сябе дарослымі і разумнымі. У іх хапіла розуму не паслухацца бацькоў і цішком выправіцца на Сену, каб пакупацца. Хлопцы гадзіну плюхаліся, плавалі і давалі нырца ў цёплай рачной вадзе, а калі выйшлі, дык зразумелі, што Блез прапаў. Гастон і Жуль дамовіліся не казаць бацькам пра паход на рэчку. Не хадзілі! Не купаліся! Нічога не ведаем! Нікога не бачылі. З такімі дамоўленасцямі хлопцы вярнуліся ў свой двор на пляцы Пігаль і разышліся па кватэрах.

Аер і Чарот нічога не сказалі ні сваім бацькам, ні бацькам Блеза. Іншая рэч паліцэйскія, майстры распытваць і дапытваць. Гастон і Жуль не проста расказалі праўду паліцэйскім, яны нават месца паказалі, дзе разам з Блезам давалі нырца ў Сене. Мужчыны на чаўнах тры дні праплавалі па рэчцы.

Доўгімі баграмі абмацвалі дно і спрабавалі знайсці цела тапельца. Блеза Мака так і не знайшлі.

Яго бацькі верылі, што іх любімец Блез не патануў, а быў скрадзены цыганамі, а зараз вандруе па свеце разам з табарам. Бацькоўская вера развеялася як дым, калі пасярод двара ля іх дома з'явіўся прывід Блеза. У яго быў такі шэры твар, што суседзі адразу назвалі яго шэратварым тапельцам. Гастон Чарот не пабаяўся прывіду і падбег да яго, каб павітацца. Шэратвары запрасіў Гастона прайсціся. Чарот паспрабаваў адмовіцца, але прывід паабяцаў паказаць яму дрэва, пад якім закапана вядро з залатымі манетамі. Шэратвары тапелец не падмануў былога сябрука і ў парку каля Луўра паказаў дрэва, пад якім і сапраўды адкапалі вядзерца, поўнае залатых манет.

Другі раз шэратвары тапелец запрасіў на прагулянку другога сябрука — Жуля Аера. Жуль выкапаў з-пад клёна на Елісейскіх Палях вялікую скарбонку з каштоўнымі камянямі. Больш шэратвары тапелец у свой двор на пляцы Пігаль не завітваў, ён пачаў з'яўляцца ў самых розных кутках Парыжа. Так што кожнаму можа пашанцаваць сустрэцца з шэратварым тапельцам і атрымаць ад яго сапраўдны каштоўны клад.

ЧЫРВОНАЯ ЗАПАЛЬНІЧКА

Луіза Мятлік магла ператварацца ў што захоча. Каб стаць каменем ці кустом бэзу, ёй было дастаткова сказаць «Я — камень» ці «Я — куст бэзу». Дзяўчына не злоўжывала сваімі здольнасцямі. Ператваралася ў розныя рэчы толькі ў тых выпадках, калі жаданне рабілася неадольным. Аднойчы яна зрабілася белай аблачынай і яе ледзь не паглынула чорная навальнічная хмара. Самым надзвычайным жаданнем Луізы Мятлік была яе прага зрабіцца свежым паслянавальнічным паветрам. Дзяўчына баялася, што не зможа з паветра вярнуць сабе форму чалавечага цела. Але, паспрабаваўшы, вярнулася чыстай і абноўленай. Таму ніякай небяспекі ў сваім жаданні стаць звычайнай чырвонай запальнічкай Луіза не адчула.

Дзяўчына стала запальнічкай у краме. У гэты момант яе і прыдбаў цемнаскуры хлопец. Ён выйшаў з крамы і адразу

ж на ганку выпаліў з чырвонай запальнічкі ўвесь бензін. Гэта была навагодняя ноч, і хлопцу заманулася пастаяць на марозным паветры пад зорным небам з агеньчыкам у высока ўзнятай руцэ. Ён так і прастаяў. Выпаленую да рэшты чырвоную запальнічку рамантык выкінуў у снег. Луіза Мятлік спрабавала вярнуць сабе аблічча дзяўчыны, але не змагла: сілы яе скончыліся назаўжды.

КАРАЛЕЎСТВА ПРЫВІДАЎ

Жан-Жак Арол з дзяцінства бачыў прывідаў. Яны з'яўляліся, здзіўлялі хлопчыка і знікалі. Ён спрабаваў расказаць дарослым пра ўбачанае дзіва, але тыя толькі пасмейваліся і насміхаліся з яго. Жан-Жак дакладна апісваў прывіды ўбачаных людзей, катоў і сабак.

Аднаго разу ён нават бачыў чырвонага пеўня. Зазвычай прывіды былі белыя або чорныя, а чырвоны сустрэўся ўпершыню. Бацькі не захацелі слухаць апавяданне Жан-Жака пра прывід чырвонай птушкі, які прагульваўся па Каралеўскім мосце. Больш за тое, яны паабяцалі завесці свайго сына да псіхолага, калі ён яшчэ хоць раз пачне расказваць пра прывідаў.

Хлопчык не стаў спакушаць лёс. Ён бачыў прывідаў, але больш нікому пра іх не казаў. Самае дзівоснае было тое, што яны вельмі хутка рухаліся. Так хутка, што праз гэта іх ніхто і не заўважаў. У Жан-Жака было сапраўднае чортава вока, якое магло бачыць нават прывідаў. Ён іх заўважаў усё жыццё і любаваўся іх хуткімі рухамі. А потым прывіды пачалі рухацца павольна, зусім як звычайныя людзі і жывёлы. Жан-Жак Арол не адразу заўважыў, як перайшоў у каралеўства прывідаў, а калі заўважыў, дык парадаваўся.

ШЭРЫЯ ЛЮДЗІ

Казалі, што ў горадзе ёсць Галоўны. Чуткі хадзілі, што без Яго нічога важнага ў Вільні не робіцца. Як скажа Галоўны — так яно і будзе. Ніхто дакладна не ведаў ні прозвішча Галоўнага, ні імя Яго. Нават месца, дзе жыве Ён, ніхто дакладна не ведаў. Усё рабілі шэрыя людзі, праз якіх Галоўны кіраваў Вільняй. Да іх усе звярталіся з прапановамі, а шэрыя людзі звязваліся з Галоўным. Ён або дазваляў, або забараняў. На ўсе пытанні ў Галоўнага было толькі два адказы — «не» альбо «так».

Гісторык Віктар Чуб вырашыў правесці даследаванне і знайсці Галоўнага. Ён сачыў за адным з шэрых людзей і высачыў шлях да Галоўнага. Шлях той скончыўся недзе на вуліцы Завальнай. Чуб нават дайшоў на Завальную да Галоўнага і пагаварыў з Ім. Ён застаўся страшэнна задаволеным знаёмствам і размовай. Гісторык Чуб меркаваў, што напіша грунтоўны навуковы артыкул пра дзейнасць Галоўнага ў Вільні.

Гісторык думаў, а Галоўны рабіў. Ён забраў у Віктара Чуба ўсю, якая толькі была, памяць. Бяспамятнага Віктара шэрыя людзі ўладкавалі падмятальшчыкам прывакзальных вуліц. Так было, бо нічога ў Вільні не рабілася і не робіцца без Галоўнага, нават вуліцы падмятаюцца толькі па Яго загадах.

ЧЫРВОНАЯ ЦАГЛІНА

Хто з нас не хацеў падняць з зямлі маленечкі каменьчык і шпурнуць у шыбу, за якой хаваецца любімы чалавек? Шкло засвініць — і за ім з’явіцца любы твар. На тым твары ты пабачыш усмешку, радасць і задавальненне. Толькі ёсць яшчэ шыбы, за

якімі жывуць твае ворагі. Пад акном з такімі шыбамі ўзнікае моцная прага схапіць не маленечкі каменьчык, а важкі камень. Схапіць, размахнуцца і запусціць у шыбу так, каб усё шкло разбілася і павысыпалася. Шмат хто і шмат дзе біў камянямі шыбы сваіх ворагаў. Людзі разбівалі вокны ды білі вітрыны і ў нашай Вільні. Білі, пакуль не з'явілася Чырвоная Цагліна.

Старая Вільня спрэс цагляная. З чырвонай гліны ды белай вапны выбудавалі яе нашы папярэднікі. Пэўна, таму і бараніць шыбы старой ружовай Вільні ўзялася менавіта Чырвоная Цагліна. Яна падае на галаву таму, хто шпурнуў камень у чужое акно. І ў дзевяці з дзесяці выпадкаў Чырвоная Цагліна забівае аматара біць шыбы. Цяпер у Вільні амаль не разбіваюць вокны, і не таму, што не хочуць, і не таму, што ў горадзе стала менш дрэнных людзей, зусім не, — а таму, што кепскія віленчукі баяцца помсты ад Чырвонай Цагліны.

БЕЛАЯ МАСКА

Ян Пільны бачыў набліжэнне смерці да чалавека. Меў такі дар. Ён бачыў белую маску на тых, чые дні ў гэтым свеце заканчваліся. Ян жыў на другім паверсе шэрага дамка каля сабора Святой Ганны. Праз свае невялічкія вокны ён добра бачыў выкладчыкаў і студэнтаў акадэміі мастацтваў, якая стаяла побач з чырвонай Ганнай. Неяк на адным з выкладчыкаў жывапісу, на твары Васіля Жыценя, Ян пабачыў белую маску. Пільны быў упэўнены, што Жыцень не працягне больш за тыдзень. Але той працягнуў не толькі адзін тыдзень, ён працягнуў тры. Самае дзіўнае тое, што белая маска знікла з ягонага твару. Была, была, была — і знікла. Пільны мог пакляcціся ў саборы Ганны ўсімі святымі, што белая маска смерці была на твары Жыценя. Праз некалькі месяцаў яна зноў з'явілася на старым твары выкладчыка Васіля. З'явілася, а праз пару дзён знікла.

Калі белая маска праступіла на Жыцені трэці раз, Ян Пільны пачаў за ім сачыць неадступна. Ён высачыў, як Васіль павёў свайго малодшага брата Кастуся ў бар «Грамулька», як там напаіў яго моцным самагонам да непрытомнасці, як у цёмным скверы за «Грамулькай» зняў з сябе белую маску і

пачаў чапляць на братаў твар. Тут Ян Пільны не вытрымаў, падбег да Жыценя і крыкнуў на ўвесь начны сквер: «Што ты робіш, гад?» Васіль так спалохаўся, што паваліўся на зямлю мёртвым. Белая маска выпала з халоднай рукі выкладчыка і рассыпалася ў пыл.

КОТ І САБАКА

Дзіва дзіўнае здарылася ў інтэрнаце маргарынавага завода. У адным пакоі там жылі два хлопцы — электрык Мякіш і сталяр Каптур. Хлопцы жылі добра, сябравалі. Выпівалі адзін раз на тыдзень — вечарам у пятніцу. Жылі так, ажно пакуль Каптур не знайшоў сабе вілянчанку і не пераехаў жыць да яе. Толькі жыццё з фанабэрыстай вілянчанкай у рабочага з маргарынавага завода не склалася. Ягоная вясковасць хутка надакучыла гараджанцы, і яна выгнала Каптура са сваёй кватэры. Была якраз пятніца, выгнаннік узяў гарэлкі і завітаў да сябра ў інтэрнат.

За чаркай Каптур папрасіў у Мякіша дазволу пажыць які тыдзень у інтэрнацкім пакойчыку. Балазе яму нікога ў пакой не падсялілі. Але Мякіш адмовіў Каптуру. Сказаў, што цяпер да яго прыходзіць жанчына — дыспетчарка з маргарынавага. Ім не патрэбны ў пакоі трэці чалавек. Каптур пачаў настойваць і раззлаваў Мякіша. Той нават ударыў былога суседа, калі пачуў зняважлівыя словы, кінутыя ў бок дыспетчаркі. На ўдар Мякіша Каптур адказаў сваім моцным ударам. Былыя сябры сашчапіліся ў бойцы. Яны крычалі, скавыталі і раўлі. Яны пабілі ўвесь посуд і паламалі ўсю мэблю.

Калі ў пакой уварваліся іншыя жыхары інтэрната, там іх сустрэла дзіўнае відовішча. У адным кутку сядзеў і брахаў сабака, падобны да Каптура, а ў супрацьлеглым шчэрыўся і сіпеў кот, падобны да Мякіша. Першым з пакоя вылецеў кот, за ім у пагоню панёсся сабака. Больш ніхто ніколі не бачыў Каптура і Мякіша ні ў Вільні, ні ў якім іншым месцы.

ПАВЕТРАНЫ ЧОВЕН

Човен быў зусім маленькі, роўна на аднаго чалавека, і не больш. Здалёк ён выглядаў нават дзіцячым. Рэжысёр-дакументаліст Данат Зарэцкі знайшоў яго за дрывотняй. Рэжысёр быў у прастоі. Рэжысёры часта трапляюць у прастоі, і дакументалісты не выключэнне.

Беспрацоўны Данат гуляў па Вільні. Ён прамінуў сабор Святой Ганны і выйшаў на мост. Перайшоў праз яго і трапіў у Зарэчча. Там ён зайшоў у стары дворык доўгага двухпавярховага дамка. У двары над рэчкай стаяла дрывотня. За ёй Зарэцкі знайшоў паветраны човен. Сеў у яго, адштурхнуўся вяслом ад старой дрывотні і паплыў у паветры. Данат паплыў у белавоблачную вышыню, а чырвоныя і ружовыя вежы Вільні пазаставаліся ўнізе. Зарэцкі думаў, што некалі абавязкова здыме дакументальны фільм пра віленскае Зарэчча. Ён нават верыў, што вернецца і здыме фільм.

ЖОЎТЫЯ МЫЛІЦЫ

Віленчукі не раз і не два бачылі, як па рачных хвалях плылі жоўтыя мыліцы. Пекар Леанід Пупка забіраў іх у інваліда Базыля Бязручкі, прыносіў на мост і з вышыні шпурляў у рачныя хвалі. Спярша Пупка намерваўся забіць бязногага Бязручку, але ў апошні момант перадумаў. Вырашыў іншым чынам караць нябогу. Пупка прыдумаў забіраць у маладога інваліда яго жоўтыя мыліцы і выкідаць іх у рачную плынь. Хай Вільня бачыць пакаранне, хай Вільня помніць пра забойства дзяўчыны-прыгажуні, дачкі пекара Валярыны. Інвалід Бязручка перарэзаў горла той прыгожай Валярыне. Уся Вільня ведала, што дачку пекара зарэзаў калека Базыль. Ведаць ведалі, але доказаў не хапіла, каб яго асудзіць. Купіў ён сабе алібі і сведак. Купіў, гад! Дзе толькі грошы знайшоў? Каб хто сказаў... Забіў гад чалавека і выкруціўся ў судзе. Ён перарэзаў дзяўчыне горла за тое, што яна яго падманула і скалечыла.

Малады садоўнік Базыль Бязручка некалі закахаўся ў Валярыну і днямі напралёт стаяў з букетамі пад яе балконам. Дзяўчыне надакучылі кпіны сяброўак, якія пасміхаліся

з Валярыны, маўляў, у яе мог закахацца толькі такі безграшовы садоўнік, як Базыль. Валярына паабяцала сяброўкам, што прагоніць кавалера ў ноч вялікай поўні. Дзяўчына сказала Базылю, што ў ноч поўні спусціць з балкона вяровачную лесвіцу — і ён зможа падняцца да яе ў пакой. Пакуль яе бацька будзе спаць, яны зоймуцца сапраўднымі дарослымі абдыманнямі ды прыцісканнямі.

Не толькі Базыль дачакаўся вяровачнай лесвіцы, скінутай з балкона, яе дачакаліся і прагныя да начных прыгод злосныя сяброўкі Валярыны. Яны бачылі, як у месячным святле садоўнік палез уверх. Ён ужо быў пад самым балконам, калі падступная дачка пекара вострым, як брытва, бацькавым нажом зрэзала вяровачную лесвіцу. Базыль грымнуўся з вышыні трэцяга паверха на брук і пераламаў косткі ў абедзвюх нагах. Разбіты, пакрыўджаны і зняважаны садоўнік ляжаў на слізкім і халодным бруку, а Валярына і яе сяброўкі ажно заходзіліся мярзотным рогатам.

Гэты страшны рогат пад поўняй Базыль Бязручка не змог дараваць Валярыне. Ён тады яе люта зненавідзеў, а праз пару месяцаў падпільнаваў у бязлюдным завулку, спыніў і зарэзаў. Над труною любай дачкі Леанід Пупка абяцаў звесці са свету яе забойцу, а потым перадумаў і вырашыў пускаць па рачной вадзе жоўтыя мыліцы.

ЧОРНАЯ АВЕЧКА

На ўскрайку Новай Вільні жыў спраўны гаспадар Рэпка. Ён трымаў авечак і прадаваў аўчыны, лой ды бараніну. Той Рэпка быў вялікім майстрам. Мог пашыць такі кажушок для дзяўчыны, што калі толькі раз зірнеш на яе ў гэтай вопратцы, то ніколі не зможаш забыць ні той кажушок, ні тую дзяўчыну. Казалі, Рэпка чараваў.

У нававіленскага чараўніка ў хляве чорная авечка нарадзіла крылатага цмока. Галава ў яго была змяіная, цела і лапы — сабачыя, на спіне цмок меў крылы, як у кажана, але вялікія, хвост быў доўгі і змяіны. Чорная авечка як толькі нарадзіла пачвару, так адразу і здохла. Цмок падпоўз да каровы і вы-

смактаў з яе вымені ўсё чыста малако. Ажно вымя пачарнела. Насмактаўшыся малака, цмок выпаўз з хлява і ўзняўся ў неба. Ён зрабіў вялікае кола над Новай Вільняй. Шмат хто з нававіленцаў бачыў крылатага цмока ў небе. Шмат хто расказваў, як пачвара ляцела пад нізкімі хмарамі, а пазней за тымі хмарамі і схавалася.

Пасля нараджэння цмока і смерці чорнай авечкі людзі перасталі ў спадара Рэпкі купляць бараніну, лой ды аўчыны. Больш ніхто не шыў у Рэпкі і чароўныя кажухі. Давялося чараўніку прадаваць усю сваю спраўную гаспадарку і з'язджаць з Віленшчыны ў Мінск, дзе ніхто не ведаў ні пра чорную авечку, якая змагла нарадзіць цмока, ні пра чароўныя кажухі... Праўда, некалі даўно пра чорную авечку, цмока і Рэпку напісала віленская газета «Ваша Ніва». Гэта было вельмі і вельмі даўно, калі рэдактарам той газеты быў яшчэ чалавек, а не робат.

НЕНАТОЛЬНАЯ ЦІКАЎНАСЦЬ

У адной жанчыны з прывакзальнай Вільні акрамя наманікюраных пальцаў былі на руках яшчэ і тонкія шчупальцы ненатольнай цікаўнасці.

АЛЬБІНА – ЧОРНАЯ ЎДАВА

Пра чорную ўдаву мне казаў Аляксей, а яму расказаў Ігнат — брат Альбіны. Яна працуе прадаўшчыцай ў гаспадарчай краме. Гандлюе простым рыштункам для працы на зямлі. У яе царстве шмат рыдлёвак ды капачоў, шуфлікаў ды грабляў з віламі. Праца як праца, жанчына як жанчына. Звычайная прадаўшчыца з віленскай крамы. На першы погляд. Ігнат казаў, што за гэтай звычайнасцю хаваецца нейкая страшная сіла...

Альбіна скончыла школу, уладкавалася на працу і выйшла замуж. Яна нарадзіла дачку. Мужу споўнілася 27 гадоў, і ён павесіўся. Так Альбіна стала чорнай удавою першы раз. Неўзабаве яна зноў выйшла замуж. Нарадзіла дачку ад другога мужа. Яму споўнілася 27 гадоў, і ён павесіўся. Не прайшло і года, як Альбіна зноўку выйшла замуж і нарадзіла дачку.

Цяпер усе чакаюць жніўня, калі трэцяму мужу споўніцца 27 гадоў. Браты трэцяга мужа чорнай удавы сказалі, што, калі брат іх, не дай ты бог, павесіцца, яны самі павесяць Альбіну. Сказалі, прыйдуць у краму з віламі ды граблямі і там павесяць чорную ўдаву. Цяпер яны ўсе чакаюць жніўня, і я разам з імі чакаю.

ЗЯЛЁНАЕ ВОЗЕРА

У віленскіх літаратуразнаўцаў Раі ды Радзіма Раманоўскіх з'явілася дачка Руніта. У свае пятнаццаць, калі нарадзіўся яе брат Лукаш, Руніта прапанавала бацькам узяць падушку і задушыць немаўля ў калысцы, а труп вывезці з Вільні і выкінуць у Зялёнае возера. Бацькі насварыліся на Руніту, і яна сышла з дому.

Дзяўчына з'ехала з Вільні ў Мінск і вывучылася на медсястру. Лукаш вырас і пачаў перакідацца ў цмока. Аднойчы ён ператварыўся ў цмока і высмактаў усю чыста кроў з бацькі і маці. Руніта прыехала на пахаванне бацькоў, спаліла іх астанкі ў крэматорыі, а брата задушыла падушкай у яго ложку. Лукаш напіўся за жалобным сталом і спаў як забіты, таму сястра змагла пакараць яго — брата-бацьказабойцу і цмока-ваўкалака. Труп Лукаша дзяўчына вывезла з Вільні і ўтапіла ў Зялёным возеры. Пасля ўсяго страшнага Руніта Раманоўская пражыла ў бацькоўскім доме на ўскрайку Вільні доўгае і шчаслівае жыццё. Праўда, на Зялёнае возера яна больш ніколі не ездзіла і не хадзіла.

СВЯТЫ І СЯКЕРА

Сцяпан Ліпскі намерыўся стаць святым. Навокал усе казалі, што свет выратуюць святыя, таму ён і задумаў зрабіцца выратавальнікам. Працаваў Сцяпан звычайным рабочым на будоўлях. Падымі ды прынясі, атынкуй ды пафарбуй, пракладзі ды прыкруці. Прараб загадваў, а Ліпскі выконваў. Жыццё цякло павольна і бесклапотна, але Сцяпану надакучылі павольнасць і бестурботнасць. Ён наглядзеўся тэлеві-

зара, наслухаўся радыё, начытаўся інтэрнэтных публікацый і набыў сякеру.

Спадар Ліпскі з вуліцы Завальнай прыдбаў невялічкую сякеру, каб адсекчы сабе чэлес. На думку Ліпскага, той замінаў яму стаць святым. Ад чэлеса ішлі ўсе паскудныя і брудныя думкі. Ну і што гэта за святы, калі ў яго чэлес да калена? З такім чэлесам толькі ў д'яблавы памагатыя ісці. Ліпскі не любіў д'ябла, гнаў ад сябе агідныя думкі і пажаднасць. Таму ён купіў сякеру, паклаў чэлес на калодку і адсек яго. Разам з ім Сцяпан адхапіў сабе і палову машонкі з яечкам. Адным ударам сякеры Ліпскі скалечыў сябе. Але не проста скалечыў, ён параніў сябе смяротна. Рабочага Сцяпана Ліпскага нават не паспелі давезці з будоўлі да бальніцы. Ён сышоў крывёю і сканаў па дарозе. Шкада, што ніхто не збіраецца залічваць Сцяпана Ліпскага ў святыя. Як на мой розум, дык ён святы.

ЧАРОЎНЫЯ СУВЕНІРЫ

Студэнты Мечык Радкевіч і Таля Серада засталіся без сродкаў. Першы год бацькі ім аплочвалі ўніверсітэцкую вучобу, а другі аплочваць адмовіліся, бо ў саміх не было лішняга цэнта. Мечык і Таля гаравалі, седзячы ў таннай сталоўцы. Калі дзяўчына заплакала, Мечык прапанаваў выйсце. Ён сказаў, што стане перакідвацца ў чароўныя сувеніры, а Таля будзе іх прадаваць, і ў іх з'явяцца сродкі, каб заплаціць універсітэту.

Першы раз Радкевіч перакінуўся ў дарагі скураны партманет з выціснутай на ім Вострай брамай. Таля прадала Вострую браму на сувенірным кірмашы. Праз дзень Мечык вярнуўся да Талі жывым і здаровым. Другі раз хлопец перакінуўся ў бурштынавыя пацеркі. Таля іх прадала пад Вострай брамай. Праз дзень Мечык вярнуўся вясёлым і шчаслівым. Трэці раз ён зрабіўся вязанымі рукавіцамі, якія прадаліся на прывакзальнай плошчы. Калі Мечык вярнуўся, Таля ўгаварыла хлопца навучыць і яе перакідацца ў чароўныя сувеніры. Мечык доўга адмаўляўся, а калі ўсё ж пагадзіўся і навучыў дзяўчыну ператварацца ва ўсё, што яна толькі магла захацець, дык Таля перакінулася ў сітаўку і паляцела з Вільні ў Лондан. Больш у

Вільні пра Талю Сераду нічога і не чулі. Ну а Мечык Радкевіч усё яшчэ вучыцца на эканаміста і падпрацоўвае грузчыкам у гіпермаркеце «Акропаліс».

КОНЬ І САБАКА

Конь працаваў у цырку. Доўга працаваў. Больш за дзесяць гадоў ён вазіў па арэне акрабатку, якая падскоквала на яго спіне, рабіла ў паветры сальта і гупалася на сядло абедзвюма нагамі. Ад гэткага гупання ў Каня забалеў пазваночнік. Конь пачаў упарціцца, калі дрэсіроўшчык выганяў яго на арэну. Жывёлу пачалі лупіць пугай. Стомлены і пабіты Конь вырашыў уцячы ў лес.

Па дарозе ў лес Конь сустрэў Сабаку. Той ляжаў на пыльнай траве і плакаў.

— Што ты плачаш, дарагі Сабака? — пацікавіўся Конь.

— Плачу, бо сарваўся я з ланцуга і ўцёк з дому. Я ўцёк, бо гаспадар трымаў мяне ў халоднай будцы на ланцугу і кепска карміў. Апошнім часам ён амаль і не карміў мяне. Тады я парваў ашыйнік, уцёк, а цяпер не ведаю, куды ісці і што рабіць. Таму я лёг на траву і плачу!

— Я цябе добра разумею, дарагі Сабака. Мы можам пайсці разам у адно цудоўнае месца — у Шчодры лес. Там шмат салодкіх ягад для цябе, там многа сакаўной травы для мяне, а яшчэ тамака цячэ чысты ручай, у якім свежая вада для нас...

Сабака ўзрадаваўся прапанове:

— Дарагі Конь, я хацеў бы пайсці з табою ў Шчодры лес, але ў мяне зусім няма сілы, каб ісці.

— Сядай мне на спіну, і я завязу цябе, — прапанаваў добры Конь.

Сабака заскочыў на спіну Каня, і той завёз яго ў Шчодры лес. Пакуль Конь вёз Сабаку, ён папрасіў таго паводзіць сябе ціха — не скавытаць і не брахаць, каб злыя людзі не пачулі і не пабачылі ўцекачоў. Сабака даў Каню слова гонару, што не стане брахаць і скавытаць у Шчодрым лесе.

Першыя тры дні Сабака і Конь пражылі ціха. Яны елі салодкія ягады і сакаўную траву, пілі крынічную ваду з ру-

чая, адпачывалі пад цяністымі дрэвамі. На чацвёрты дзень Сабака захацеў мяса. Ён прыйшоў да Каня і спытаўся, дзе можна знайсці мяса, каб падсілкавацца па-сапраўднаму. Конь прапанаваў яму пайсці на гарадскі сметнік, што пачынаўся за Шчодрым лесам. На ім Сабака знайшоў кавалак ліvернай кілбасы. Праглынуў яго і пачаў брахаць ды скавытаць ад шчасця.

Сабака так доўга скавытаў і брахаў, што з Вільні на сметнік паспелі прыехаць гіцлі. Яны пачаставалі шчаслівага Сабаку кавалкам цёплага варанага мяса. Сабака еў мяса, глядзеў на гіцляў у зялёных камбінезонах і думаў, што гэта сапраўдныя анёлы, бо толькі анёл можа пачаставаць сабаку такім цёплым і такім смачным мясам. Калі ён даеў свой апошні ў жыцці кавалак мяса, гіцлі пагладзілі і ўсыпілі Сабаку. Яны закапалі яго тут жа — на гарадскім сметніку. Гіцлі закапалі Сабаку і разраўнавалі зямлю, каб ніхто ніколі яго не знайшоў і пра яго не ўспамінаў.

Калі гіцлі з’ехалі са сметніка, Конь выйшаў са Шчодрага лесу. Ён стаў над закапаным у зямлю Сабакам і сказаў:

— Я чуў ад дрэсіроўшчыка, што толькі ў адным Лондане кожны год гіцлі ўсыпляюць больш за трыццаць тысяч непаслухмяных сабак, якія нядобразычліва ставяцца да чалавека і парушаюць цішыню. Пэўна, дрэсіроўшчык казаў пра Лондан праўду. Шкада, што ты, дарагі мой таварыш Сабака, не паслухаў мяне. Ты брахаў, ты скавытаў, ты праг мяса... Ты парушыў цішыню, і цябе закапалі ў брудны пясок. Я вярнуся ў Шчодры лес, дзе буду жыць спакойна і непрыкметна, але зрэдчас буду прыносіць табе, дарагі мой Сабака, і класці на пясок невялічкі букецік лясных кветак.

КОТ І САБАКА

З усіх сваіх жывёл фермер любіў Сабаку больш за астатніх. Сабака служыў спраўна. Брахаў на чужынцаў і сваіх трымаў у строгасці. Калі якія каровы ці конь забрыдалі на чужое поле, Сабака хутка ім нагадваў вярнуцца да сваёй травы. Шмат радасці было ў фермера, калі ў Сабакі знайшоўся Шчанюк.

Гаспадар спадзяваўся, што Шчанюк вырасце і зойме пачэснае месца Сабакі. Так бы яно і было, каб не Кот.

Калі аднойчы фермер з Сабакам пайшоў на паляванне, Кот сабраў усю скаціну, што жыла на ферме, і прапанаваў забіць Шчанюка. «Мала таго, што на нас бясконца брэша і нас балюча кусае дурны Сабака, дык праз які год вырасце ягоны Шчанюк. Тады на нас будуць брахаць і нас будуць кусаць ужо не адзін, а два бобікі. Трэба затаўчы Шчанюка! Неадкладна!!!» Жывёлы падтрымалі смяротны прысуд. Конь біў Шчанюка капытом. Карова парола рогам. Свіння рвала зубамі. Певень дзёўб дзюбай. Кот драў кіпцямі. Жывёлы не проста забілі Шчанюка, яны парвалі яго на дробныя кавалкі і зжэрлі.

Сабака, вярнуўшыся з палявання, шукаў і не мог знайсці любага Шчанюка. Ніхто з жывёл не прызнаўся ў забойстве, толькі Кот сказаў, што Сабака дарма шукае свайго сына. «Жывёлы забілі яго, падралі на дробныя шкуматы і з’елі!» — так Кот агаломшыў Сабаку. Тут усе жывёлы абурыліся... «Ты сам падбіў нас забіць Шчанюка!» — «Ты першы пачаў ірваць яго кіпцюрамі!» — «Ты з’еў апошні самы смачны кавалачак ягонага вуха!» Раз’юшыўся Сабака і кінуўся на Ката. Той спрытна ўзляцеў на плот, з плота пераскочыў на страху гумна, са страхі перабраўся на дрэва, з дрэва саскочыў на дах дома... Карацей, тым разам Кот ад Сабакі ўцёк. Але з таго самага дня ўсе сабакі не любяць катоў. Не любяць і кідаюцца на іх. Не ведаю, як там у вас, а ў нашым Віленскім краі менавіта так. Дарэчы, раней у тутэйшых катоў на хвастах былі кутасы, як у львоў. Дык сабакі паабрывалі ім тыя кутасы.

ЗЯЛЁНАЯ ГАЛАВА

Маладая жонка кінула старога мужа і пайшла да маладога каханка. Чую пра такое маладое і брыдкае ды згадваю віленскага доктара — сівабародага Максіма Куля. На старасці гадоў паважаны доктар захапіўся медсястрой Святланай. Тая доўгі час адмаўляла Максіму, а потым пагадзілася на вяселле і стала Святланай Куль.

Дзяўчыне было сумна са старым доктарам, і яна злюбілася з маладым шафёрам хуткай дапамогі Змітром Мурашкам. Неўзабаве Святлана кінула доктара і пайшла жыць да шафёра. Стары Куль зазлаваў і пракляў здрадніцу так, што ў яе на месцы чалавечай галавы з'явілася зялёная галава чарапахі са змяіным раздвоеным языком. Доктар быў упэўнены, што шафёр пабачыць зялёную галаву і прагоніць Святлану з хаты.

Куль памыліўся, бо Зміцер Мурашка пакінуў жонку ў доме і пачаў шукаць па ўсёй Вільні сродкі, каб замест зялёнай галавы чарапахі вярнулася чалавечая галава медсястры. Усе раілі шафёру ісці да доктара Куля, казалі, што толькі ён можа вырашыць пытанне з заменай зялёнай галавы.

Мурашка пайшоў да Куля і напрамілы бог прасіў, каб той вярнуў жонцы-здрадніцы чалавечае аблічча. Доктар пашкадаваў маладых людзей, шафёра Змітра і медсястру Святлану. Доктар на тое і доктар, каб шкадаваць чалавека і дапамагаць у бядзе. Куль зняў са Святланы праклён. Зялёная галава чарапахі знікла, а на яе месца вярнулася галава чалавечая, адно што на памяць пра здраду ў жанчыны назаўсёды застаўся раздвоены язык змяі.

ЧЫРВОНАЯ БУТЭЛЬКА

Гісторыю пра чырвоную бутэльку я пачуў ад п'яніцы Алега. Зазвычай ён п'е, седзячы на прывакзальным пляцы. Алег пачынае піць раніцай. Пачынае з маленечкай шкляначкі піва. Тут яго і падпільноўваюць розныя безграшовыя дзяды. «Пакінь глыток!» — просяць. Алег шчодры. Ён пакідае паўглытка піва на сподзе аднаразовай шклянкі. Паўглытка не шкада.

Але неяк адзін з безграшовых брудных дзядоў папрасіў у Алега вялікую шклянку піва. Нахабна запатрабаваў, можна сказаць. «Мужык, ты мусіш мяне ўратаваць. Без паўлітры піва я дамоў не дайду. Памру тут, каля вакзала!» Алегу было шкада піва для неахайнага нахабы, але ён усё ж купіў вялікую шклянку і пачаставаў дзеда. Той выпіў, падзякаваў і сказаў Алегу дзіўную рэч: «Мужык, калі раптам захочаш выпіць, а рублёў не будзе, падыходзь пад Зялёны мост. Стань каля

вады, тупні левай нагою тры разы. Праз імгненне каля тваёй правай нагі з'явіцца чырвоная бутэлька, поўная моцнага віна. Віно можаш выпіць, а пустую бутэльку абавязкова пакінь пад мостам». Алег, вядома, не паверыў бруднаму дзеду, які назваўся Вадзяніком. Хто ў такое паверыць? На цвярозую галаву ў такое ніхто не паверыць і правяраць не пойдзе...

Аднаго разу Алег моцна выпіў, яму хацелася яшчэ крыху накаціць для шліфоўкі, але капейчыны не было. Тады Алег і пайшоў пад Зялёны мост і тупнуў тры разы левай нагой. Каля правай нагі з'явілася чырвоная бутэлька з партвейнам.

Алег пачаў хадзіць пад мост кожны божы дзень. Віно выпіваў, а бутэльку пакідаў. Так было, пакуль Алег не пачаставаў чароўным партвейнам свайго заўсёднага сабутэльніка Валерку. Той не пажадаў пакідаць чырвоную бутэльку. Ён захацеў яе здаць як звычайную шклатару. Калі прыёмшчыца адмовілася прымаць чароўную бутэльку, Валерка раззлаваўся. Ён так раз'юшыўся, што разбіў чырвоную бутэльку аб цагляную сцяну... Алег яшчэ некалькі разоў спрабаваў тупаць пад мостам левай нагою, але партвейн ад Вадзяніка больш не з'яўляўся.

БЕЛЫ АЎТОБУС І БЕЛЫ ТРАМВАЙ

Шмат разоў я чуў пра белы аўтобус, але ніколі яго не бачыў. Пра яго шмат расказвалі. Бачылі яго да вайны. Казалі, што ездзіў па Вільні страшны белы аўтобус. Калі ён спыняўся, усе, хто аказваўся непадалёк, змаўкалі, схілялі галовы і заходзілі ў яго. Белы аўтобус зачыняў скрыгатлівыя дзверы. Сведкі асабліва любілі падкрэсліць жахлівую рыпучасць аўтобусных дзвярэй. Белы аўтобус звозіў віленчукоў у невядомым кірунку. Ніхто з іх не вярнуўся, каб расказаць, куды ездзіў белы аўтобус.

У ваенны і пасляваенны час старыя віленчукі палохалі дзяцей згадкамі пра белы аўтобус. Паціху аповеды пра людаедскі аўтобус сціхлі. Забыўся пра яго і я, ажно пакуль не пабачыў на мінскай вуліцы Змітрака Бядулі белы трамвай. Ён бясшумна каціўся па бліскучых рэйках. У белым трамваі не было ніводнага пасажыра. Падумалася: не дай бог возьме і спыніцца...

Белы трамвай не спыніўся. Пакаціўся ў бок чыгуначнага вакзала. Калі ён знік за чырвоным домам, мне і згадаліся расказы пра белы аўтобус у даваеннай Вільні.

МЫШАНЁ І ЦМОК

Некалі ў Вільні жыў мастак Сергіевіч. Ён і расказваў легенду пра Цмока і Мышанё...

Здарылася тое даўно, калі ў небе над гатычнай Вільняй яшчэ можна было ўбачыць цмока. Мышанё, якое жыло ў сутарэннях пад гарадской брамай, бачыла цмока часта. Кожнага разу Мышанё зайздросціла цмоку, які меў крылы і мог уздымацца да ружовых аблокаў. З пякучай зайздрасці і нарадзілася мара пра ўласныя крылы.

Мышанё знайшло на балоце маленечкага Цмока і папрасіла ў яго пазычыць крылы на адзін-адзінюткі палёт над горадам. Цмок хай сабе і малы, а крылы пазычаць адмовіўся. Збаяўся.

Тады Мышанё вырашыла хітраваць. Яно назбірала ў вялікі кубак малінавых ягад і запрасіла Цмока ў сваю нару на салодкі пачастунак. Уваход у мышыную нару быў такі вузкі, што Цмоку, каб туды пралезці, давялося зняць свае крылы. Пакуль Цмок ласаваўся малінамі, Мышанё надзела на плечы крылы і ўзнялося над Вострай брамай. У той вечар у Вільні з'явіўся не толькі першы Кажан. У той вечар у Вільні з'явілася і першая Яшчарка, якая атрымалася з падманутага Цмока, ласага на салодкія маліны.

ЧЫРВОНЫ ДОМ

У віленскага дойліда Яся Карпоўскага было два сыны — Ігар і Тодар. Абодвум было за трыццаць, аніводзін з іх так і не завёў жонкі. Стары Карпоўскі вырашыў дапамагчы сынам з пошукамі жанчын. Ён знайшоў невялікі чырвоны дом на беразе рэчкі і набыў яго для сыноў. Стыры думаў: калі сыны пачнуць жыць асобна ад бацькі, ім лягчэй будзе паразумецца з жанчынамі. Трэба сказаць, што купляць чырвоны дом старому Ясю нараіла вядзьмарка Хрысціна Сліж. Яна запэўніла

дойліда, што ў чырвоным доме Ігар і Тодар знойдуць вялікае шчасце.

Першым ў чырвоны дом перабраўся Ігар. Яму было сумна сядзець у пустым доме, таму ён вырашыў напіцца. Пасярод ночы Ігара пабудзіла жанчына. Яна прыйшла ў дом з рэчкі. Выйшла з вады цалкам голая, зайшла ў чырвоны дом і разбудзіла новага гаспадара. Ігар прачнуўся, але падумаў, што ўсё яшчэ спіць. Таму ён зусім не спалохаўся голай і халоднай, як рачная вада ў верасні, жанчыны. Ігар спытаў яе імя і пачуў: «Люда». Яна хацела залезці да Ігара пад коўдру, але той абачліва не пусціў халоднае стварэнне ў ложак. Замест гэтага мужчына загадаў Людзе прынесці яму вішнёвага піва, каб паправіць цяжкую галаву. Жанчына прынесла Ігару вішнёвага піва. Тады ён папрасіў прынесці да піва падсоленых арэхаў. Пасля піва з арэхамі Ігар надумаў пакурыць і паслаў Люду па цыгару. Пакуль ён курыў, пачало ўзыходзіць сонца. Жанчына спужалася сонечнага святла і вярнулася ў рэчку. Пасля развітання з Людай Ігар праспаў у чырвоным доме ўвесь дзень. Позна ўвечары ён вярнуўся да бацькі і абвясціў, што вырашыў ажаніцца. За жонку Ігар узяў Пэлю Кавалёву — дачку арганіста.

Тым часам Ясь Карпоўскі перасяліў у чырвоны дом свайго малодшага сына Тодара. Той спакойна жыў у гэтым доме на беразе рэчкі, пакуль тая была пад ільдом. Як толькі пачаўся крыгаход, уначы з ледзяной вады выйшла Люда і завітала ў госці да Тодара. Той, ведаючы братаву гісторыю, заказаў піва, арэхаў і цыгару. Люда прынесла пачастункі. Тодар зрабіў адзін глыток вішнёвага піва, узбударажыўся і пацалаваў Люду. За пацалункам пачаліся танцы, за танцамі — любошчы. Чырвоны дом ходырам хадзіў усю ноч. Раніцай у чырвоным доме знайшлі мёртвага Тодара, белага і халоднага, як рачны лёд.

Стары Ясь Карпоўскі хацеў забіць вядзьмарку, якая нараіла перасяляць сыноў у чырвоны дом. Не забіў, бо Хрысціна сказала, што, забіўшы яе, дойлід згубіць і сына Ігара. Практычны Карпоўскі не стаў спакушаць лёс. Ён перафарбаваў праклятым чырвоны дом у белы колер і выгадна прадаў яго армянскім уцекачам з Баку.

РУДАГАЛОВАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

Бутэлькі мне падабаліся заўжды. Гульня сонечных промняў у шкле і ў вадкасці мяне зачароўвала. Я доўгі час любіў бары, вінныя магазіны і ўласна алкаголь. Кінуўшы выпіваць, я не пазбавіўся любові да поўных бутэлек. Таму з радасцю наведваю крамы з каньяком, вінам і віскі, дзе купляю падарункі тым, хто яшчэ любіць адкаркаваць бутэлечку і напоўніць чарку да краёў.

Неяк у віленскай краме «Ботлеры» я выбіраў для брата бутэльку аднасоладавага віскі, калі зачапіў парасонам пляшку з бурбонам. Тая даляцела да каменнай падлогі і спынілася. Яна спынілася ў якім сантыметры ад зямлі, павісела ў паветры, а потым узнялася і стала на паліцу. Пляшка стала на тое самае месца, адкуль я яе скінуў сваім доўгім парасонам. Агледзеўшы краму, я пабачыў у цёмным кутку рудагаловую дзяўчынку. Яна пазірала на мяне круглымі вачыма. Калі я глянуў на выратаваны бурбон, дзяўчынка поглядам прыўзняла пляшку над паліцай і павольна апусціла яе на месца. Я хацеў падзякаваць рудагаловай, але язык мой адмовіўся слухацца. Давялося выйсці з крамы без падарунка.

Я даўно здагадваўся пра месца, дзе можа гняздзіцца шматаблічны чорт, але ў вобразе спрытнай рудагаловай дзяўчынкі не чакаў яго пабачыць.

ЧОРНЫ САГАН

Гімназіст Яраслаў Сом любіў лыжы і рызыку. Як толькі выпадала вольная хвіліна, Яраслаў браў лыжы і кіраваўся на старыя могілкі. Там ён ляцеў з гары паміж каменных крыжоў ды металічных агародак, прыцярушаных свежым снегам. Разбіцца і забіцца ў час такога катання прасцей простага, але ў Ярыка быў іншы і больш складаны лёс.

Ягонае катанне надакучыла нябожчыкам. Больш за ўсё яно раздражняла і злавала не звычайных здранцвелых мерцвякоў, а земляных людаедаў. Яны і злавілі аднойчы гімназіста, запхалі хлопца ў мех і завалаклі ў капліцу. Пад ёй былі прасторныя сутарэнні, дзе стаяла электрапліта, на якой у чорным сагане

людаеды намерваліся зварыць суп з маладой чалавечыны. Пакуль награвалася вада, Ярык вылез з меха, прайшоўся па сутарэннях, схапіў земляную дзяўчынку-людаедку і засунуў яе ў харчовы мех, а сам схаваўся за электраплітой.

У выніку земляныя людаеды замест гімназіста Сома зварылі і з'елі ўласную дачку. Наеўшыся варанага мяса, людаеды паснулі. Яраслаў вылез з-за электрапліты і ціхенька пакінуў прытулак земляных самаедаў. З таго дня хлопец больш ніколі не лётаў на лыжах з гары, пазастаўлянай каменнымі і жалезнымі крыжамі.

ШЭРЫ ЦЫРК

Раз на месяц у шэрым цырку ладзіліся баі без правілаў. Праходзілі яны ўначы. Запрашаліся на іх толькі правераныя людзі. Байцам дазвалялася ўсё, акрамя забойства на арэне. Біліся яны да страты прытомнасці. Ёсць баі. Ёсць азарт. Ёсць і пераможца. Па шэрым цырку ў пераможцах хадзіў баец з мянушкай Бык. Ён збіваў, ламаў і затоптваў усіх сваіх канкурэнтаў, ажно пакуль аднойчы на арэну не выйшла жанчына-баец з мянушкай Каліта. Яна кінулася на Быка і ашчаперыла яго рукамі і нагамі так, што той ажно дыхаць не мог. Здушаны Бык раптам скінуў чалавечае аблічча і зрабіўся ваўком. Каліта схапіла звера за пашчэнкі і разадрала яго напалам. Акрываўленае воўчае сэрца вывалілася на арэну. Каліта зжэрла абсыпанае пяском гарачае сэрца і зараўла на ўвесь шэры цырк. Такім чынам яна абвясціла і адсвяткавала перамогу. Арганізатарам баёў давялося прыстрэліць Каліту за парушэнне галоўнага правіла — на арэне саперніка не забіваць.

РЫЖЫ АСІЛАК

Дрэсіроўшчыца Люба закахалася ў ільва і нарадзіла ад яго рыжага асілка. Ён вырас у дарослага чалавека за тры доўгія дні і тры кароткія ночы. Асілак сказаў маці, што пасланы ў наш свет, каб знішчыць шасцігаловага цмока, які трымаў у страху ўвесь горад. Люба паказала на Замкавую гару і чы-

рвоную вежу на ёй: «Там сядзіць шасцігаловы. Ён перамог і забіў шмат волатаў. Ты будзеш далёка не першым, каму цмок зняў галаву...» Асілак запэўніў маці, што пераможа ў паядынку.

Бітва волата з цмокам цягнулася тры доўгія дні і тры кароткія ночы. Рыжы асілак адсек шэсць цмокавых галоў. Адсечаныя галовы разам з крылатым целам ён абліў газаю і спаліў. Прах і попел рыжы волат развеяў над рэчкаю.

Вільня радавалася перамозе асілка над цмокам. Віленчукі спадзяваліся, што іх горадам цяпер стане кіраваць волат-пераможца. Але тое былі марныя спадзяванні. Рыжы асілак пакінуў Вільню і выправіўся ў Афрыку, дзе перакінуўся ў ільва і стаў жыць як самы звычайны цар звяроў. Дарэчы, маці волата — дрэсіроўшчыца Люба — стала гаспадыняй цырка і самай паважанай жанчынай у горадзе.

БЕЛАЯ ТОРБА

Усё жыццё Ада Завала прапрацавала на малаказаводзе. Яна распараджалася на складзе і адпускала гатовую прадукцыю. У Ады было адно шчасце — сын-бязбацькавіч Антон. Завала выгадавала хлопца адна, чым і ганарылася. Калі ў Ады знайшлі белакроўе і ае жыццё амаль скончылася, яна пашыла з бабулінага саматканага палатна белую торбу. Чароўную рэч жанчына пакінула сыну ў спадчыну.

З белай торбы Антон мог раз на дзень дастаць адну-адзінюткую рэч, якую пажадае. Напачатку ён заказваў розныя прысмакі на вячэру. Даставаў смажаную курыцу, паляндвіцу і вэнджаную рыбу. Паступова апетыт Антона пачаў павялічвацца, і жаданні змяніліся. З торбы выцягнуўся вялікі тэлевізар, потым камп’ютар і айфон. Знайшоўся ў белай торбе і шчаслівы латарэйны білет. Выйграных грошай хапіла на рамонт кватэры. Нейкім неверагодным чынам з белай торбы Антон выцягнуў дакументы на катэдж з садам у ціхім кутку Новай Вільні. Белая торба падаравала хлопцу машыну, правы і стыльную вопратку. Багаты, малады і прыгожы Антон Завала вырашыў, што надышоў яго час зрабіць палітычную кар’еру. Ён загадаў белай торбе напісаць для яго прэзідэнцкую праграму.

Антон быў упэўнены ў магутнасці белай торбы. Ён памыліўся. Замест загаданай праграмы ў пакоі з’явіўся цень Ады Завалы. Нябожчыца ўзяла белую торбу і знікла.

Антон не доўга перажываў праз тое здарэнне. Ён прадаў катэдж з садам і адкрыў сувенірную краму, дзе зараз паспяхова прадае розную драбязу, у тым ліку палатняныя торбы з краявідамі старой Вільні.

ШЭРАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

Стася Сушко трапіла пад дождж. Раніцай, калі дзяўчына бегла на заняткі ва ўніверсітэт, стаяла сонца, таму парасон застаўся вісець у вітальні. Дождж заспеў студэнтку на праспекце, там жа да яе падбегла шэрая дзяўчынка. Яна схапіла Стасю за руку. Дзяўчына руку вырвала, але на яе скуры засталіся чырвоныя, падобныя да апёкаў пляміны. Пакуль Стася дабегла дамоў, шэрая дзяўчынка паспела ўшчыкнуць студэнтку за шыю і за шчаку.

Стасіна маці, як толькі пабачыла дачку, пакрытую апёкамі, якія моцна свярбелі, адразу паклікала шаптуху Разэлю. Тая ледзь устала з ложка, насілу дайшла да дома Сушко. Разэля ўважліва агледзела Стасю, потым прайшлася па кватэры і пабачыла ў цёмным кутку за сервантам шэрую дзяўчынку. Шаптуха спытала: «Што ты, хвароба шэратварая, хочаш, каб зняць апёкі?» Дарэчы, ніхто, акрамя ледзь жывой бабы Разэлі, не бачыў шэрую дзяўчынку. «Мне патрэбны ўпрыгожванні. Забяру залатыя пярсцёнкі і завушніцы. Забяру ланцужкі залатыя, але крыжыкі пакіну. Яшчэ мне патрэбны грошы на таксі да аэрапорта і на білет да Капенгагена. Калі вы аддасцё золата з грашыма і я сяду ў таксі, апёкі знікнуць». Шаптуха ўгаварыла хворую дачку і знерваваную маці адкупіцца ад хваробы. Шэрая дзяўчынка не падманула старую Разэлю: як толькі таксі паехала ў бок аэрапорта, чырвоныя пляміны ў Стасі зніклі, нават дробных слядоў па сабе не пакінулі.

ШЭРЫ ЧАЛАВЕК І БУТЭЛЬКА БЕЛАЙ

Кожную раніцу Барыс Кулеш і Толя Морква, ідучы ў архітэктурна-будаўнічы каледж, праходзілі каля могілак. Там даўно нікога не хавалі, таму большасць капцоў ужо доўгі час была непрыбранай. Закінутасць могілак выглядала загадкава, вусцішна і рамантычна, таму Барыс і Толя любілі фатаграфавацца каля каменных і металічных крыжоў. У час адной такой могілкавай фотасесіі да хлопцаў падышоў нябожчык — шэры чалавек і папрасіў дапамагчы. Ён прыбраў магілы сваякоў, пазграбаную лістоту паскідаў на кавалак брызенту. Цяжкі брызент з апалым лісцем шэры чалавек хацеў перанесці ў дальні куток могілак да кантэйнераў са смеццем. Аднаму было нязручна перасыпаць лісце з брызенту ў кантэйнер. Хлопцы дапамаглі шэраму чалавеку, за гэта ён прапанаваў падарунак — бутэльку белай. Кулеш катэгарычна адмовіўся, а Морква забраў бутэльку і схаваў у заплечнік. Толя сказаў Барысу, што гарэлку, падараваную нябожчыкам, ён аддасць сваім бацькам, якія страх як любяць выпіць.

Ён і сапраўды перадаў бутэльку белай бацькам-выпівохам. Тыя ўзрадаваліся, выпілі, атруціліся і памерлі. Толя ведаў, што нельга браць пачастунак у нябожчыка, але спадзяваўся, што, калі перадаць яго іншым, ён нікому не зробіць шкоды. Хлопец моцна памыліўся і застаўся без бацькоў, якіх спалілі ў крэматорыі і падсялілі да дзядоў на старых і непрыбраных могілках.

ПОШУКІ ШЧАСЦЯ

Святы Ніхто сустрэў святую Ніяк, і яны разам выправіліся з Вільні шукаць святую зямлю ў Нідзе.

ЧЫРВОНЫ КАНВЕРТ І ЗАЛАТЫ БАРАБАН

Захар Шарахоўскі пабачыў сон, у якім яго жонка-нябожчыца Ала перадала яму ліст у чырвоным канверце. Захар прачытаў яго і даведаўся, што нябожчыца хоча вярнуцца ў наш свет. Дзеля гэтага Шарахоўскі мусіць знайсці залаты барабан, якога баяцца ахоўнікі падземнага горада мёртвых.

У антыкварнай краме Захар выкупіў залаты інструмент, пра які пісала Ала Шарахоўская. З барабанам пад пахаю мужчына выправіўся на дапамогу сваёй жанчыне. Праз капліцу на Кальварыйскіх могілках Захар спусціўся ў падземны горад. Ахоўнікі паспрабавалі прагнаць Шарахоўскага, але той пачаў біць у залаты барабан. Яны адступілі, пазакрывалі далонямі вушы і разбегліся.

Захар знайшоў у горадзе мёртвых сваю любую Алу. Тая моцна здзівілася, калі пабачыла жывога Захара. Ён расказаў пра сон і пра ліст у чырвоным канверце. Ала сказала мужу, што сон быў не зусім прарочы. Яна не збіраецца вяртацца ў наш свет. Вядома, ёй прыемна пабачыць любімага Захара, але іх спатканне лепей не зацягваць. Жонка правяла мужа да капліцы на Кальварыйскіх могілках. Там яны і развіталіся да наступнай, яшчэ не блізкай сустрэчы.

Залаты барабан Захар аднёс назад у антыкварную краму. Праз пару тыдняў яго нехта прыдбаў, і Шарахоўскаму вярнулі грошы, складзеныя ў чырвоны канверт.

ШЭРЫ ДОМ

На ўскрайку Вільні стаяў шэры дом. Некалі ён быў светлым і чыстым, потым дом пацямнеў. Вокны ў ім пазабівалі дошкамі. Звонку падавалася, што жыцця ў шэрым доме зусім няма. Насамрэч там жыла маладая жанчына Людміла Война. Жыла яна там не адна, а з нябожчыкам. Той у свой час быў яе жаніхом. Напярэдадні вяселля мужчыну насмерць збіла машына. Яго пахавалі, але маладому чалавеку не ляжалася ў вузкай магіле. Ён выйшаў з-пад зямлі, прыйшоў да Люды і прымусам завёў яе ў шэры дом.

Жыць з нябожчыкам было цяжка. Так цяжка, што Людміла некалькі разоў збіралася засіліцца, але мужнасці на самагубства не хапіла. Пакуты жанчыны бачыла мышанё, што таксама жыло ў шэрым доме. Яно і прапанавала дапамогу. Людміла наказала мышаняці пайсці да яе брата Антона Война і папрасіць паратунку. Мышанё і прывяло мужчыну ў шэры дом. Там Антон ператварыўся ў ваўка і парваў на шматкі жорстка-

га нябожчыка. Брат забраў сястру да сябе. Пасля перажытага Людміла доўга і цяжка хварэла, але потым папраўілася.

ЧОРНАЕ ВОЗЕРА І СІВЫ ВОЛАС

Вера Лой аднойчы папрасіла свайго мужа Алега расчасаць ёй валасы. Алег расчэсваў светлыя валасы італьянскай масажнай шчоткай і касцяным швейцарскім грабеньчыкам. Сярод светла-залатых валасоў муж знайшоў на жончынай галаве срэбна-сівы волас. Вера моцна заперажывала з-за сівога воласа і блізкай старасці. Алег яе суцяшаў. Ён расказаў, што ведае чароўнае Чорнае возера, якое ляжыць пасярод балот у лесе пад Гудагаем. Калі чалавек у купальскую ноч апаласнецца ў Чорным возеры, дык памаладзее на цэлы год.

Вера ледзь дачакалася купальскай ночы. Разам з мужам яны абмыліся ў бурштынавай вадзе чароўнага возера, і жанчына адчула, што памаладзела ажно на дзесяць гадоў. Радасць яе была велічэзнай. Гадоў трыццаць запар Вера і Алег ездзілі на Купалле з Вільні ў Гудагай. Яны купаліся ў Чорным возеры — і на іх галовах не было ніводнага сівога воласа.

Пэўна, Алег і Вера пражылі б разам сто гадоў, каб не страшнае здарэнне. Аднаго разу Вера ішла праз шырокае поле, калі пачалася навальніца. Свет сцямнеў. Грымнуў пярун. Заляскаталі маланкі. Вера ведала, што трэба легчы тварам у зямлю, раскінуць рукі, зрабіцца крыжам і папрасіць у міласэрнага Хрыста літасці. Ведаць ведала, але вырашыла не класціся на мокрую зямлю, а пабегчы ў лес і схавацца пад дрэвамі. Вера бегла праз поле, калі яе ўдарыла, абпаліла і забіла маланка.

Алег пахаваў жонку, пасумаваў і вырашыў знішчыць Чорнае возера. Узімку ён завёз у лес некалькі машын пяску і засыпаў возера так, што ад яго і следу не засталося. Пасля развітання з чароўным возерам Алег Лой пачаў новае, спакойнае, звычайнае жыццё.

ШАФЁР І ВЯДЗЬМАРКА

Сяргей Пяюн заснуў за рулём. Праваліўся ў сон на якое імгненне, але гэтага часу якраз хапіла, каб ягоны грузавік з цэглай з’ехаў з дарогі, прабіў дашчаны плот, урэзаўся ў аднапавярховы дамок, праламаў у ім сцяну і высадзіў аконную раму. Пяюн, дзякуй лёсу, не скалечыўся і моцна не пабіўся. Гаспадыня дамка — вядзьмарка Жанна Новік — была ў гэты час на верандзе і фізічных пашкоджанняў не атрымала. Вядома, жанчына спужалася. У яе было адчуванне, што дом яе разбураны і дах вось-вось абваліцца на галаву. Калі страх прайшоў і ўзняты пыл пачаў асядаць, Жанна выбегла ў двор і бруднымі словамі аблаяла збялелага шафёра. Той адразу прызнаў сваю віну і паабяцаў паправіць дамок раз’юшанай вядзьмаркі.

Рамонт Сяргей зрабіў сам. Плот паставіў. Дзірку ў сцяне заклаў цэглай і атынкаваў. Акно зашкліў. Шпалеры паклеіў. Плот і дом давялося яшчэ і перафарбоўваць. За час рамонту Сяргей і Жанна пасябравалі, зблізіліся і злюбіліся. Шафёр нават зрабіў вядзьмарцы прапанову выйсці за яго замуж, але паставіў адну ўмову: Жанна павінна была цалкам змяніць сваё харчаванне. Яна мусіла кінуць есці чорную зямлю, яшчарак, пацукоў, сабак, катоў, балотныя кветкі, жаб, трытонаў, груганоў і мышэй. Вядзьмарка паабяцала Сяргею, што кіне есці вядзьмарскія прысмакі і будзе харчавацца проста, як усе звычайныя віленчукі. Яна стрымала слова і пражыла пад адным дахам з Пеюном доўгае і шчаслівае жыццё.

БЕЛЫ САД

Экскурсавод Яўген Ломаць вадзіў пілігрымаў па Вільні. Зарабляў ён добра. Жыў са смакам. Расказваў вандроўнікам пра мінулае, сучаснае і будучае Вільні. Тут было так, а зрабілася гэтак. Там было, а цяпер стала. На гэтым месцы будзе... Падчас адной экскурсіі Ломаць востра адчуў незваротнасць жыцця. На гэтым месцы праз сотню гадоў будзе стаяць Вільня, а яго, Яўгена Ломаця, у ёй не будзе. Загараваў мужчына. Так

загараваў, што кінуў працу і пайшоў у свет шукаць вечнае жыццё.

Зайшоў у лес, заблукаў і ўжо падумаў, што не выйдзе з яго. Але выбраўся, бо дапамог яму Лесавік: пашкадаваў шукальніка вечнасці і вывеў на дарогу. Ішоў Ломаць па дарозе, збочыў на сцежку, па сцежцы зайшоў у балота і зноў падумаў, што згіне ў багне. Не згінуў, бо Балотнік дапамог: выцягнуў з твані і правёў на сухі край балота. За тым балотам узвышаўся груд, на якім рос белы сад, а пасярод яго стаяў дом, у якім жыла жанчына — беззаганная Арына. Яўген спытаў у яе: «Ці ведаеш ты хоць нешта пра бясконцае жыццё?» — «Ведаю... У маім белым садзе і ў маім доме заўсёды раніца і заўсёды вясна. Жыццё тут, на гары, бясконцае...» Узрадаваўся Яўген і застаўся жыць з Арынай. Застаўся ў садзе, дзе заўсёды вясна, застаўся ў доме, дзе заўсёды раніца.

Трыццаць тры гады Яўген пратрываў у бясконцым жыцці і засумаваў. Ён сумаваў па леце, па зіме і восені. Сумаваў па зорах у начным небе. Ён так знудзіўся, што папрасіў у Арыны дазволу, каб вярнуцца ў Вільню. Жанчына спякла хлеб, адрэзала лусту, загарнула яе ў палатно і сказала: «Калі стане табе кепска ў абноўленай Вільні, ты з'еш лусту майго хлеба — і вернешся ў той стары горад, з якога выходзіў».

Яўген Ломаць вярнуўся ў Вільню праз трыццаць тры гады і не пазнаў свой горад. Усё ў ім зрабілася інакшым і чужым, нават людзі ў горадзе гаварылі на розных малазразумелых мовах. Яўген разгарнуў палатно, дастаў лусту, з'еў хлеб і вярнуўся ў тую Вільню, з якой выходзіў шукаць сабе вечнае жыццё. Вяртацца на працу экскурсавода ён не захацеў. Яўген Ломаць уладкаваўся ў часопіс, дзе пісаў штотыднёвыя прадказанні ў форме гараскопаў. Яны карысталіся вялікім попытам, бо шмат што з іх сапраўды збывалася.

РУЖОВЫЯ ПЯЛЁСТКІ

Андрэй Дыла разам з жонкай прыйшоў на аўтавакзал. Яны збіраліся ехаць з гарачай жнівеньскай Вільні на адпачынак да прахалоднага мора ў Палангу. Жонка папрасіла Андрэя

пачакаць каля чамаданаў, а сама пабегла па бутэльку вады. Больш ніколі свайго Андрэя Дылу яна і не бачыла. Чамаданы засталіся, а муж знік назаўжды.

Пакуль жонка купляла мінералку, да Андрэя падышла вядзьмарка і паказала яму ружовыя пялёсткі. Дылу так яны зачаравалі, што мужчына кінуў чамаданы, жонку, забыўся на адпачынак каля мора і пайшоў за вядзьмаркай у Зарэчча. Сведкі бачылі, як Андрэй ішоў па зарэчанскай вуліцы разам з жанчынай. Больш яго ніхто не сустракаў, адно расказвалі, што вядзьмарка зачаравала Дылу, калі паказала яму на аўтавакзале свае ружовыя пялёсткі.

РУДАЯ КОТКА

Юрась Ткач жыў з маці. Яна па тры разы на дзень прасіла сына, каб той знайшоў сабе жонку. Юрась шукаў, але яна не знаходзілася, ажно пакуль у парку каля вежы Гедыміна не пабачыў рудую котку. Ткачу яна так спадабалася, што ён вырашыў злавіць жывёлу і забраць дамоў. Юрась асцярожна пайшоў за рудой прыгажуняй. Тая спусцілася з гары, прайшла ў бок рэчкі і схавалася ў маленькім дамку. Праз акно Ткач убачыў, як рудая котка ператварылася ў рудавалосую жанчыну.

Тры месяцы, тры тыдні і яшчэ тры дні Юрась Ткач заляцаўся да рудавалосай прыгажуні і ўгаворваў выйсці за яго замуж. Нарэшце дзяўчына дала згоду. Маці Ткача нядоўга радавалася за сына, бо аднойчы пабачыла, як яе нявестка перакінулася ў рудую котку. Старая Ткачыха вырашыла неадкладна ратаваць сына. Яна забіла котку, пасекла яе труп рыдлёўкай на кавалкі і закапала на кветніку.

Юрась шукаў жонку тры месяцы, тры тыдні і тры дні, а потым убачыў каля дома на сваім кветніку незвычайную рудую кветку і пазнаў у ёй страчаную жанчыну. Ткач ажно заплакаў ад шчасця, што нарэшце знайшлася яго прыгажуня. Хай кветка, хай зусім не такая, як была, але ж яна ёсць, яна знайшлася, і яна тут! Сляза з мужавага вока выцякла і ўпала на рудую кветку, а тая ўзяла дый ператварылася ў рудавалосую жан-

чыну. Маладыя вырашылі кінуць старую Ткачыху ў Вільні, а самі назаўжды з’ехалі жыць на бераг Нёмана ў Друскенікі.

БЕЛАЯ ВАДА

Праграміст Валодзя Воўк жыў адзін. З-за самоты ён пачаў карміць птушак. Купляў крупы ды семкі, сыпаў іх на брук і радаваўся разам з галубамі. Сярод птушак знайшоўся голуб, які завёў праграміста да чараўніка. У яго Валодзя і навучыўся шматлікім фокусам і цудам. На развітанне чараўнік падараваў праграмісту маленечкую бутэльку белай вады.

Ідучы па вясновай Вільні з бутэлечкай у кішэні, Валодзя Воўк сустрэў старую жанчыну, якая была падобна да ягонай маці-нябожчыцы. Воўк спыніў старую і прапанаваў ёй выйсці за яго замуж. Тая адмовілася, спаслаўшыся на ўзрост, але пагадзілася працаваць у Валодзі ў якасці кухаркі і прыбіральшчыцы. Воўк, пачуўшы пра згоду, абліў старую белай вадой — і жанчына памаладзела ўтрая... Праграміст і яго маладая жонка яшчэ доўга-доўга кармілі птушак на віленскім бруку.

МЕСЯЦ І ЗАЛАЦІСТАЯ ЗОРКА

Воля Дол ішла на кірмаш, калі пачула голас прыдарожнага валуна: «Ты дастанешся небу...» Вяртаючыся, дзяўчына зноў пачула той самы голас і тыя ж словы пра неба. Дома яна расказала бацькам пра здарэнне. Маці і бацька моцна перапалохаліся. Яны так спужаліся, што вырашылі ўцячы з Вільні і схаваць дачку ў якім іншым месцы.

Пакінуўшы горад, уцекачы паехалі праз лес. Калі пачало цямнець, сям’я Долаў убачыла замак, абнесены высознай цаглянай сцяной. Воля зайшла ў адчыненую браму, каб папытаць у каго-небудзь дазволу заехаць у замак і пераначаваць. Тут вароты ўзялі ды зачыніліся. Колькі бацькі ні грукалі ў жалезную браму, ніхто ім не адчыніў. Воля чула грукат і крыкі бацькоў, але, як ні спрабавала, не змагла адчыніць браму.

Дзяўчына пайшла па замку шукаць дапамогі. У бязлюдных пакоях Вольга знайшла маладога нябожчыка. Побач з ім на ка-

меннай падлозе ляжаў кавалак папірусу з надпісам: «Выцягні меч з сэрца забітага! Хай ён вернецца ў свет святла! Хай дапаможа табе знайсці сваю дарогу!» Воля выцягнула меч з сэрца прыгожага нябожчыка. Малады ваяр устаў і зрабіўся ясным месяцам, а Воля Дол зрабілася залацістай зоркай. З таго часу па-над начной Вільняй паўсталі светлатвары месяц і ягоная залацістая зорка. Бацькі Волі пабачылі на небе залацістую зорку, пазналі ў ёй сваю дачку і суцешыліся.

ЗАЛАТЫЯ РОГІ

Маладой вілянчанцы Антаніне Сініцынай спадабаўся анёл. Жанчына так закахалася, што лётала за ім неадчэпна. Куды анёл — туды і Сініцына. Заляцанні жанчыны скарылі крылатага прыгажуна. Яны пачалі цалавацца і любіцца. Антаніна дзвюма рукамі ўчапілася ў анёльскі німб. Анёл ускінуў галаву. Німб хруснуў. У руках жанчыны застаўся вялікі кавалак бясцэннага ўпрыгожання, а на анёльскай галаве ўзніклі залатыя рогі. Так у нашай Вільні і з’явіўся першы чорт.

ЧЫТАЦКІ БІЛЕТ

Журналістка Валя Цвік нават сярод калег вызначалася эксцэнтрычнасцю. Яе жыццё складалася з розных трагікамічных сцэнак, таму мала хто ўслухоўваўся ў яе словы. Што б ні казала Валя, усе чулі адно «вух!» ды «ах!». Нават яе каханак кінадраматург Макс Дубатоўк не надаў увагі яе маналогу пра забойства... «Я цябе заб’ю! Дубатоўк, ты мяне чуеш? Я цябе заб’ю, калі прыдумаю, як пазбавіцца ад твайго паганага трупа. Ты мне надакучыў! Я цябе ненавіджу! Ты займаеш усе мае думкі з раніцы да вечара. Як толькі я вынайду спосаб схаваць нябожчыка, ведай: прыйшоў твой канец!»

Макс быў далёка не дробным чалавекам. Росту ў ім было пад метр дзевяноста, важыў ён больш за сто кілаграмаў. Але памеры не ўратавалі Дубатоўка. Валя Цвік закалола каханка нажом, а цела парэзала на кавалкі бензапілой. Папілаванага Дубатоўка Цвік расфасавала ў чорныя мяшкі для смецця.

Потым звезла іх на гарадскі сметнік. Здзічэлыя сабакі паразрывалі мяшкі. Шафёр віленскага смеццявоза адшукаў не толькі галаву Дубатоўка. У мяшку з галавою ён знайшоў і чытацкі білет, выпісаны на імя Валі Цвік.

Як білет для наведвання ўніверсітэцкай бібліятэкі трапіў у мяшок з галавою, Валя не захацела тлумачыць. На пытанне, чаму яна так жорстка абышлася з каханкам, адказала проста: «Забіла, бо гуляць гуляў, а замуж не браў!»

Дзяўчыну пасадзілі за краты. Па дарозе ў турму паліцэйскія малявалі перад Валяй самыя змрочныя перспектывы. Дарэмна стараліся, бо Валя Цвік выйшла з камеры ў калідор, а потым і з турмы на вуліцу — праз сцяну. Так! Яна магла праходзіць праз сцены, а свой чытацкі білет Валя падкінула да адрэзанай галавы каханка дзеля забаўкі.

ШЭРАЕ НЕБА

Горкі п'яніца Энцыляхій Бохан прадаў сваё адлюстраванне. Вось як гэта адбылося.

Энцыляхій прапіў усё да ніткі. Папрапіваў ён і ўсе пазыкі, якія толькі мог зрабіць. Грошы ў п'яніцы скончыліся, а выпіць усё яшчэ хацелася страшэнна. Нутро гарэла пякельным полымем. Ледзь жывы Энцыляхій павалокся да Святой брамы, каб у Маці Божай папрасіць паратунку. Па дарозе да брамы Бохан мінаў прывакзальны базар, там ён і пабачыў чарнавусага д'ябла. Элегантны, у чорным палітоне, князь цемры стаяў пад святлафорам і праз чорныя акуляры пазіраў на базарную мітусню. Энцыляхій пераадолеў страх і падсунуўся да нячыстага:

— Дружа, купі маю душу!

— Праз пару дзён твая душа, горкі п'яніца Энцыляхій, і так будзе маёй. Я пачакаю, — д'ябал павярнуўся да п'яніцы спінаю.

— Купі мой цень. Я чуў, што ты купляеш у людзей іх цені, — слёзна папрасіў п'яніца.

— Каб мы былі ў Афінах ці ў якім Іерусаліме, можна было б і пра цень пагаварыць. Мы на поўначы, мы ў Вільні. Колькі тых сонечных дзён на балтыйскай поўначы? Раз-два — і няма.

Зноў дождж. Зноў шэрасць. Зноў лужыны кругом. Так што і твой цень, спадар Бохан, мне зусім не патрэбны!

— Лужыны, лужыны, лужыны... Чорт, як жа мне хочацца выпіць! Хоць ты падай на карачкі і з лужыны пі... Слухай, дружа, купі маё адлюстраванне. За бутэльку віна я прадам табе сваё адлюстраванне...

— Адлюстраванне, кажаш? Яго, здаецца, я яшчэ не купляў. Я шчодры, таму дам табе бутэльку гарэлкі. Дам такую бутэльку, у якой гарэлка ніколі не скончыцца для цябе.

П'яніца ўзрадаваўся. Ён пайшоў разам з д'яблам у зацішны двор. З-пад крыса свайго чорнага палітона князь цемры дастаў вялікае круглае люстэрка. Ён прымусіў Бохана трымаць люстэрка, на якое наліў трохі гарэлкі. Праз пластыкавую кактэйльную трубачку д'ябал выпіў разлітую па люстэрку гарэлку. Ён яе засмактаў разам з адлюстраваннем горкага п'яніцы Энцыляхія Бохана. Недапітую бутэльку разам з круглым люстэркам д'ябал пакінуў нікчэмнаму чалавеку, які прапіў усё, нават сваё адлюстраванне.

Бохан вырашыў неадкладна праверыць, ці не падмануў яго д'ябал. П'яніца пачаў заліваць у сябе гарэлку наўпрост з рыльца. Ён заліў яе столькі, што памёр тут жа, у зацішным двары, лежачы тварам на люстэрку, у якім не было ягонага адлюстравання, але выдатна адлюстроўвалася спакойнае нізкае шэрае неба.

МЕТАЛІЧНЫЯ ШАРЫКІ

Сантэхнік Рыгор Карапет спраўна рамантаваў унітазы, а яшчэ ён выдатна труціў мышэй і пацукоў. Карапет карыстаўся ў Вільні вядомасцю і быў запатрабаваны, але Рыгору было сумна рабіць звычайныя і добрыя справы. Ад іх ён не атрымліваў задавальнення. Радасць прыносілі розныя дробныя злачынствы. Разам з пацукамі і мышамі Карапет труціў сабак і катоў. Душа паскудніка трыумфавала, калі гучаў плач гаспадара забітага сабакі. Весяліўся Карапет і на могілках, дзе завальваў крыжы і разбіваў малатком твары на партрэтах нябожчыкаў.

За мярзотным заняткам яго і заспеў аднойчы стары вартаўнік могілак. «Што ж ты, скаціна бязрогая, вырабляеш? Каб табе самому цяжкім малатком ды па твары гвазданууць! Прэч пайшоў з нашых могілак!» — стары крычаў здалёк, бо пабойваўся наблізіцца да ўзброенага малатком вар'ята. Вартаўнік баяўся, і Карапет сам рашуча пайшоў на таго. Рыгор узняў руку з малатком, каб абрынуць удар на старога. У гэты момант вартаўнік схапіў Карапета адной рукой за доўгі нос, а другой за вялікае вуха. Вартаўнік крутануў галаву паскудніка так, што скура на яго шыі луснула. З вялікай ірванай раны на зямлю пасыпаліся бліскучыя металічныя шарыкі. Усё нутро Карапета было запоўнена дробнымі сталёвымі шарыкамі. Яны высыпаліся, задыміліся і хутка пазгаралі на свежым паветры. Скуру сантэхніка Карапета вартаўнік выкінуў на сметнік да звялых і пасохлых букетаў.

ЧЫРВОНЫ ТУР

Здарылася тое дзіўнае ў часы, калі на землях нашых уладарылі князі. У Полацку кіраваў князь Полацкі, у Тураве — князь Тураўскі, а ў Вільні — князь Віленскі. Князь Віленскі меў найпрыгажэйшую жывёлу з тых, што вяліся ў тутэйшых краях, — чырвонага тура. Ні ў князя Тураўскага, ні ў князя Полацкага тура не было. Казалі, што ва ўсім белым свеце засталася адна асобіна — чырвоны тур князя Віленскага. Хто толькі не прыязджаў у Вільню, каб палюбавацца на тура! Натоўпы цікаўных збіраліся паглядзець, як рэдкую жывёлу купаюць у рэчцы.

Вядома, што ўладару тура зайздросцілі. Найбольшую зайздрасць меў наваградскі лекар. Самы знакаміты лекар у Беларусі мацней за ўсіх зайздросціў князю Віленскаму. Можна сабе ўявіць, як ён узрадаваўся, калі пачуў, што адзіная дачка князя Віленскага моцна захварэла і ніхто яе не можа вылечыць. Калі князь Віленскі папрасіў дапамогі ў наваградскага лекара, той запатрабаваў сабе чырвонага тура. Сказаў, што толькі на ім ён паедзе да хворай. Князь пагадзіўся. Лекар сеў конна на чырвонага тура, прыехаў у Вільню і вылечыў князеву дачку.

Замест платы за выратаванне дзяўчыны ён папрасіў вярнуцца з Вільні ў Наваградак на чырвоным туры, каб людзі на свае вочы пабачылі веліч лекара наваградскага. Князь Віленскі не пабачыў нічога кепскага ў жаданні лекара, ён і падумаць не мог, што той зарэжа чырвонага тура. Лекар вярнуўся дамоў, зарэзаў і падсмажыў жывёлу. Увесь Наваградак сабраўся на пачастунак. Лекар сказаў, што князь Віленскі сам загадаў падсмажыць тура на вогнішчы і пачаставаць наваградцаў. Так знік апошні тур з тых, што некалі жылі на нашых землях. Наваградцы казалі, што яны ніколі не каштавалі нічога больш смачнага за мяса печанага чырвонага тура. Пэўна, так яно і было на самай справе.

Шкада, што гісторыя пра чырвонага тура на гэтым не скончылася. Князь Віленскі не дараваў крадзяжу. Ён паслаў забойцу, які вострым кінжалам працяў сэрца лекара наваградскага.

БРАТЫ І СЁСТРЫ

Яраслаў Вуж вырашыў навучыцца рабіць тэатральныя дэкарацыі і паехаў для гэтага з Вільні ў Мінск. Там ён і закахаўся ў артыстачку з драмтэатра імя Купалы. Вуж і артыстачка былі шчаслівай парай. Яны любіліся ледзь не штодня, ажно пакуль у іх адносіны не палез старэйшы брат артыстачкі Фелікс. Ён пачаў патрабаваць ад Яраслава вяселля. Любіш — жаніся! Вуж паспрабаваў аджартавацца, за гэта Фелікс ударыў дэкаратара малатком па лбе і забіў. У артыстачкі, якая бачыла забойства, здарылася істэрыка. Феліксу давялося абліць яе халоднай вадой з вядра, каб супакоілася. Яна прыйшла ў сябе і дапамагла брату закапаць каханка ў лесе пад Ракавам.

Яраслаў праляжаў там нядоўга, бо ніхто яго не аплакаў як след. Вуж выбраўся з-пад зямлі і пайшоў у Вільню. Па дарозе ён заходзіў у чужыя двары і спрабаваў папрасіць жанчын, каб тыя пагаласілі па ім. Ніхто не стаў слухаць нябожчыка: усе ўцякалі ад чалавека, аблепленага сырой і цёмнай зямлёй. Толькі сястра Яраслава Магда Вуж выслухала брата, аплакала яго, пахавала на Росах і пасля гэтага паехала ў Мінск. Там яна знайшла Фелікса і абліла яго сернай кіслатой з галавы да ног.

БЕЛЫ ПРОМЕНЬ

Чуў і такую казку... Па белым промені дзённага святла душа пакутніка выбралася з чорнага пякельнага полымя ў рай.

ДУБОВЫ КІЙ

Стары Мечыслаў Кужаль, калі напраўду пачаў паміраць, сабраў блізкіх і папрасіў, каб у першую ноч пасля пахавання нехта пайшоў ахоўваць яго свежую магілу. Усе родныя паабяцалі выканаць запавет Мечыслава.

На пышных хаўтурах сваякі моцна панаядаліся і панапіваліся. Валачыся ўночы на могілкі? Каму тое трэба? Што і ад каго тамака ахоўваць? Вянкі ды букеты? Бяздушнае цела? Каму яно патрэбна, акрамя зямлі? Пагаманілі сваякі за сталом і параспаўзаліся па сваіх дамах ды кватэрах. Толькі малодшая дачка Мечыслава Кужаля Рэгіна ўзяла бацькаў дубовы кій і пайшла да свежай, абкладзенай жывымі кветкамі магілы.

У самую густую цемрадзь ночы на могілках з'явіўся белы трапятлівы прывід. Ён наблізіўся да магілы Мечыслава і пачаў хапаць ды раскідаць вянкі з букетамі. Ад шуму, што нарабіў прывід, Рэгіна, якая паспела задрамаць, прачнулася і крыкнула:

— Ты хто? Што табе трэба ад магілы майго бацькі?

— Стары Кужаль здзекаваўся з мяне! Ён усяляк прыніжаў мяне! Мардаваў! Тоўк! Ганіў! Цяпер я прыйшоў, каб адпомсціць...

— Раз бацька цябе ганіў і прыніжаў, значыць, ты заслужыў тыя знявагу і ганьбу! Цяпер пасярод ночы ты вандаліш і шуміш на могілках. Вось я вазьму і разаб'ю цябе дубовым кіем! — дзяўчына ўдарыла па белым прывідзе бацькавым кіем. Ён патрымцеў яшчэ якое імгненне і разваліўся на аскабалкі. З разбітага прывіда на магільны пясок высыпалася цэлая гара залатых манет.

Над бацькавай магілай Рэгіна прасядзела да самай раніцай. Калі развіднела, дзяўчына сабрала золата і вярнулася дамоў, дзе расказала сваякам пра тое, як выканала запавет бацькі і атрымала дадатковую спадчыну на Бернардзінскіх могілках.

ШЭРЫ СОМ

Хлопчык Ясь Доўгі пайшоў на рыбу і злавіў у Віліі невялічкага шэрага сома. Паланёны сомік загаварыў чалавечай мовай:

— Злітуйся, хлопча! Выпусці мяне ў Вілію! Калі будзе ў цябе якая бяда, я прыплыву і дапамагу. Каб мяне паклікаць, ты зараз адшчыкні ад майго вуса маленечкі кавалак. Калі я спатрэблюся, падыдзі да рэчкі і спалі гэты кавалачак. Попел кінь у Вілію. Я пачую, як ён упадзе на ваду, і адразу з'яўлюся.

Ясь Доўгі не паверыў ніводнаму слову рыбіны, але злітаваўся і адпусціў яе ў родную хвалю. Праўда, кавалачак вуса хлопец адшчыкнуў і пакінуў сабе на ўсялякі выпадак.

Жыццё бяжыць хутка. Праляцела жыццё і ў Яся Доўгага. Ніякай вялікай бяды з ім так і не здарылася. Кавалак вуса, адшчыкнуты ў шэрага сома, праляжаў у яго ажно семдзесят сем гадоў. Стары Ясь вырашыў яго спаліць і паглядзець, ці праўду казала рыбіна. Як толькі попел спаленага вуса упаў на ваду, з Віліі паўстаў велізарны шэры сом і запытаў, чым можа дапамагчы.

— Можаш мяне зрабіць маладым? — дзеля жарту сказаў Ясь Доўгі.

— Магу!

— Зрабі!

Шэры сом зрабіў са старога Яся малога хлопчыка. Так Ясь Доўгі пражыў на беразе Віліі не адно, а цэлыя два жыцці, а ўсё таму, што ў адзін важны момант быў літасцівым.

ЖАЎТАБОКАЯ КАЛЕБАСА

На Ратушным пляцы ў маленькай антыкварнай крамцы Алесь Верабей набыў жаўтабокую калебасу. Касавокі крамнік сказаў Вераб'ю, што калебаса чароўная і можа спяваць; толькі ён забыўся, што трэба зрабіць, каб паўднёваамерыканская біклага заспявала. Раней памятаў, а цяпер састарэў і забыўся. Не каб сесці і ўсё запісаць пра жаўтабокую калебасу. Паспадзяваўся на памяць, а яна, нягодніца, і падвяла.

Алесь купляў калебасу выключна для ўпрыгожвання інтэр'ера ў сваім начным бары з назвай «Амазонка». У бары

несупынна круціліся песні Боба Марлі, таму спевы жаўтабокай калебасы былі нібыта і непатрэбнымі, але ёсць такая рэч, як цікаўнасць. Алесю Вераб'ю стала цікава пачуць голас калебасы. Ён яе пагладждваў, ён па ёй пастукваў, ён яе трос. Калебаса маўчала. Ён наліваў у яе ваду, віно і ром. Ні гу-гу. Ён яе ўгаворваў, ён ёй пагражаў, ён на яе сварыўся і абяцаў выкінуць на лютаўскі мароз. Калебаса маўчала. Верабей ужо падумаў, што крамнік з Ратушнага пляца пажартаваў. Гандаль — мастацтва падманаў. Чаму не падмануць пакупніка, які сам хоча падмануцца? У выніку Верабей панёс жаўтабокую калебасу, каб паставіць на паліцу з бутэлькамі залатой тэкілы. Каб было больш зручна несці, Алесь засунуў свой вялікі палец у адтуліну калебасы, а яна ўзяла ды заспявала. Яе спеў быў цудоўным, такім спевам мог зачаравацца і сам Боб Марлі.

ПУНСОВЫ ВЕЦЕР

Вітальд Бобрык любіў Хрысціну Сойку. Хрысціна кахала Вітальда. Справа маладая. Закаханыя чакалі свайго прызначанага на верасень вяселля і штовечар прагульваліся па летняй Вільні. У час няспешнай прагулкі ў Нагорным парку на іх наляцеў пунсовы вецер. Ён быў такі жорсткі, што нават апісаць цяжка. Вецер адарваў нос і вуха з тварыка Хрысціны. Адарваў ёй нагу і руку. Паадрыванае пунсовы вецер узняў у неба і параскідаў па розных кутках цёмнага парку.

Вітальд адшукаў вуха і нос каханай. Знайшоў і прыляпіў на месца. Ён адшукаў яе нагу і гэтаксама спрытна прымайстраваў да цела. Руку Хрысціны Сойкі Вітальд знайсці не змог. Ён шукаў яе цэлую ноч, шукаў усю раніцу і наступны дзень. Усе думалі, што Хрысціна з'явіцца на ўласнае вяселле аднарукай. Усе клялі страшнымі праклёнамі пунсовы вецер і прасілі неба вярнуць нявесце руку. Здарыўся цуд: рука ў Хрысціны адрасла. Яна была крышачку меншай і танчэйшай за папярэднюю, але гэта, калі асабліва не прыглядацца, не кідалася ў вочы. Вяселле ў Бобрыкаў прайшло радасна.

ЗОРНАЯ ПТУШКА

Уліна Зёлка жыла адна. Кожную зіму яна карміла птушак чорнымі і белымі семкамі. Зёлка хварэла, атрымлівала мізэрную пенсію, грошай ёй увесь час не хапала. Аднойчы настаў такі чорны дзень, што ў яе нават не знайшлося капейкі, каб купіць тыя семкі. Сініцы прыляцелі раніцай на падаконне, але пачастункаў не знайшлі. Усе птушкі паляцелі далей, і толькі адна сініца засталася. Яна не паляцела разам з астатнімі, а ўзнялася ў яшчэ цёмнае і поўнае зорак неба. Там яна здзяўбла з густога і сіняга неба некалькі зялёных зорачак і са звычайнай сініцы зрабілася зорнай птушкай. Яна заззяла дыяментамі, смарагдамі і сапфірамі. Сініца вярнулася да хворай Зёлкі і павяла яе па Вільні, завяла ў яўрэйскі квартал, дзе паказала за старой напаўразбуранай дрывотняй закапаную ў зямлю скарбонку з золатам. Знойдзеных манет хапіла на новую кватэру і лячэнне. Уліна цалкам вылечылася, знайшла сабе мужа і пачала працаваць прадаўшчыцай бурштынавых і саламяных упрыгожанняў.

ПАЛЁТЫ НА СПІНЕ

Тамара Загорская прыйшла да доктара і папрасіла пілюль ад дэпрэсіі. Іх Тамара прасіла не для сябе, а для дачкі Вольгі. Доктар пачаў распытваць пра хваробу. Загорская расказала, што другі тыдзень дачка не ўстае з ложка, ляжыць тварам да сцяны, нічога не есць, толькі п’е падсоленую ваду. Доктар сказаў знерваванай маці, што Вольгу трэба лячыць не пілюлямі, а палётамі на спіне. Загорская не паверыла, што дачка яе зможа лётаць, а тым больш — лётаць на спіне. Доктар узяў Тамару за руку і паказаў, як трэба павольна ўздымацца ў паветра. Рабіць гэта трэба вертыкальна, а потым няспешна класціся на спіну і ляцець у вышыні. «Некалькі колаў над вечаровай жнівеньскай Вільняй — і дэпрэсія скончыцца!» — запэўніў усхваляваную палётам пацыентку вопытны доктар.

Тамара ўгаварыла Вольгу ўзняцца над горадам і, лежачы на спіне, абляцець Вільню тры разы. Калі маці з дачкой, стом-

леныя палётам, апусціліся на свой балкон, дэпрэсія ў Вольгі сапраўды прапала, нібыта яе і не было.

ГРУГАНЫ

Жыў у Вільні вядзьмар Шчытамір Коўш. Ён добра чараваў і варажыў на картах, а калі сказаць чыстую праўду — Шчытамір апавядаў даверлівым людзям тое, што яны самі хацелі пачуць. Коўш шчодра абяцаў шчасце, добрую долю і багацце. Нешта з наабяцанага ведзьмаром спраўджвалася, а праз гэта і вядомасць яго расла. Вырасла слава Шчытаміра ажно да таго, што паклікаў яго сам вялікі князь і загадаў за тры дні знайсці скрадзены ў яго куфар золата. Коўш ніколі не спадзяваўся на ласку вялікага князя, таму сабраўся і як мага хутчэй уцёк з Вільні.

Ідучы праз лес, Шчытамір спыніўся адпачыць пад вялікім дубам. На тое дрэва прыляцелі два груганы — усходні груган і заходні. Усходні расказаў заходняму віленскую навіну пра тое, што ў вялікага князя зладзеі скралі куфар. Заходні расказаў усходняму працяг той навіны: зладзеі закапалі золата на беразе Нёмана пад Друскенікамі. Шчытамір вярнуўся ў Вільню, наведаў палац князя і паведаміў пра закапанае каля Нёмана золата. Куфар са скарбам знайшлі. Шчытаміру Каўшу добра заплацілі за службу, але ён усё адно з'ехаў з Вільні, каб лішні раз не спакушаць лёс.

ЗАЛАТЫ ВАЎКАЛІС

Стаяў змрочны час, калі ў Вільні на троне сядзеў шэравалосы князь. Жорсткі, бязлітасны, крывавжэрны валадар кожную ноч, калі ўсе віленскія брамы мусілі зачыняцца, выпускаў з замкавых сутарэнняў залатога ваўкаліса. Звяруга быў хітры, як ліс, ды моцны і вялікі, як воўк. Залаты ваўкаліс ірваў, грыз і рэзаў усіх, хто не паспеў зачыніцца за брамамі на сваіх падворках і за дзвярыма сваіх дамкоў. Шмат п'яных віленчукоў пазабіваў ваўкаліс. Многа разяватых віленчанак згінула пад лапамі людарэза. Не шкадаваў залаты ваўкаліс і малых дзяцей.

Бацькі дзяцей-пакутнікаў спрабавалі злавіць і знішчыць людарэза, але нічога добрага з іх помсты не атрымалася. Зв́яруга пашкуматаў усіх мсціўцаў на анучы.

Добра, што гора не бывае вечным. Кравец Язэп Мацак прачытаў у адной старажытнай кнізе, што залатога ваўкаліса можа перамагчы асілак у залатой кашулі. Уся Вільня таемна збірала і сабрала золата на кашулю для Язэпа Мацака. Ён пашыў сабе патрэбную вопратку, выйшаў пасярод ночы на віленскую вуліцу, сустрэў ваўкаліса і забіў звяругу. Як толькі Вільня пачула пра перамогу над зверам, людзі павыходзілі з-за сваіх дзвярэй і брам. Яны прыйшлі ў палац і скінулі з трона шэравалосага князя. На вольны трон людзі запрасілі і пасадзілі краўца Язэпа Мацака ў залатой кашулі — і запанавала ў Вільні справядлівасць.

ЧОРНЫ ПАЛЯЎНІЧЫ

Чорны Паляўнічы прывалок у Вільню чуму. У тыя старадаўнія часы страшныя хваробы разгульвалі па нашых краях як у сябе дома. Халера, чума, сухоты выкошвалі цэлыя вёскі, мястэчкі і гарады. У той раз чвэрць Вільні вымерла ад чумы, якую Паляўнічы падхапіў у гнілой яміне.

Чорны Паляўнічы блукаў па пушчы, хацеў застрэліць дзіка, каб зімою быў запас мяса. Стаміўся ён, ходзячы. Так стаміўся, што не заўважыў яміну, выкапаную на звера. Уваліўся ў яе. Добра, што яміна была старая і вострыя калы ў ёй пападгнівалі. Чорны Паляўнічы пабіўся і паабдзіраўся, але не загінуў на калах. Выбрацца з пасткі сам ён не змог. Прасядзеў у халоднай гразі цэлую ноч, а раніцай убачыў над краем ямы галаву цікаўнага Зайца. Чорны Паляўнічы звярнуўся да яго па дапамогу. Папрасіў, каб той скінуў у яміну сухое дрэва, па якім можна было б вылезці. Заяц пашкадаваў чалавека, прыкаціў і ўкінуў у яміну сухую яліну. Па ёй Чорны Паляўнічы выбраўся з пасткі.

Каб пагрэцца і абсушыцца, чалавек расклаў вогнішча. Каля вялікага агню згаладалы Паляўнічы забіў і з’еў Зайца. Па дарозе дамоў ён адчуў, што нейкая цяжкая хвароба захоплі-

ваеператомленае цела. Дома на ложку Чорны Паляўнічы пакрыўся гнойнымі струпамі і сканаў. Ад Паляўнічага чума перакінулася на ягоных сямейнікаў, ад сямейнікаў пайшла па суседзях, ад суседзяў распаўзлася па ўсёй Вільні. Чвэрць гараджан выправілася следам за Чорным Паляўнічым. Усё з-за таго, казалі людзі, што няўдзячны чалавек забіў свайго выратавальніка.

ШЭРАЕ ВОЗЕРА

Анэта Крыж з дзяцінства хадзіла ў ягады. Лясы вакол Вільні яна ведала добра, таму заўсёды вярталася дадому з поўным вядром. У той дзень Анэта выправілася ў маліны. Назбірала трохлітровы бітончык і пайшла на дарогу, каб спыніць спадарожную машыну і на ёй вярнуцца ў горад. Сцежка бегла каля Чорнага возера. Анэце захацелася змыць з сябе стому ў цёмнай, як ноч, вадзе. Яна распранулася і зайшла ў возера, памыла сябе знізу, памыла зверху і апаласнула з усіх бакоў.

Да Вільні Анэта Крыж даехала без прыгод, а дома ёй зрабілася кепска, ды так, што думала — памрэ. Доктарка шукала і не знайшла ў жанчыны прыкмет звыклай хваробы, а пачуўшы пра купанне ў Шэрым возеры, параіла пайсці да шаптухі. Анэта наведалася да знахаркі і расказала, як у Шэрым возеры памыла сябе знізу, зверху і з усіх бакоў. Шаптуха загадала жанчыне вярнуцца да возера і папрасіць у яго прабачэння. Перапрошваць возера Анэце Крыж давялося не за тое, што яна памыла сябе знізу, зверху і з усіх бакоў, а за тое, што насікала ў цёмную ваду. Шэрае возера выслухала прабачэнні Анэты, даравала ёй нахабства і адагнала ад яе насланую хваробу.

ТРАВА ВЯРТАННЯ

У Зарэччы некалі жылі паляўнічыя браты Рысі. Сымон — старэйшы, Язэп — малодшы і Віктар — сярэдні. Аднаго разу браты выбраліся на чарговае паляванне і ўсе як адзін забыліся на запалкі і запальнічкі. Сабраліся яны адпачыць у лесе, пагрэцца каля вогнішча, а развесці агонь няма чым.

Пайшоў Язэп шукаць запалкі. Знайшоў у лесе крывы дамок. Зайшоў у яго і папрасіў у старой гаспадыні пазычыць запалкі або запальнічку. Старая пырснула на Язэпа атрутай. Мужчына сканаў, і людаедка пачала варыць яго ў медным сагане.

Тым часам Віктар выправіўся шукаць брата і агню. Сярэдні брат, як і малодшы, знайшоў дамок. Зайшоў у яго і таксама трапіў у медны саган. Старая ледзь паспела зварыць братоў Рысяў, як у яе дамку з’явіўся Сымон. Ён збіў старую на горкі яблык, прымусіў яе запарыць траву вяртання і абмыць чароўным зваротным узварам целы сваіх малодшых братоў. Старая абмыла братоў, выцерла іх ільнянымі ручнікамі — і мужчыны ажылі. Розгалас пра чарадзейную траву вяртання ў адзін міг абляцеў усю Вільню. Шмат хто хадзіў па тую траву ў лес, але ніхто больш не знайшоў ні крывога дамка старой людаедкі, ні чароўнай травы вяртання.

ЗАЛАТЫЯ ДРАНІКІ

Самая смачная бульба ў нашым кутку зямлі, вядома, у Вільні. Бо паўсюль садзяць бульбу, якую некалі прывезлі з Амерыкі, а пад Вільняй расце бульба, якую ў даўнія часы даставілі з Месяца. Здабыла яе князёўна Бірута.

Аднойчы ўначы князёўна сядзела на самай высокай віленскай вежы і пабачыла на Месяцы індзейца, які ў гэты час на сваім невялічкім полі капаў бульбу. Бірута распранулася, абмазала цела лятучым бальзамам, села верхам на бярозавае памяло і выправілася ў зорнае неба. Князёўна прыляцела на Месяц, дзе пазнаёмілася з маладым чырванаскурым селянінам. Ён пачаставаў яе маладой бульбінай. Біруце так спадабалася падсоленая вараная бульба з маслам і кропам, што яна выпрасіла ў індзейца цэлы мех з клубнямі. Князёўна распытала, як садзіць бульбу і калі яе трэба збіраць. Індзеец навучыў Біруту не толькі садзіць і капаць, ён паказаў ёй, як смажыць з бульбы хрусткія залатыя дранікі. Князёўна вярнулася ў Вільню, дзе загадала сваім сялянам вырошчваць самую смачную бульбу на белым свеце і смажыць з яе залатыя дранікі.

СІНЯЯ ЦАГЛІНА

Усё найлепшае з таго, што пабудавалася ў старой Вільні, паўстала дзякуючы сіняй цагліне. Вежа Гедыміна, сабор Ганны, універсітэт, званіца каля кафедральнага сабора, яўрэйскі квартал, царква Параскевы і шмат іншых пабудоў маюць сувязь з той чароўнай рэччу. У даўнія часы цагліну падараваў віленскім дойлідам анёл. Ён прынёс з неба на зямлю нябесна-сінюю цагліну, на адным баку якой быў намалёваны залаты леў, а на другім — залаты алень. Анёл сказаў дойлідам, што, перад тым як пачаць нешта будаваць у горадзе, трэба прыйсці позна ўвечары на месца будучай будоўлі і пакласці на зямлю сінюю цагліну. Класці неабходна было менавіта львом да неба. Яна павінна была праляжаць так цэлую ноч. Раніцай трэба было паглядзець уважліва, ці не зрушылася цагліна, ці не перакулілася львом да зямлі, а залатым аленем — да неба. Калі зрушылася ці, крый бог, перакулілася, пачынаць будоўлю ў гэтым месцы было нельга, бо, што ні пабудуй, — стаяць не будзе, разбурыцца само ці нехта зруйнуе. Дойліды паслухаліся анёла. З таго часу ледзь не тысячу гадоў усё самае прыгожае паўставала ў Вільні згодна з прадказаннямі сіняй цагліны. Калі тая ляжала ноч нерухома, будоўля распачыналася, калі перакульвалася ці зрушвалася з месца, будоўля адкладалася.

Падчас апошняй вялікай вайны сіняя цагліна знікла. Кажуць, што ў час, калі Вільня апынулася ў Трэцім рэйху, сіняя цагліна трапіла ў кепскія рукі, ёй завалодаў архітэктар-вар'ят. Ён сашкроб з цагліны залатых ільва і аленя, а замест іх панамалёўваў срэбныя чарапы і свастыкі. Не паспела срэбная фарба высахнуць на чароўнай цагліне, як у Вільню зайшоў д'ябал. Ён наведаўся да вар'ята і забраў сінюю цагліну. Ухапіў і знёс пад зямлю.

ЗЯЛЁНЫ ЯБЛЫК І ЧАРОЎНЫ НОЖ

Віленскі грузчык Адась Русак знайшоў на прывакзальным пляцы чароўны нож. Ім ён мог разрэзаць напалам зялёны яблык так, што потым яго можна было скласці — і ніякага следу ад разрэзаў не заставалася. Зялёны яблык натуральна

зрастаўся. Цікава, што жоўтыя і чырвоныя яблыкі, разрэзаныя напалам чароўным нажом, не зрасталіся зусім, яны развальваліся, як ты іх ні складай.

Адась Русак аб'ехаў паўсвету са сваім фокусам пад назвай «Зялёны яблык і чароўны нож». Ён бы і другую палову свету аб'ехаў, каб не ржа. У Пакістане чароўны нож раптам пакрыўся рудой іржой і перастаў працаваць, перастаў здзяйсняць дзівосы з яблыкамі. Давялося Адасю Русаку вярнуцца ў родную Вільню і зноў пайсці працаваць грузчыкам на чыгуначным вакзале.

ШЭРАЯ КОТКА

Жыла ў Вільні шэрая котка. Гаспадароў у яе не было. Выглядала яна звычайна. Котка і котка, шэрая і шэрая, звычайная і звычайная. Паводзіны яе вылучаліся. Яны былі пачварныя, жахлівыя. Котка крала на базарах мяса і кілбасы. Яна задзірала малых і вялікіх птушак. Яна пачала загрызаць малых дзяцей. Заскоквала ў дзіцячую каляску і перагрызала немаўляці шыйку. Шэрую котку лавілі і забівалі. Яе секлі на кавалкі. Яе закопвалі жыўцом. Кожнага разу шэрая котка адраджалася, паўставала з мёртвых.

Была ў той шэрай пачварнай коткі чароўная іскра жыцця. Яна хавалася ў якой-небудзь часцінцы злоўленай жывёлы. Залазіла ў валасок ці кіпцік, а потым з яго аднаўлялася ўся як ёсць шэрая котка. Пра іскру жыцця віленчукам расказаў вядзьмар Фама Капуста. Яму і прынеслі ў драцяной клетцы палонную шэрую котку. Срэбнымі абцугамі Фама выцягнуў з коткі блакітна-белую іскру жыцця і пагасіў яе ў воцаце.

ЧОРНЫ ОРДЭН

Неяк у Вільні пачалі чэзнуць кветкі. Увечары кветнік быў сакавіты і свежы — вока радаваў, а раніцай на зямлі ляжалі адно пасохлыя пёры травы ды пажоўклыя скручаныя пялёсткі. Усё ішло да таго, што Вільня магла застацца зусім без кветак. Віленчукі захваляваліся. Пільнавалі. Сачылі адзін за

адным. Нехта пабачыў цень чорта, які пасыпаў кветнікі чырвонай соллю ды паліваў ацэтонам. Пайшла пагалоска, што трэба з нячысцікам дамовіцца, пакуль ён не звёў усе чыста кветкі. На перамовы выйшаў сам мэр Вільні. Сустрэча адбылася на ганку ратушы. Чорт быў ветлівым і пакляўся не чапаць кветнікі, калі яго ўзнагародзяць ордэнам. Мэр не чакаў такога нахабства, але ордэн чорту паабяцаў.

Праз тры дні на ганку ратушы мэр узнагародзіў чорта Чорным ордэнам, які звычайна давалі герою, што абараняў горад ад ворагаў. Чорны ордэн спадабаўся Чорту. Ён больш не чапаў вазоны і кветнікі, але пачаў зводзіць віленскіх катоў і сабак. Штоноч у Вільні сталі знікаць сотні сабак і катоў. Давялося мэру даваць чорту яшчэ адзін Чорны ордэн, каб не чапаў катоў з сабакамі. Нячысцік спыніў вынішчэнне гаўкалаў і мяўкалаў, але звёў са свету некалькі малых дзяцей. Мэр паабяцаў чорту трэці Чорны ордэн, каб толькі той не чапаў віленскіх дзетак.

Чорт прыйшоў па чарговую ўзнагароду на ганак ратушы, дзе яго і забіў мэр. Бойка была цяжкай. Нячысты рогам прабіў мэру бок і выбіў вока, але той працяў чортава сэрца бліскучым кінжалам. Забітага чорта пасеклі на кавалкі і спалілі ў жалезнай бочцы, каб погань не адрадзілася. Скалечаны мэр памёр ад ран праз тры дні. На пахаванне героя выйшла ўся Вільня. З таго часу Чорным ордэнам больш ніколі нікога не ўзнагароджвалі, пра яго нават стараюцца і не ўспамінаць.

ЗАЛАТАЯ СВЕЧКА

Тодар Тур адсядзеў у турме дзесяць гадоў. Яго абвінавацілі ў забойстве, якога ён не рабіў.

Жонку Тодара ахапіла рэўнасць. Жанчына ажно звар'яцела праз сваю беспадстаўную палымяную рэўнасць. Яна атруцілася, але зрабіла гэта так, што ўсё паказвала на тое, што яе забіў муж. Жанчына нават заплаціла лжывым сведкам, якія казалі на судзе, што на свае вочы бачылі, як Тодар сыпаў у жончын келіх з віном смяротную атруту.

Тур выйшаў з турмы і пайшоў праз летнюю Вільню. Ён ішоў праз свой родны горад доўга, ажно пакуль не пабачыў на беразе рэчкі чорную хату. На яе чорным ганку стаяла прывабная жанчына, прыбраная ў чорную сукенку. Тодар прыпыніўся каля чорнага плота і папрасіў у жанчыны кубак вады. Тая пачаставала Тура з чорнага кубачка смачнай, як свабода, вадой. Тодару так спадабалася вада, што ён вырашыў затрымацца і пагаварыць з жанчынай.

Ён даведаўся, што ў яе памёр муж. Жанчыну, як і яго, спрабавалі абвінаваціць у забойстве, але справа ў судзе развалілася. Следчыя не назбіралі патрэбную для абвінавачвання колькасць доказаў. Жанчына выйшла з суда і вярнулася дамоў. Уночы да яе прыйшоў нябожчык-муж, ён і ператварыў яе светлую хату ў чорную. Усе рэчы, што ў той момант былі ў хаце, набылі глухі, як смерць, чорны колер. Нябожчык вярнуўся на могілкі, але цяпер кожная рэч, якая пераначуе ў чорнай хаце, робіцца нязменна-чорнай, нават малако і вада чарнеюць. Таму жанчына не пакідае ў хаце на ноч ні ваду, ні малако, ні яйкі...

Тодар Тур паабяцаў жанчыне выгнаць з яе хаты чарнату. Ён застаўся ў хаце на ноч. Тур ведаў, што яму можа дапамагчы залатая свечка. Калі Тодар выйшаў за турэмную браму, яго пераняў начальнік турмы. Ён сказаў:

— Ведаю, ты, браце, змарнаваў у маёй турме дзесяць гадоў маладога жыцця. Ведаю, што цябе абвінавацілі ў забойстве, якога ты не рабіў. Ведаю, што вярнуць табе дзесяць гадоў не змагу. Але я дам табе, браце, залатую свечку. Ты пойдзейш па Вільні і ўбачыш нешта надзвычайнае. Сустрэнеш некага, каму спатрэбіцца дапамога. Тады спыняйся і запальвай залатую свечку. Агонь яе прынясе табе шчасце...

Пасярод ночы Тур запаліў выратавальную залатую свечку. Са свечкай у руцэ Тодар тройчы абышоў чорную хату, і яна з чорнай зрабілася белай. Усе рэчы, на якія падала залацістае святло свечкі, страчвалі чарнату і вярталі свой натуральны колер. Раніцай на беразе рэчкі віленчукі пабачылі на месцы чорнай хаты белую. У той шчаслівай хаце Тодар Тур разам з новай жонкай дажыў да ста гадоў.

ЧАС МАХАОНАЎ

Пайшла ў Вільні мода на ўпрыгожванне сцен зашклёнымі скрыначкамі з рознымі матылямі. У сувенірныя крамы панавезлі розных экзатычных матылёў з трапічнай Афрыкі ды бразільскай сельвы. Сінякрылыя і смарагдавыя, рубінавыя і пярэстыя — яны нагадвалі пра вечнае лета і захапляльныя вандроўкі. Мясцовыя падлеткі пачалі лавіць, высушваць і прадаваць тутэйшых матылёў. З тутэйшага добра куплялі паўлінава вока, але найбольшай папулярнасцю карыстаўся жоўта-чорны махаон. Лавіць і прадаваць махаонаў забаранялася, бо матылька запісалі ў Чырвоную кнігу. Вядома ж, усё забароненае заўсёды і самае салодкае, і самае патрэбнае, і самае дарагое, ліха на яго. Толькі і ахоўнікі прыроды не спалі ў шапку. Яны высачылі чалавека, які прыносіў у крамы зашклёныя скрыначкі з махаонамі. Звалі затрыманага браканьера Апалінар Жмут.

Ахоўнікі прыроды запатрабавалі ад мужчыны неадкладных тлумачэнняў. Ён сказаў, што ў ягоных скрыначках не сапраўдныя махаоны, а намалёваныя алоўкамі на паперы. Ахоўнікі не паверылі Жмуту. Тады той сказаў, што можа на вачах у прысутных намаляваць яшчэ аднаго вялікакрылага махаона. Яму прынеслі паперу і каляровыя алоўкі. Апалінар Жмут намаляваў жоўта-чорнага матылька і пстрыкнуў па ягоным крыле пазногцем. Намаляваны матыль паварушыў крыламі, махнуў імі і ўзняўся ў паветра. Пакуль махаон ляцеў да адчыненага акна, спадар Жмут выйшаў з крамы праз дзверы. Больш ніхто не бачыў у Вільні малявальшчыка жывых матылёў і больш ніхто не прадаваў засушаных махаонаў у зашклёных скрыначках. Так у Вільні прайшла мода на матылёў і скончыўся час махаонаў.

ЗАЛАТЫ СОМ

Неверагодную гісторыю пра Тасю Келб расказвалі не толькі ў Вільні, але і ў Друскеніках, і ў Вілейцы. Мне падаецца, што больш пераканаўча яна гучала ў Друскеніках, на беразе Нёмана, але гэтым разам я спынюся на віленскім варыянце.

На ўскрайку горада жыла ў невялічкім дамку Тася Келб. Яна трымала коз. Жыла з таго, што прадавала малако і сыр. Жыла бедна, але не гаравала. Сваіх коз Тася пасвіла на беразе рэчкі.

Аднойчы яна стаяла каля самай вады і разглядала арэшнік, што зелянеў пасярод ракі на востраве. «Каб апынуцца мне на востраве і нарваць там вялікіх і салодкіх арэхаў!» — сама сабе сказала Тася і цяжка ўздыхнула. Яна ўздыхнула так цяжка, што яе пачуў залаты сом. Ён падняўся на паверхню вады і прапанаваў Тасі Келб сваю дапамогу: «Я завязу цябе на востраў і вярну на бераг столькі разоў, колькі ты пажадаеш. Такую прыгажуню я згодны катаць на сваёй спіне ўсё жыццё...»

Тася Келб села на спіну залатога сома і пераплыла на востраў. Там нарвала цэлы кош салодкіх арэхаў і папрасіла залатую рыбіну перавезці яе на бераг, дзе чакалі ўстрывожаныя козы. Сом перавёз Тасю праз рэчку і прапанаваў выйсці за яго замуж і жыць разам у падводным рачным каралеўстве, дзе ён, залаты сом, з’яўляўся каралём. Тася Келб схітравала: яна паабяцала прывесці на бераг рэчкі сваю старэйшую сястру, прыгажуню Зосю, якая, маўляў, абавязкова пагодзіцца стаць каралевай у падводным каралеўстве.

Сом паверыў жанчыне. Ён тры гады чакаў, пакуль Тася Келб прывядзе на бераг сястру Зосю. Тым часам Тася хадзіла пасвіць сваіх коз на лясныя паляны. Келб зусім забылася пра абяцанне, дадзенае залатому сому. Каб яна помніла пра яго, яна б яшчэ тры гады не хадзіла з козамі на бераг рэчкі. І вось прыгнала Тася Келб свой статак на бераг, дзе некалі сустрэлася з залатой рыбінай. Тут з вады і з’явіўся залаты сом. Ён праглынуў увесь статак і знік пад рачнымі хвалямі. Так залаты сом адпомсціў Тасі Келб за падман. Бедная жанчына праплакала тры дні і тры ночы, а потым прадала дамок і з’ехала на возера Свіцязь, на беразе якога і зараз пасвіць адну белую казу.

ЧЫРВОНАЯ ПАЛАЧКА

Юзэфа Чабор вярнулася з гіпермаркета і пачала разбіраць торбу з набыткамі. У ёй было шмат чаго смачнага: шэры хлеб з алівамі, прашута, зялёная салата, запраўленая алеем морква, дробныя памідоркі, бутэлька мінеральнай вады. На сподзе торбы Юзэфа знайшла чырвоную палачку. Яна не купляла яе і не клала ў сумку. «Мабыць, касірка выпадкова ўсунула!» — падумалася Юзэфе. На касах у гіпермаркеце ўвесь час раздаюць нейкія цацкі ды сувеніры. Жанчына пакруціла чырвоную палачку ў руках і выпадкова дакранулася ёю да крыху звялай салаты. Здарылася дзіва: завялыя лісты раптам паразгортваліся і парабіліся пругкімі ды свежымі. «Мабыць, гэтая чырвоная палачка чароўная! — такая здагадка мільганула ў галаве Юзэфы Чабор. — Мабыць, яна зможа вяртаць свежасць не толькі звялай салаце?» Жанчына згадала, што па дарозе з крамы бачыла прысыпанага снегам замерзлага голуба. Яна апранулася, схапіла чырвоную палачку і пабегла шукаць мёртвую птушку. Знайшла. Дакранулася да пакрытага шэранню голуба чырвонай палачкай — і ён ажыў. Птушка абтрэсла з крылаў шэрань, узнялася ў начное неба і там знікла. Узрадаваная Юзэфа па дарозе дамоў зайшла на сметнік, дзе за кантэйнерам ляжаў здохлы сабака. Чырвоная палачка і сабаку ажывіла.

Раніцай Юзэфа Чабор выправілася ў крэматорый, каб яшчэ раз праверыць моц чырвонай палачкі. Сярод падрыхтаваных да крэмацыі людзей жанчына выбрала забітага ў перастрэлцы маладога злодзея. Ёй стала шкада хлопца, бо малады ж зусім, пажыць не паспеў, бо чалавек мусіць мець шанец на выпраўленне. Чырвоная палачка лёгка падняла хлопца з труны. Той моцна перапужаўся, пабачыўшы вакол сябе труны з нябожчыкамі. Ён, як быў у адным летнім касцюмчыку, так і пабег у ім праз засыпаную снегам Вільню.

Пасля крэматорыя Юзэфа Чабор вырашыла выправіцца на неба і ажывіць чырвонай палачкай пагаслую зорку. Жанчыну праводзілі ў падарожжа ўсе сваякі і знаёмыя. Некаторыя нават спрабавалі ўгаварыць Юзэфу застацца, але яна не пагадзілася

і пайшла шукаць сваю мёртвую зорку. Мала хто верыць у тое, што Юзэфа Чабор вернецца ў Вільню, але ёсць такія, хто ўсё яшчэ спадзяецца з ёй сустрэцца. Сярод тых, хто спадзяецца, можна знайсці і мяне.

ШЭРАЕ ДРЭВА

Уся Вільня памятала, што аднойчы ў ноч перад Дзядамі чорт звёў з горада сем дзяўчатак. Дзе хто ні шукаў, знайсці іх так і не змаглі. Шмат гадоў прамінула з тых злашчасных Дзядоў, а Вільня ўсё ніяк не магла забыць пра сваіх зведзеных чортам дачушак. Прыватны дэтэктыў Яраслаў Дол вырашыў адшукаць зніклых дзяцей. Ён сабраўся і выправіўся на пошукі.

Ішоў мужчына дзень, ішоў месяц, ішоў год і прыйшоў да шэрага дрэва. Па тым высозным дрэве Яраслаў залез на неба. Там, ходзячы па аблоках, ён пачаў распытваць пра зніклых з Вільні дзяцей. Ніхто з сустрэчных нічога карыснага сказаць не змог. Яраслаў ужо сабраўся вярнуцца на зямлю, калі да яго падышлі жанчыны ў жалобных строях. Яны папрасілі Яраслава Дола пайсці на могліцы, дзе жанчыны пазакопвалі мёртванароджаных немаўлятак. На могліцах яны хавалі не толькі мёртванароджаных, але і ўсіх сваіх нехрышчоных дзетак. Такіх немаўлятак жанчынам было асабліва шкада, таму і папрасілі яны Яраслава Дола выкапаць дзяцей з магіл, ажывіць іх і прывезці ў Вільню, а там сказаць, што і гэтых дзетак некалі звёў з горада бессардэчны чорт. Яраслаў спытаў, як яму вярнуць да жыцця нябожчыкаў. Жанчыны далі мужчыне біклагу жывой вады.

Дол павыкопваў дзяцей з магілак на могліцах і чароўнай вадою паліў іх. Тыя ажылі. Яраслаў завёў усіх у горад і сказаў віленчукам, што гэта дзеці, якіх некалі пазводзіў чорт. Вільня паверыла Яраславу Долу і сабрала сродкі на іх утрыманне.

ЧОРНАЯ ДАМА

Маладая сям'я — Фларыяна і Лукаш Бараны — шукала сабе дом. У газеце «Наша доля» яны прачыталі абвестку, што ў Зарэччы за касцёлам Святога Барталамея ёсць дом, які гаспадары выставілі на продаж. У канторы, што займалася продажам таго дома, Лукаш і Фларыяна ўзялі ключ. Супрацоўнікі канторы расказалі пра сваю вялікую занятасць рознымі неадкладнымі справамі і з пакупнікамі ў Зарэчча не пайшлі, маўляў, сям'я Бараноў і сама зможа дом паглядзець.

Лукаш і Фларыяна хутка знайшлі і лёгка адчынілі пусты дом. У прасторных і светлых пакоях яны пабачылі чорную даму. Яна скінула з сябе ўсю вопратку і кінулася да Бараноў. З крыкамі Фларыяна і Лукаш павыскоквалі на вуліцу і пабеглі з гары праз Зарэчча ў бок святой Вострай брамы. Каля брамы яны, змораныя і задыханыя, спыніліся і азірнуліся: ці не бяжыць голая дама за імі? Яе нідзе не было.

Лукаш пакінуў жонку каля Вострай брамы і вярнуўся ў Зарэчча, каб зачыніць дом. Баран быў на сто працэнтаў упэўнены, што ніякай голай дамы ён больш не спалохаецца. Чорнай дамы нідзе не было. Лукаш зачыніў пусты дом і вярнуў ключ у кантору. Прадаўцам нерухомасці Баран сказаў, што перадумаў купляць дом у Вільні, бо яны разам з жонкай вырашылі вярнуцца ў бацькоўскі маёнтак пад Наваградкам. Што тут скажаш?.. Не адзін ён пабойваўся спаткаць на віленскіх вуліцах голую чорную даму.

РУЖОВЫ САД

Шмат хто ў Вільні садзіць і даглядае ружы, але кветкі з Ружовага саду мелі непараўнальна моцны водар і невыказную прывабнасць. Ружовы сад рос за ружовым домам. Даглядалі ружоўнік жанчыны, што жылі ў тым незвычайным доме. Трэба сказаць, што там жылі толькі жанчыны. Дом, як і сад, быў па-сапраўднаму казачным: там было заўсёды светла як удзень і цёпла як улетку. Там заўсёды быў год нулявы, месяц нулявы, тыдзень нулявы і дзень, адпаведна, нулявы. У Ружовым садзе ніхто ніколі не старэў і не змяняўся. Калі нейкая з вілянчанак

жадала вечнага жыцця, яна ішла ў ружовы дом і даглядала Ружовы сад. Жанчыны з Ружовага саду казалі, што смерць абмінае іх дом. Так яно і было насамрэч, але ў водары Ружовага саду заўсёды прысутнічала выразная нота смерці. Можна нават сказаць, што ружовы дом і Ружовы сад пахлі салодкай смерцю. Так было, пакуль адны жанчыны прыходзілі ў Ружовы сад, а другія сыходзілі з яго. Так было, пакуль апошняя з даглядальніц казачнага ружоўніка не пакінула ружовы дом. Як толькі яна выйшла з яго, ён пацямнеў, пачарнеў і разбурыўся. Разам з домам знік і чароўны сад. Віленчукі часам згадваюць Ружовы сад і вечнае жыццё ў ім, але не моцна шкадуюць, што ён знік.

СІНЯВУС І ЖАНОЧЫЯ ДУШЫ

Здарылася ўсё гэта ў даўнія напаўгалодныя савецкія часы. Мінай Глыж працаваў шафёрам на хлебазаводзе. Штораніцы Мінай развозіў па крамах боханы чорнага і белыя батоны. Раз, а то і два разы на тыдзень Глыжу даводзілася вазіць свежы хлеб у далёкія вёскі. На доўгіх маршрутах Мінай любіў падабраць на адхоне спадарожніцу, каб павесяліла сваімі расказамі пра жыццё-быццё. Адна такая спадарожніца весяліла Глыжа байкамі пра ненармальны секс. Мінай распаліўся і прапанаваў жанчыне любошчы. Тая спалохалася, пачала адмаўляцца і крычма крычаць. Бабская істэрыка яшчэ больш усхвалявала шафёра. Мінай задушыў бабу, згвалціў нябожчыцу і выкінуў у лесе труп.

Глыжу спадабаўся гвалт. Ён адчуў смак і задушыў у сваім хлебавозе яшчэ шэсць жанчын. Маньяка-душыцеля шукалі сваякі замардаваных жанчын. Гвалтаўніка-некрафіла шукалі міліцыянеры. Яны нават мянушку яму прыдумалі — Сінявус. Кепская была мянушка, бо няпраўдзівая. Ні сініх вусоў, ні сіняй казачнай барады Мінай Глыж не насіў. Ён быў шыракаплечым, шэравокім, заўсёды чыста паголеным бландзінам. Прывабная знешнасць Глыжа не замінала яму маньячыць у віленскім краі.

Невядома, колькі б яшчэ людзей ён задушыў, каб не душы забітых. Яны і спынілі віленскага маньяка Сінявуса. Штоночы

ў кватэру Міная Глыжа пачалі прылятаць душы забітых жанчын. Яны ляталі над ложкам забойцы і спявалі. Іх спевы былі такімі пранікнёнымі і ў іх было столькі жальбы, што Мінай Глыж не вытрываў. Ён ўзяў вяроўку, зрабіў пятлю і задушыўся. Міліцыянеры знайшлі ў кватэры самазабойцы сем жаночых кашалькоў: так раскрылася і закрылася справа з віленскім гвалтаўніком Сінявусам. Дарэчы, стары хлебавоз, на якім працаваў Мінай Глыж, спісалі, бо ніхто не захацеў садзіцца за яго руль.

ЗЯЛЁНЫ КАШАЛЁК

Будаўнік Кастусь Грыб хадзіў вакол Вільні. Ён шукаў пясок для будоўлі. У лесе пад адным з пясчаных адхонаў Грыб спыніўся на беразе невялічкага балота. Будаўнік набраў жменю пяску і пачаў перасыпаць яго з далоні на далонь. З балотца вылез чорт і запытаў у будаўніка, чым гэта ён займаецца.

— Збіраюся засыпаць пяском тваё чортава балота! — пажартаваў Грыб.

— Не трэба засыпаць балота! Там жа мае чарцяняткі жывуць. Ты ж не хочаш, каб мае дзеткі зрабіліся бежанцамі?

— Што прапануеш? — запытаўся Кастусь.

— Ёсць у мяне зялёны кашалёк. У ім ніколі не заканчваюцца грошы. Я табе яго падару!

З вялізным зялёным кашальком у руцэ Кастусь Грыб вярнуўся ў Вільню. Будаўнік паверыў, што зараз у яго добра пойдзе жыццё. Ён паверыў, што вялікія грошы дапамогуць рабіць вялікія справы. Грыб памыліўся. Усё купленае на чортавы грошы імгненна псавалася. Усё пабудаванае на чортавы грошы хутка разбуралася. Усе пазыкі, параздаваныя чортавымі грашыма, ніколі не вярталіся.

Тры гады Кастусь Грыб змарнаваў на заняткі з зялёным кашальком. На чацвёрты год ён вырашыў вярнуць яго гаспадару. Пайшоў у лес, стаў пад пясчаным адхонам на беразе балота і гукнуў чорта. Той з’явіўся, заўсміхаўся і спытаў:

— Няўжо, Кастусь, ты не задаволены зялёным кашальком?

— Так. Я не задаволены тваім падарункам і вяртаю яго!

— Дарагі дружа, я не магу ўзяць назад падарунак. Ён твой на ўсе часы...

— Ведаў, што ты, чарцяка рагатая, адмовішся. Таму я заплачу. Падару табе свой залаты заручальны пярсцёнак, каб ты толькі забраў свой зялёны кашалёк!

Чорту спадабаўся залаты бляск пярсцёнка. Ён забраў зялёны кашалёк і ўпрыгожанне. Калі чорт схаваўся ў балоце, Кастусь Грыб дастаў мабільнік і патэлефанаваў на нумар бомбы, схаванай у зялёным кашальку. Выбух быў такім моцным, што на месцы балота ўтварылася глыбокае возера. Вада ў ім мае прыемнае зялёнае адценне, а таму і стала называцца возера Зялёным. Варта сказаць, што пярсцёнак, на які спакусіўся чорт, быў танным. Кастусь Грыб купіў яго на прывакзальным базары ў старой цыганкі за тры еўра.

ЧОРНЫЯ ЖУКІ

Ліцэіст Люцыян Руды вырашыў стаць пярэваратнем-вампірам. Ён прачуў, што на Лукішках у крывабокім дамку з маленечкай вежай жыве старая вампірша Паўліна. Люцыян пазнаёміўся з жанчынай і пачаў насіць ёй розныя каштоўныя падарункі накшталт скальпеляў, бутэлек для крыві і кубкаў Эсмарха. Старая прымала падарункі, але не спяшалася ператвараць ліцэіста ў крыважэрнага монстра. Руды ўжо стаў думаць, што дарма дорыць Паўліне дарагія рэчы. Тут яна і прапанавала Люцыяну з'есці пячонку яго малодшай сястры Мілавіды. Ліцэіст крыху павагаўся, але пагадзіўся на сваяцкі канібалізм.

Паўліна перавярнула сябе і Люцыяна ў чорных жукоў. Яны паляцелі да Мілавіды, якая салодка спала ў сваім дзіцячым ложку. Чорныя жукі развязалі ў дзяўчынкі пуп і вокамгненна з'елі яе пячонку. Мілавіда памерла. Жукі прыляцелі ў крывабокі дамок і там вярнулі сабе чалавечае аблічча.

За няпоўны месяц чорныя жукі забілі і з'елі ажно шэсць чалавек. Акрамя пячонкі Мілавіды яны з'елі сэрца Люцыянавай маці, высмакталі кроў з ягоных абодвух дзядоў і абедзвюх бабуль. Невядома, колькі яшчэ шкоды нарабілі б у Вільні чор-

ныя жукі, каб не Люцыянаў бацька Фларыян. Ён, як толькі пабачыў чорных жукоў, адразу пазабіваў іх гумавай мухабойкай. Пасля тых страшных здарэнняў Фларыян Руды цяжка хварэў, але выкараскаўся з хваробы, завёў новую сям'ю, доўга жыў і ў ясным розуме адсвяткаваў сваё дзевяностагоддзе.

САЛОДКІ ГРЫБ І РУЖОВАЯ ЯГАДА

Казімір Карп узяў сабе за жонку маладзенькую Міраказу. У шлюбную ноч дзяўчына даведалася пра Казіміраву нямогласць. Яна паплакала і паабяцала знайсці лекі для мужа.

Маладая жонка абышла ўсіх віленскіх дактароў, ведзьмакоў і вядзьмарак. Ніхто не ведаў надзейных лекаў ад мужчынскай нямогласці. Нешта раілі, штосьці прапаноўвалі, але нічога не дапамагала. Міраказа была настойлівай, упартай і зацятай, таму паехала ў Гародню і пачала абход тамтэйшых дактароў. Стары лекар падказаў ёй шукаць салодкі грыб, які вырастае ў месячным святле на гудагайскіх балотах. Міраказа абышла і аблазіла ледзь не ўсе балоты вакол Гудагая. Тройчы яна ледзь не ўтапілася ў чорнай багне. Жанчына ўжо зусім апусціла рукі, калі знайшла салодкі грыб. Ён вярнуў Казіміру Карпу мужчынскую моц.

Праз тры месяцы пара Карпаў высветліла, што адной Казіміравай моцы недастаткова, каб завесці дзіця. Трэба яшчэ вылечыць Міраказу ад бясплоддзя. Гэтым разам спадар Казімір пачаў абыходзіць дактароў, ведзьмакоў і вядзьмарак. Старая лекарка з Рыгі параіла яму знайсці ружовую ягаду, што выспявае ў лясах пад Краславай. Казімір цэлае лета прашукаў у краслаўскіх лясах патрэбную ягаду. Знайшоў. Яна вярнула Міраказе здольнасць нараджаць. Пара Карпаў так узрадавалася папраўленаму здароўю, што завяла ажно дваццаць сем дзяцей. Гэта была самая вялікая шматдзетная сям'я ва ўсёй Вільні, і ўсе яе любілі і дапамагалі парадамі, рэчамі і грашыма.

ЧЫРВОНАЕ ЯЙКА

Стася Кур прахадзіла цяжарнай не сем і не дзевяць месяцаў, а цэлых адзінаццаць. Замест таго, каб нарадзіць дзіця, Стася знесла чырвонае яйка. Неўзабаве з яго вылупіўся чалавечак. Мужа ў Стасі не было. Гадавала сына, названага Дзівасілам, адна. Хлопчык рос разумным і выхаваным. Захапляўся, як і ўсе дзеці, гаджэтамі, але акрамя гэтага страшэнна любіў ляпіць. З рознакаляровага пластыліну ён выляпляў цэлыя гарады з людзьмі, машынамі, дрэвамі і небаскробамі. У сярэдзіне кожнага вылепленага Дзівасілам горада ўзвышалася калона, на якой замацоўвалася чырвонае яйка. Стася пачала цікавіцца, чаму менавіта чырвонае яйка ставіць яе сын на цэнтральных пляцах сваіх гарадоў. Дзівасіл адказаў, што мае адну таямніцу: дзякуючы чырвонаму яйку ён можа вяртаць да жыцця памерлых.

Маці не дала веры словам дзіцяці. Тады Дзівасіл прынёс з гімназіі чучала вераб'я. Ён абліў яго вадою, абмазаў чырвонай глінай так, што атрымалася чырвонае яйка. Яго хлопец кінуў у вогнішча. Калі дровы прагарэлі, Дзівасіл нахіліўся над чырвоным яйкам і падзьмуў на яго. Гліна патрэскалася, яйка развалілася, і з яго вылецеў жывы верабей. Дзівасіл Кур валодаў сакрэтам уваскрашэння птушак, жывёл і людзей, але, акрамя гімназічнага вераб'я, ён больш нікога ніколі не ўваскрашаў.

ЧЫРВОНЫ МУР

Даўно тое здарылася. Зусім даўно. Тады вакол Вільні стаяў высокі чырвоны мур. Былі ў ім брамы, якія зачыняліся ўвечары на цэлую ноч. Раніцай яны адчыняліся, і горад наш прачынаўся, працаваў і весяліўся да самага вечара, ажно пакуль зноў не зачыняліся брамы ў чырвоным муры. У вольную нядзелю віленская швачка Каміля Мех вырашыла пагуляць па лесе і пазбіраць маліны. Ягады тым летам урадзілі. Каміля наабірала цэлае вядро спелых малін. Пакуль гуляла, пакуль збірала, пакуль вярталася — нядзеля і прамінула. Сонца апусцілася і пачало чырванець. Горад пазачыняў брамы.

Каміля ўжо падыходзіла да чырвонага мура, калі пачула, што нехта вялікі яе даганяе. Азірнулася і ад страху выпусціла

з рукі цяжкае вядро. Яно гупнулася на дарогу і перакулілася. Пераспелыя ягады высыпаліся ў шэры дарожны пыл... Да Камілі набліжаўся вялізны буры мядзведзь. Швачка не стала яго чакаць, а кінулася бегчы напрасткі да чырвонага мура. Яна і сама потым не змагла добра растлумачыць, чаму паляцела па траве да мура, а не пабегла па дарозе да брамы. Казала, што нібыта пачула голас чырвонага мура, які паклікаў яе: «Бяжы сюды!» Каміля Мех наблізілася да мура і прабегла яго наскрозь. Праляцела, як пралятаюць дымавую заслону. Каміля нават не закашлялася, калі спынілася на цёмнай віленскай вуліцы. Тым часам і мядзведзь паспрабаваў прабегчы праз чырвоны мур, але раскалоў сваю вялізную галаву аб цэглу.

Раніцай Каміля Мех схадзіла па вядро. А мёртвага мядзведзя забралі сабе віленскія брамнікі.

Каб чырвоны мур прапусціў праз сябе каго іншага акрамя Камілі, у Вільні не чулі.

СІНЯЕ ПЯРО

У старога Радаміра Птаха загінула дачка. Ехала за рулём легкавушкі і не дала рады кіраванню. Дарога ў залеву была слізкай — аўтамабіль і панесла на павароце. Ён зляцеў пад адхон і ўрэзаўся ў тэлеграфны слуп. Дачка Птаха памерла адразу, а зяць яшчэ тыдзень праляжаў у коме перад тым, як выправіцца ў магілу.

У старога Птаха засталася ўнучка Геня. Ён яе любіў больш за ўсіх на белым свеце. Таму і перажываў, калі Геня захварэла. Дзяўчынка тэмпературыла. Яе біў безупынны кашаль. Геню паклалі ў бальніцу. Доктарка сказала Радаміру, што надзеі на папраўку амаль няма.

Стары Птах выйшаў з бальніцы і пайшоў куды вочы павядуць. Так ён выйшаў з Вільні і апынуўся на лясной сцежцы. Радамір ішоў бы і далей, каб не паваленае сухое дрэва, якое загарадзіла дарогу. Гадзіны тры Птах патраціў на тое, каб адсунуць дрэва са сцяжыны. Удзячная сцежка прывяла Птаха да крыніцы. Толькі і з ёй не ўсё было добра. Шмат гадоў крыніцу ніхто не чысціў. Радамір не паленаваўся і пачысціў яе.

Прыбраў ламачча і гнілую лістоту. Абклаў крыніцу камянямі. Глянеш — вока парадуецца. Удзячная крыніца параіла Птаху пайсці адпачыць пад маладым дубам, што стаяў пасярод поля. Не паспеў Радамір прылегчы ў цянёчку, як дуб папрасіў крынічнай вады. Стаяла спёка, і дрэва пакутавала ад смагі. Птах не адмовіў дубу і паліў яго. Ад працы стары так стаміўся, што лёг на траву пад цяністым дубам і адразу ж заснуў.

Прачнуўся Радамір пасярод ночы. На дубе сядзелі сінія голуб і галубка. Голуб скардзіўся галубцы, што ўдарыўся крылом аб галіну так, што адно пяро ў яго ледзь трымаецца. Галубка суцяшала яго тым, што згубіць адно пяро нястрашна. Той адказаў, што гэта чароўнае пяро, якое можа адагнаць любую хваробу, узмахнеш ім — і хвароба ўцячэ. Стары Птах толькі падумаў, што добра было б яму атрымаць чароўнае пяро, як дуб захістаў галінамі, нібыта на яго моцны вецер наляцеў. Галубы спалохаліся і ўзняліся ў начное неба, а чароўнае сіняе пяро адарвалася ад галубінага крыла і апусцілася на траву.

Радамір схапіў пяро і пабег у бальніцу ратаваць унучку. Сіняе пяро дапамагло! Потым Радамір Птах спрабаваў тым пяром дапамагчы і іншым хворым людзям, але не змог, бо было пяро чароўным, але ж аднаразовым, як высветлілася.

ЧЫРВОНЫЯ КВЕТКІ

Жонка неяк папрасіла свайго Сымона Зыля паліць кветкі на балконе. Муж нават назваў тых раслін не ведаў, называў іх для сябе проста чырвонымі кветкамі. Ён набраў поўную лейку вады і выйшаў на балкон. Пачаў паліваць кветкі. Нахіліўся праз парэнчы. Галава закружылася і зрабілася цяжкай. Ногі, наадварот, сталі лёгкімі-лёгкімі. Зыль перакуліўся праз парэнчы і паляцеў з сёмага паверха на зямлю. Лейка вырвалася з рукі і ляцела асобна ад гаспадара. Яна вырвалася, бо рука Сымона Зыля зрабілася слабай і маленькай. Ён і сам увесь пачаў змяншацца і сціскацца. Калі даляцеў да зямлі, дык быў не большым за звычайнага чорнага мураша. Зменшаны Сымон апусціўся на пялёстак, які крыху раней абляцеў з іх чырвоных кветак. Зыль быў такі лёгкі, што прызямліўся мяк-

ка і зусім не пабіўся. Саскочыўшы з пялёстка, мужчына пачаў павялічвацца і хутка вырас да звычайных чалавечых памераў. Жонцы пра выпадковае падзенне Сымон расказваць не стаў. Сказаў толькі, што выпусціў лейку, а яна зусім не пабілася, бо пластмасавая і пустая.

БЕЛАЯ КУЛЯ

Данута Салавей вярталася з крамы з важкім кошыкам у руцэ. На дарозе ёй трапіўся чарнавусы мужчынка, які прапанаваў дапамогу. Кош быў такі цяжкі, што Данута нават узрадавалася нечаканай прапанове.

Калі муж Дануты Ціхамір зайшоў у сваю кватэру, дык пабачыў на голай Дануце голага мужчынку з чорнай ад валасоў спінай. Раз’юшаны муж заскочыў на кухню, выцягнуў з-пад буфета сякеру, забег у спальню і паспрабаваў забіць мужчынку. Ціхамір хацеў секануць па валасатай спіне, а сякера замест гэтага перасекла белую шыю Дануты, бо спрытны, не раўнуючы як малпа, мужчынка паспеў саскочыць з жонкі-здрадніцы і ўскараскацца на шафу. З яе чарнавусы скочыў на Ціхаміра. Ён не проста скочыў, ён заскочыў у яго.

Так у Ціхаміра Салаўя залез сам чорт. І Салавей ператварыўся ў гвалтаўніка і маньяка, які штоночы паляваў на адзінокіх вілянчанак, каб згвалтаваць і забіць. Акрамя сваёй Дануты Ціхамір засек яшчэ шэсць жанчын, пакуль яго не высачылі і не застрэлілі белай куляй. Калі адмысловая куля прабіла Ціхамiраў лоб, дык паліцэйскія пабачылі, як з цела мёртвага маньяка вылецеў цень маленькага мужчынкі з вострымі рагамі над вузкім ілбом і доўгім хвастом над худым азадкам.

ШЭРЫ РАБОТНІК

Гаспадар цацачнай крамы Адам Жур зайшоў у бар, які месціўся на другім паверсе гіпермаркета «Максіма». Там выпіў чарку гарэлкі. Выпіў для сугрэву. На вуліцы сыпаўся лютаўскі снег. Мароз хапаў за нос і вушы. Хацелася цяпла і спакою. Жур моцна стаміўся за працоўны тыдзень. Гарэлка яго ўзба-

дзёрыла. Потым Адам набыў бутэльку віна, кавалак смажанай рыбы і пластыкавую каробку варанага рысу. Пятнічная вячэра абяцала быць смачнай.

На ганку «Максімы» Адам Жур паспрабаваў выклікаць па тэлефоне таксі. Усе нумары, як на злосць, былі занятыя. Пятніца, вечар — да таксі не датэлефанавацца. Адам не адчайваўся. Ён набіраў і набіраў розныя нумары, ажно пакуль да яго не падышоў шэры работнік.

— Выклікалі?

— Я таксі спрабую выклікаць... Хіба вы таксіст?

— Я не таксіст. Я шэры работнік. Я магу зрабіць усё, што вы, спадар Жур, пажадаеце. У вас ёсць магчымасць даць мне ажно тры загады. Папярэджу адразу: не магу любіць і забіваць людзей. Усё астатняе — калі ласка!

Адам паглядзеў на свой пакет з віном і рыбай і падумаў, што было б добра павячэраць з прыгожай жанчынай.

— Работнік, а ты можаш стварыць мне жанчыну?

— Няма праблемы. Якую жанчыну вы, пан Адам, хацелі б пабачыць?

— Такую, каб я ў яе закахаўся з першага позірку. Глянуў, на імгненне аслеп ад яе прывабнасці і закахаўся на ўсё жыццё! Можаш?

— Хвілiначку! — шэры работнік зняў скураныя пальчаткі, гучна пляснуў у далоні, і на ганку «Максімы» паўстала агаленая жанчына. Адам Жур глянуў на жанчыну і знямеў. Ад яе ашаламляльнай прывабнасці, у якую імгненна закахаўся. А яшчэ ў Адама адняло мову таму, што ў прыгажуні росту было ну ніяк не больш за метр.

— Што ты нарабіў, работнік чортаў? — закрычаў Жур.

— Я зрабіў усё, як і дамаўляліся... Жанчына, прыгажосць, закаханасць...

— Памер!

— Пра памер гутаркі не было. Тут халодна! Мароз, снег, завіруха пачынаецца. Таму я крыху памыліўся з памерам. Будзем перарабляць?

— Вядома, будзем! Толькі спачатку ты апрані яе. Яна ж мерзне.

Шэры работнік пляснуў у далоні, і на прыгажуні з’явілася цудоўная і дарагая вопратка. Футра з чарнабурак выглядала проста шыкоўна. Адам Жур з замілаваннем разглядаў шэдэўр шэрага работніка.

— Як будзем перарабляць жанчыну? — спытаў той.

— Як, як? Зрабі так, каб яна і я мелі аднолькавы рост. Трэба зрабіць так, каб мы былі роўнымі. Каб нам было зручна... Ты разумееш?

— Вядома! Я ўсё разумею і ўсё зраблю так, як вы сказалі! — шэры работнік пляснуў у далоні, выканаў трэці загад і знік. На ганку гіпермаркета «Максіма» засталіся адно Адам Жур і яго каханая. Яны былі аднолькавага росту. Таго росту ў кожным з іх было не больш за дзесяць сантыметраў. Маленечкі Адам і яго маленечкая жанчына крадком вярнуліся ў гіпермаркет і засталіся там жыць.

СІНЯВОКАЯ ЧУМА

Можа, яно насамрэч так і было?.. А можа, пра тое віленчукі навыдумлялі?.. Хто зараз ведае?.. Старыя кажуць, што Чума, якая прыйшла ў горад, пазірала на свет сінімі вачыма. Чорныя валасы ў яе мелі металічна-сіняе адценне. Сукенку яна насіла глыбока-сінюю. Нават чаравікі на Чуме былі чорна-сінімі. Такая толькі зірне на чалавека, а той ужо і захоплены ў палон невылечнай хваробай. Росту ў ёй было метры са тры — волатка, веліканка, асілак. Чума прайшла па Вільні — і горад ахапіла эпідэмія. Яна прыбыла ў горад з Лагойска, а таму моцна стамілася і легла адпачываць на драўлянай вежы Гедыміна.

Пакуль яна спала, тутэйшы дрывасек Добар Драч пачаў раскладаць вогнішчы на віленскіх плошчах. Мужчына казаў, што хвароба страх як баіцца агню. Ён запэўніваў, што калі пару разоў пераскочыш праз вялікае полымя, дык Чума да цябе не прычэпіцца. Віленчукі скакалі праз агонь і так ратаваліся ад жудаснай хваробы. Але гэтага Драчу было замала. Ён вырашыў спаліць саму Сінявокую Чуму. З усіх віленскіх дрывотняў людзі пазвозілі паленне пад Замкавую гару. Пазвозілі, абклалі яе і падпалілі. Ніколі раней Вільня не бычыла такога веліза-

рнага вогнішча. Языкі полымя лізалі зорнае неба. Ахопленая з усіх бакоў непралазным полымем, Сінявокая Чума зараўла на ўвесь свет. Яна спрабавала выбегчы з агню, але не змагла. Чума згарэла разам са старым драўляным замкам. Пасля эпідэміі і пажару віленчукі пабудавалі на гары новы замак з камянёў і чырвонай цэглы.

БЕЛАЯ ДУША

У царкве Святой Параскевы Пятніцы працаваў вартаўніком Велямір Хлеб. Чалавек ён быў збольшага станоўчы, але меў адну загану — уночы абкрадаў маленькія крамы. Жонцы Велямір казаў, што цэлую ноч сядзіць у царкве і пільнуе, каб хто не абрабаваў святое месца, а сам тым часам хадзіў красці. Накрадзенае Хлеб хаваў у царкоўных сутарэннях. Калі Велямір днём хадзіў па крамах, дык дамоў вяртаўся праз сутарэнні і тое-сёе прыносіў у хату з нарабаванага.

Жонка пачала непакоіцца, бо Птах браў з сямейнай скарбонкі тры рублі, а пакупак прыносіў ажно на дзесяць ці дваццаць. Жанчына высачыла мужа і ўсё зразумела. Самым нечаканым з таго, што пабачыла жонка, была белая душа мужа. Калі Хлеб выходзіў з царквы Святой Параскевы Пятніцы, каб ісці красці, яго белая душа пакідала цела і заставалася сядзець на падлозе пад абразамі. Душа не ўдзельнічала ў злачынствах. Яна чакала, пакуль бяздушны Велямір вернецца на пост вартаўніка, а тады залятала ў яго цела.

Аднаго разу, пакуль Хлеб абкрадаў гадзіннікавую краму, жонка прыйшла ў царкву, злавіла белую душу і пасадзіла яе ў слоік пад капронавае вечка. Калі Велямір вярнуўся, жанчына зрабіла яму прапанову: яна вяртае мужу душу, а той кідае крадзяжы. Хлеб, стоячы ў царкве на каленях, паабяцаў кінуць зладзейства. Жонка адкрыла слоік і выпусціла белую душу. Тая вярнулася ў цела Хлеба. З той ночы Велямір больш нічога ні ў кога не ўкраў. Хацеў, але ў яго заўсёды хапала моцы стрымлівацца.

ЖОЎТАЯ ВЕЖА

Чэрці, як і людзі, прыходзяць у Вільню па-рознаму. Адзін пешшу прытупвае, другі на ровары заязджае, трэці на матацыкле закатваецца. Чэрці не грэбуюць машынамі, аўтобусамі і цягнікамі. Найбагацейшыя з іх на самалётах прылятаюць у Вільню. Расказвалі, што нейкія чэрці нават на паветраным шары ляцелі ў наш край, але вецер здзьмуў яго некуды ў бок азёрнай Браслаўшчыны і далей у Латгалію.

Шэрахвосты чорт Ладон прыплыў у Вільню на байдзе. Прыплыў, каб рабіць добрым віленчукам розныя дробныя паскудствы. Каму шыну ў ровары прапароць, каму ў шыбу камень пусціць, каго п’янага ў лужыну падпіхнуць. Ладон быў латэнтным ніцшэанцам і жыў пад лозунгам: «Падштурхні таго, хто падае ў яміну!» Штурхаў! Біў! Псаваў! Пакуль не злавілі яго паліцэйскія і не пасадзілі ў Жоўтую вежу.

Была некалі ў Вільні Жоўтая вежа з вязніцаю для асабліва небяспечных стварэнняў. Ладон, безумоўна, быў стварэннем, і небяспечным, таму і сядзеў на ланцугу ў гэтай вежы. Ён знаходзіўся за тоўстымі сценамі, але і праз іх прапаўзала ягонае шкодніцтва. Дастаткова было дзіцяці прайсці побач з вежай, як яно пачынала хварэць на сухоты.

Калі дактары вылічылі крыніцу захворванняў, паліцэйскія раззлаваліся. Яны выкапалі глыбокую яміну перад вежай, загналі ў яе Ладона і засыпалі пяском. Чорт спрабаваў выбрацца з-пад зямлі. Тры дні і тры ночы ён стагнаў і плакаў, а потым заціх і здох. Жоўтая вежа яшчэ тры месяцы распаўсюджвала вакол сябе сухоты. Яна і далей магла б выпраменьваць заразу, але вежу разбурылі. Жоўтую цэглу вывезлі з Вільні і ўтапілі ў лясных азёрах Латгаліі. На месцы, дзе высілася Жоўтая вежа, віленчукі пасадзілі дрэўцы і зрабілі акуратны сквер, у якім цэлае лета красуюць кветкі.

ШЭРАЯ КАЧКА

На паляванні Мацей Корч падстрэліў шэрую качку. Па дарозе ў Вільню паляўнічы думаў-гадаў, да якой з каханак завезці трафей. Да белакосай Вялеі ці да чарнабровай Чарэі?

Шэрая качка патрапіла на стол да Вялеі. Птушку жанчына патушыла з гароднінай. Мацей з белавалосай каханкай прабавіўся ўсю ноч. Заснуў пад раніцу. Калі ж прачнуўся, то пабачыў побач з сабою не сінявокую Вялею, а вішнёвагубую Чарэю. Мацей вырашыў скарыстаць момант, не ўставаць з ложка і цэлы дзень правесці ў ім з Чарэяй. Пасля салодкіх любошчаў ушчэнт стомлены Корч праспаў цэлую ноч, а прачнуўся ў абдымках светлатварай Вялеі. Тая згатавала сняданак з чорнай горкай кавай ды бутэрбродамі з белым сырам. Корч паснедаў, узяў стрэльбу і паехаў дамоў. Жонцы Мацей сказаў, што дарма біў ногі, бо паляванне атрымалася пустым.

ЗАЛАЦІСТЫ ПЯСОК

Кірыл і Раіна пражылі разам доўгае жыццё. Дзяцей у іх не было. Яна працавала швачкай, ён краўцом. Рабілі яны з раніцы да вечара. Працавалі спрытна, за што мелі добры прыбытак і павагу. Увечары пасля вячэры Раіна і Кірыл выходзілі на шпацыр. Яны прагульваліся ўздоўж крынічнай і празрыстай Віліі. Кожную нядзелю Кірыл і Раіна выходзілі па рачным беразе далёка за горад, дзе ладзілі пікнік з віном ды пірагамі.

Была нядзеля, стаяла лета, і было спякотна. Раіна і Кірыл выйшлі за горад, стаміліся і прыселі на траву каля самай рэчкі. «Нікуды больш не хачу ісці. Добра было б зайсці ў ваду, легчы на пясок і так ляжаць», — сказаў Кірыл. Ён распрануўся, зайшоў у Вілію і лёг на залацісты пясок. Раіна гэтаксама распранулася, зайшла ў ваду і лягла на залацісты пясок. Сляпучае жнівеньскае сонца бачыла, як у крынічнай вадзе хуткаплыннай рэчкі на залацістым пяску старыя Кірыл і Раіна ператварыліся ў звычайных ракаў.

АСМАЛОЎСКІЯ КАЗКІ

ПІВА, ВІНО, ГАРЭЛКА

Калі тваё хлапчуковае дзяцінства прайшло ў двухпавярховым раёне мінскай Асмалоўкі, калі ты скончыў сярэднюю школу, адслужыў у войску і вярнуўся ў бацькоўскую кватэру, ніхто не здзівіцца твайму працаўладкаванню на піўзавод. Так тры таварышы Віця Грыб, Шура Шрот і Вадзік Перацяцька і апынуліся на заводзе, дзе сталі грузчыкамі. Грузілі, кралі, выпівалі. Грыб піў гарэлку, якую выменьваў у рабочых з завода «Крышталь». За два літры піва давалі паўлітроўку гарэлкі. Шрот піў віно. Рабочыя з вінзавода за літр піва выносілі паўлітровую бутэльку мацаванага віна. Перацяцька не займаўся абменамі, жлукціў крадзенае піва.

Самым слабым быў Віця Грыб. Ён хутка спіўся і ад гарэлкі памёр. Смерць таварыша так напалохала Шуру і Вадзіка, што яны дамовіліся кінуць піць. Каб спакусы выпіць было меней, мужчыны нават звольніліся з піўзавода і паўладкоўваліся грузчыкамі ў гастраном, які народ называе «Пад шпілем». Там сябры працавалі ажно да пенсіі. Яны расказвалі, што раз ці два на год да іх у краму заходзіў нябожчык Віця Грыб і прапаноўваў разам выпіць выменянай на «Крышталі» гарэлкі. Шура і Вадзік спужаліся толькі першы раз, а потым вельмі спакойна сустракалі прывід і тактоўна адмаўляліся ад яго прапаноў...

Даўно няма ў Асмалоўцы ні Шуры Шрота, ні Вадзіка Перацяцькі, а цень Віці Грыба ўсё яшчэ з’яўляецца на вузенькіх сцежках каля жаўтасценных двухпавярховых дамкоў і ўсё яшчэ прапаноўвае прахожым выпіць разам з ім бутэльку выменянай за піва гарэлкі.

ШКЛО, ШЫБЫ, ВОКНЫ

У Асмалоўцы завёўся Зазіральнік. Так празвалі таямнічага чалавека, які падыходзіў да вокнаў і зазіраў у іх. Раней у Асмалоўцы не было такога, каб нехта бессаромна глядзеў у чужое жыццё. Кожная бабуля казала сваім унукам, што зазіраць у чужыя вокны — справа дрэнная. Маўляў, зазірнеш — і будзеш кепска спаць. Жахі пачнуць цябе катаваць у снах. Калі і далей будзеш падглядаць за чужымі людзьмі праз шыбы, дык сон наогул цябе пакіне. Не зможаш спаць, не зможаш адпачыць, хутка змарнееш і памрэш.

Не тое каб усе асмалоўскія дзеці верылі ў показкі бабуль, але ў чужыя вокны не заглядалі. Тут — на табе! — Зазіральнік з'явіўся. Рост у яго быў пад два метры, таму ён лёгка мог глядзець ва ўсе вокны на першых паверхах. Падыдзе, прыцісне нос да шкла і глядзіць, што ты там парабляеш. Можа, ты смачнае сабе гатуеш? Можа, любішся з каханым чалавекам? Можа, кнігу прыгодніцкую чытаеш? Яму ўсё было цікава. Дарослыя Зазіральніка проста ад сваіх вокнаў адганялі, а вось дзеці палохаліся. Спужаецца малое чужога твару з расплюшчаным носам, пачынае плакаць, крычыць. Мужчыны і раззлаваліся на Зазіральніка. Сабраліся і змовіліся знайсці яго і збіць.

Выпаў першы снег. Асмалоўка пасвятлела. Чысціню набыла і нейкую святочную ўрачыстасць. Мужчына пайшлі па слядах, што натаптаў пад вокнамі Зазіральнік. Злавілі яго, аблаялі і пабілі. Шмат крыві засталося на снезе пасля таго збівання. Зазіральнік уцёк, пабег у бок套 advanced опернага тэатра.

Мужчыны думалі, што ён больш у Асмалоўку не вернецца, але той зрэдку вяртаецца, падыходзіць да чыйго-небудзь акна, прыціскае твар да шыбы, ягоны нос расціскаецца аб шкло і робіцца белым. Да каго ён прыходзіць, да таго неўзабаве і грошы цякуць. Такая гісторыя ходзіць па Асмалоўцы пра таямнічага Зазіральніка.

КЛЕТКІ, ГАЛУБЫ, ПАПУГАІ

Як і ўсе людзі, карлікі бываюць добрымі і злымі. Большасць з іх, нягледзячы на ўсе свае незвычайнасці і адметнасці, маюць добрае сэрца. Большасць, як вядома, гэта яшчэ не ўсе, і карлік Рыгор Бародка з Асмалоўкі быў сквапным, зайздрослівым і злым.

Рыгор падпрацоўваў у цырку. Дзе ж яшчэ хавацца карліку, як не сярод сланоў, ільвоў ды вярблюдаў? У цырку Бародка падпрацоўваў з юнацтва. Яго там любілі і паважалі. Ніякіх талентаў асмалоўскі карлік не меў, але ён эфектна выглядаў у чорным шаўковым цыліндры ў якасці білецёра. Дзеці радасна перадавалі Рыгору свае і бацькоўскія білеты.

Свой невялічкі заробак Бародка пусціў на пабудову галубятні. На гарышчы двухпавярховіка ён змайстраваў клеткі для птушак. Але галубы ў тых клетках доўга не жылі. Чаму? Ніхто не мог адказаць. Рыгор купляў галубоў на Старажоўцы, прыносіў у Асмалоўку, садзіў у клетку — і ў першую ж ноч птушкі дохлі. Бародка спачатку падумаў, што яго суседзі з Асмалоўкі труцяць галубкоў. Карлік хаваўся на гарышчы, пільнаваў, высочваў... Вынікі былі нулявыя. Галубы паміралі з невядомай прычыны, не жылося ім у клетках, пабудаваных злым карлікам.

Суседзі не чапалі галубоў і самога Рыгора, але ён іх усё адно зненавідзеў. Пачаў шкодзіць. Карлік атруціў двух жоўтых папугаяў, якіх трымаў сусед Антон. Барысу, які меў ворана, Рыгорка паднёс у бары на піўзаводзе куфель з атручаным півам. Барыса забрала хуткая, і яго ледзь адкачалі дактары. Суседу Ясю, які вырабляў і прадаваў чучалы соў, Рыгор парэзаў і падпаліў дэрмацін на дзвярах.

Злосны карлік мог бы яшчэ шмат шкоды нарабіць у Асмалоўцы, каб не баявітыя мужчыны. Антон, Барыс і Ясь пасярод ночы прыйшлі да Бародкі ў кватэру і папрасілі яго з'ехаць з Асмалоўкі. Настойліва папрасілі. Так настойліва, што ў кватэры карузліка не засталося ніводнай цэлай пасудзіны, а ўся мэбля парабілася дровамі для грубкі. Рыгор паабяцаў неадкладна пакінуць Асмалоўку.

З’ехаў ён далёка: прадаў кватэру і перабраўся ў Крым, дзе злога карліка ўзялі на працу ў ялцінскі цырк. Там Рыгор пачаў дзічэць і співацца. Аднаго разу ён моцна набраўся, зайшоў на пірс, зваліўся ў мора і не змог выплыць.

ТУР, ЧАЛАВЕК, ТРУС

Жонка Ратабора Тура з’ездзіла ў Койданава і прывезла труса. Ратабор любіў трусінае мяса. Асабліва ён паважаў трусоў, выгадаваных у родным мястэчку Койданава, бо такога далікатнага мяса не знойдзеш у іншым месцы. Жонка прыгатавала труса з гароднінай, Тур павячэраў і лёг спаць. Яму снілася роднае мястэчка, чыстаплынная рэчка Рудзіца і духмяныя лясы вакол яе.

Раніцай Ратабор выйшаў на прабежку. Ён любіў прабегчыся па травеньскім Мінску. Са сваёй Асмалоўкі ён бег праз парк да рэчкі. Таго разу ў парку Ратабор Тур ікнуў. Ды так моцна, што ператварыўся ў шэрага труса. Быў чалавекам, а стаў звычайным трусом. Шэры трус прыскакаў у Асмалоўку, дзе пад кустом бэзу стаіўся і дачакаўся ночы. Па цёмных вуліцах шэры трус выбраўся з горада. Праз лясы і палі ён даскакаў ажно да берагоў хуткаплыннай Рудзіцы, тамака ў зацішных лясах і пасяліўся. І дагэтуль жыве ў койданаўскіх лясах шэры трус, які некалі быў чалавекам — Ратаборам Турам з Асмалоўкі.

ЛЕС, ПАПАРАЦЬ-КВЕТКА, ЗОЛАТА

Жыла ў Асмалоўцы доўгі час бяздзетная пара — Яўген і Рыта Дзічкі. Гадоў дзесяць пражылі, пакуль не нарадзілася ў іх дачка. Назвалі Златай. Звычайная сям’я, звычайнае дзіцятка ў звычайным горадзе... Пра што далей казаць? Пра дзівоснае.

Кожны год на Купалле Рыта і Яўген ездзілі ў лес, каб у зарасніку папараці знайсці чароўную кветку. Той, хто трымае ў руцэ папараць-кветку, бачыць месцы, дзе ў зямлю пазакопвана золата! Пасля нараджэння дачкі Сяргей адзін паехаў шукаць папараць-кветку. Шукаў, блукаў і знайшоў. Загарнуў яе ў чырвоную хустачку і прывёз у Асмалоўку.

Зайшоў у кватэру. У дзвярах яго сустрэла жонка. Мужчына перадаў ёй знаходку і пайшоў прымаць душ. Ён страшэнна стаміўся ад начной вандроўкі. Думаў: памыецца, пап'е гарачай гарбаты з малінавым варэннем і разам з Рытай палюбуецца кветкай. Выйшаў мужчына з ванны, а ў кватэры ціха-ціха і зусім цёмна. Пайшоў у спальню. Дачка спіць, і жонка спіць. Пабудзіў Яўген сваю Рыту, а тая і ведаць нічога не ведае пра дзівосную кветку. Чорт даў Сяргею пагуляцца з папараць-кветкай, а потым ператварыўся ў жонку і забраў забаўку.

Так усе ў Асмалоўцы думалі і казалі: «Чорт даў — і забраў чорт». Я не спрачаюся. Ёсць у сям'і Дзічак дзяўчынка, гэта не горш за падземныя скарбы з золатам. Нават лепш за іх. Цяпер Купалле Дзічкі святкуюць толькі ў горадзе, у лес па кветку не ездзяць, гадуюць Злату.

МЕСЯЦ, СОНЦА, ДЗІКУНЫ

На дарозе паміж Мінскам і Вільняй некалі стаяла невялічкая вёска Дзікуны. Жылі ў ёй людаеды. Яны прыходзілі ў горад і запрашалі наіўных маладых людзей пайсці разам з імі ў лес, каб там выкапаць куфар з золатам. Некаторыя верылі, ішлі і гінулі. Дзікуны з Дзікуноў забівалі маладых людзей, пяклі іх на вогнішчах і жэрлі. На такую жудасць нават срэбнаму месяцу з неба надакучыла глядзець. Ён спусціўся на зямлю, зайшоў у вёску Дзікуны, сабраў народ і сказаў людаедам:

— Вас стварыла прырода не дзеля таго, каб вы харчаваліся падобнымі да сябе людзьмі! Чаму вы не працуеце на зямлі, а ходзіце ў гарады, дзе палюеце на людзей?

— Мы ходзім у Мінск і Вільню на паляванне, бо ў нас кепская, нішчымная зямля. На ёй нічога не родзіць, на нашым полі адзін пясок.

Срэбны месяц паабяцаў людаедам насыпаць на іх поле тлустага чарназёму. І абяцанне сваё выканаў. Палі вакол вёскі Дзікуны сталі ўрадлівымі, але людаеды ўсё адно працягвалі хадзіць у гарады на паляванне. Яны, як і раней, заводзілі маладых людзей у лес, дзе забівалі, пяклі на вогнішчах і жэрлі. Срэбны месяц паскардзіўся на людаедаў залатому сонцу. Яно

сышло з неба і спаліла вёску Дзікуны. Знішчыла ўсе хаты і хлявы, спаліла разам з жыхарамі.

Ад усіх дзікуноў з Дзікуноў застаўся адзін Болесь Бародаўка, бо яго ў гэты час не было ў вёсцы, ён нарыхтоўваў дровы ў лесе. Пасля пажару Бародаўка перабраўся жыць у Мінск, пасяліўся ў Асмалоўцы і пайшоў працаваць у оперны тэатр рабочым сцэны. Ён і зараз там працуе. А яшчэ Болесь усім расказвае, што варта было дзікунам з Дзікуноў паслухацца срэбнага месяца і спыніць людаедства, як гэта зрабіў сам Бародаўка.

ГРЫБЫ, ДУБЫ, ПЕНЬ

Грыбы смажаныя, грыбны суп, катлеты з грыбамі... Усе ў Асмалоўцы любілі і любяць гэткае смакоцце. А грыбы салёныя, калі гэта рыжыкі ці грузды! А маслякі з цыбуляй! А лісічкі з маладой бульбай! Нават ад простай сыраежкі ў Асмалоўцы ніхто не адмаўляўся... Толькі да грыбоў трэба яшчэ дабрацца. Трэба даехаць да тых чырвонагаловікаў і бабак. Трэба дайсці да махавікоў ды свінух. І дабіраліся, і ехалі, і пешкі ішлі. Шмат у каго з асмалоўцаў былі свае запаветныя месцы, дзе можна было нарэзаць нават баравікоў.

Рая Бушчык ведала такую палянку ў Зялёным. Паедзе і нарэжа паўкаша маладзенькіх баравічкоў. Прывязе, зробіць з іх маністы і сушыць, каб пад Новы год наварыць сабе супчыку з баравікамі. Зразумела, што Райка нікому не паказвала тую любімую баравіковую паляну. Раненька, пакуль уся Асмалоўка яшчэ спіць, Рая звычайна бяжыць на першую электрычку, заязджае ў Зялёнае і подбегам ляціць на запаветную паляну. Яе суседка Жэня вырашыла неяк пасачыць за Райкай. І прасачыла. Тое, што яна пабачыла на паляне, было жахам жудасным.

Як толькі Рая дастала нож і паспрабавала зрэзаць баравічок, дубы, што стаялі на ўскрайку палянкі, падышлі да жанчыны і затапталі яе. Жэня падумала, што дубы і яе затопчуць сваімі магутнымі каранямі. Ад страху яна залезла ў арэхавы куст, закрылася галінамі і пачала трэсціся. Дубы пабачылі арэхавы

куст, які трасецца, і вярнуліся на край паляны. Яны пасталі кожны на сваё месца так, што і слядоў іх паходу не было відаць.

Жэня пераадолела першы страх і падышла да растаптанай Раі. На знявечанае цела цяжка было глядзець. Жэня заплакала. Яна плакала, і слёзы яе капалі на маленькія баравічкі. Адзін з баравікоў зняў капялюш, павітаўся з Жэняй і сказаў, што калі яна тры разы пастукае па трухлявым пні, які тырчыць пасярод паляны, дык той можа прачнуцца і ажывіць яе забітую сяброўку. Жанчына так і зрабіла — і пень ажывіў Раю. Жэня страшэнна абрадавалася і спытала ў абраслага мохам пня, чым зможа яму аддзячыць. Трухлявы сказаў, што ў яго ёсць пляменнік — малады дубок, які хоча перабрацца жыць у горад. Добра будзе, калі жанчыны возьмуць гэты дубок, завязуць яго ў Мінск і пасадзяць у сваёй Асмалоўцы.

Таго разу Рая і Жэня вярнуліся з Зялёнага не толькі з поўным кошыкам баравічкоў, але і з маладым дубком. Жанчыны пасадзілі яго каля дзіцячага садка. Дубок прыжыўся, бо жанчыны яго старанна палівалі ўсё лета і восень.

МАГІЛА, СЭРЦЫ, ЗЕМЛЯТРУС

Жыў у Асмалоўцы Чорны Сэрцаед, якога калісьці звалі Славамір Тонкі. Завязалася страшная гісторыя з таго, што Славамір пачаў паміраць. Ён паміраў, а праз дзень-другі ўваскрасаў. Раз памёр Тонкі, другі, а на трэці раз сваякі не дачакаліся яго ўваскрашэння і закапалі Славаміра Тонкага на Кальварыйскіх могілках. Праз дзевяць дзён у Мінску пачаўся землятрус. Нямоцны, але лямпачкі і люстры так захісталіся, што людзі з дамоў павыскоквалі на вуліцу.

Знаўцы чорных спраў казалі, што ў той момант Славамір Тонкі і ператварыўся ў Чорнага Сэрцаеда. Вылез ён з магілы і папоўз да Асмалоўкі. Дапоўз Сэрцаед да першага двухпавярховіка і пачаў дзверы ў кватэры выбіваць і людзей лавіць. Злавіў Васіля Бычка, прыдушыў, вырваў з-пад рэбраў гарачае і поўнае крыві сэрца. Глынуў не разжоўваючы.

У першым двухпавярховіку Сэрцаед злавіў яшчэ і дзяўчынку — Надзейку Будан. Ён загадаў ёй вадзіць яго па Асмалоўцы:

пакуль Чорны Сэрцаед ляжаў пад зямлёю, у яго моцна папсаваўся зрок. Надзейка вадзіла Сэрцаеда ад аднаго двухпавярховіка да другога, дзе ён вырываў і глынаў сэрцы. Акрамя Бычка Чорны Сэрцаед злавіў яшчэ Мішу Козела і Грышу Петухоўскага і вырваў ім сэрцы. За адну ноч Сэрцаед забіў усіх мужчын, якія калі-небудзь пазычалі і не вярнулі грошы.

Пад раніцу ён папрасіў Надзейку завесці яго на Кальварыю і пакінуць каля нары, што вяла ў магілу. Дзяўчынка падвяла пачвару да глыбокай нары. Чорны Сэрцаед залез у родную магілу, лёг пад крыжам, выпрастаўся і супакоіўся. Пасля таго страшнага здарэння ніякіх землятрусаў у Мінску і не было.

ГАДАЛКА, ВЯСЕЛЛІ, ТУРМА

У Асмалоўцы шмат мастакоўскіх майстэрняў. У адной з іх збіраліся тутэйшыя дамы. Мастачка Галіна Глазава запрашала іх на вечары з віном і размовамі. За размовамі дамы даведаліся, што ў Галіны ёсць знаёмая варажбітка Лора. Яна гадае на кафейнай гушчы, і выключна пра вяселлі. За дваццаць пяць рублёў Лора магла расказаць пра ўсё, што адбудзецца на тваім будучым вяселлі.

Асмалоўскія дзяўчаты пашнураваліся ў чаргу да варажбіткі, якую запрашала Глазава. Гадала Лора толькі ў ноч з поўняй. Адна поўня — адно прадказанне. Спраўджваліся яны на ўсе сто. Ні разу яна не памылілася. І колер вачэй жаніха, і яго рост, і яго касцюм Лора апісвала дакладна, нібыта ў яе перад вачыма была фотакартка з таго вяселля. Нават асноўных гасцей апісвала. Зразумела, што ўсе прадказанні рабіліся ў вялікай таямніцы. Яно так і ішло б далей, каб не дурнаватая Зіна Кутас.

Пачалася драма з таго, што Лора паспрабавала адмовіцца ад варажбы для Кутас. Казала, што настрою няма, што поўня не зусім поўная, што ноч для варажбы кепская. Зіна настойвала. Лора, можа, з гадзіну разглядала кубак, з якога выпіла каву Кутас, а потым узяла ды лупанула: «Не будзе ў цябе, дарагая ты мая Зіначка, ніякага вяселля! Не лёс!!!» Зіна так абурылася гэтым прысудам, што схапіла са стала нож і ўсадзіла варажбі-

тцы ў горла над левай ключыцаю. Параненая Лора пазалівала крывёю ўсю майстэрню мастачкі Глазавай.

Пакуль ехалі дактары, варажбітка сышла крывёю. Яна памерла па дарозе ў бальніцу хуткай дапамогі.

Забойцу Зіну Кутас судзілі. Далі ёй, калі казаць пра забойства, няшмат, за ўсё — пяць гадоў. Ды з турмы Зіна не выйшла. Здарылася з ёй бяда. Стаяла Кутас на лесвіцы і фарбавала сцяну, акуратна фарбавала. Дзеўка была высокая, толькі яна і магла з той лесвіцы да столі дастаць. Стане на дыбачкі і фарбуе сцяну пад самай столлю. І неяк няўдала яна на дыбачкі ўзнялася, лесвіца захісталася і паехала. Зіна ўпала і ўдарылася патыліцай аб каменную падлогу. Тры дні паляжала ў коме і памерла... Вось такая здарылася драма з варажбой пад поўняй у мінскай Асмалоўцы.

ВЯСЕЛЛЕ, РОГІ, ЧОРТ

Сям’я Храптовічаў мела ў Асмалоўцы свой асобны дом. Усе жывуць у кватэрах, а Храптовічы — за высозным плотам, у прасторным доме, што стаіць пасярод яблыневага садка. Было ў той сям’і адно дзіця — сын Валодзя. Прыгажун і весялун. Знайшоў Валодзя нявесту — генеральскую дачку. Храптовічы нарабілі з дошак сталоў ды лавак і запрасілі на вяселле ўсю Асмалоўку. Калі асмалоўцы атрымлівалі запрашэнні, дык ім казалі, што на вяселле трэба прыйсці шыкоўна прыбранымі, апрануць самае добрае з таго, што ёсць.

Публіка прыйшла на вяселле ў найлепшых сваіх апранахах, прышыбавала ў самым дарагім абутку. Жанчыны占 паначэплівалі на сябе ўсе чыста ўпрыгожанні. Было на што паглядзець! Асмалоўцы выглядалі так урачыста і святочна, што некаторых было цяжка пазнаць. Самы запамінальны выгляд меў Ясь Гавяда. Яго ўпрыгожанне здзівіла ўсіх без выключэнняў.

Самотны Ясь, атрымаўшы запрашэнне, доўга не мог прыдумаць, у чым такім добрым пайсці ў госці. Перабраў і паперамерваў усё, што знайшоў у кватэры. Гадзіны тры ён пракруціўся ў вітальні перад люстэркам. І тое апранаў, і гэтае.

Атрымлівалася звычайна, сумна, паныла. Нават саламяны капялюш, прывезены з чарнаморскага курорта, не радаваў.

Капялюш вісеў на ласіных рагах каля люстэрка. Была такая мода ў Асмалоўцы — трымаць у вітальні на сцяне звярыныя рогі, пакрытыя лакам. На тыя рогі гаспадары ўсчэплівалі свае кепкі і капелюшы. Ясь зняў рогі са сцяны і прыклаў да галавы — атрымаўся ніштаваты чорт. Адно што рогі былі цяжкія і завялікія. Ясь Гавяда не паленаваўся і адпілаваў сабе ад вялікіх рагоў два спічастыя дзесяцісантыметровыя кавалачкі. Іх ён і замацаваў сталярным клеем на сваім высокім ілбе. У такім рагатым выглядзе Ясь Гавяда і прыйшоў на вяселле да Храптовічаў.

З Яся пасмяяліся. Смяяліся ўсе, нават бацька маладой — генерал — зарагатаў, пабачыўшы рагатага хлопца. Яся здзеклівы смех не засмуціў: ён шчыра верыў, што парадаваў гасцей. Разам з асмалоўцамі хлопец прабаляваў за дашчанымі сталамі да самай раніцы. Піў, танцаваў і песні спяваў. Нават да дзяўчат спрабаваў заляцацца, праўда, без поспеху. На золку Ясь вярнуўся дамоў і, стоячы перад люстэркам, паспрабаваў зняць пасаджаныя на клей вострыя рогі. Яны не здымаліся. Яны прыраслі, трымаліся на галаве так, нібыта заўжды там і былі. Ад сваёй бездапаможнасці п’яны Ясь завыў, гучна, павоўчы, завыў на ўсю Асмалоўку. Тут з люстэрка да яго і выйшаў сапраўдны чорт. Ён падышоў да Яся і лёгка зняў з яго лба адзін рог.

— Я і другі рог здыму, калі ты, Ясь Гавяда, паабяцаеш мне больш ніколі не гуляць у чорта! Не твая гэта гульня, сын мой! — так чорт сказаў Гавядзе і гучна тупнуў капытом па падлозе.

Ясь паабяцаў, што не будзе насіць рогі і не стане гуляць ні ў чорта, ні ў д’ябла. Нячысты зняў з Гавяды другі рог, зайшоў у люстэрка і там знік.

ВУЛІЧНІК, БУТЭЛЬКА, ХАТНІК

У кожнай мясціне свае адметныя здані, духі і пачвары. Ёсць і ў Асмалоўцы цікавыя постаці, што прыходзяць у наш свет са свету іншага. Адну такую пачвару асмалоўцы клічуць Вулічнік. Ён носіць доўгі, ніжэй за калена, плашчык, на галаве ў яго шэры капялюш. На твары — нос-бульбіна і песняроўскія сіваватыя вусы. Вочы ў Вулічніка — чысцюткі блакіт і круглыя, як у Мулявіна. Сустрэнеш такога і падумаеш: пэўна, гэта артыст з опернага тэатра, балазе тэатр той побач стаіць. Лепей Вулічніка не сустракаць, бо зловіць твой позірк на сабе, зазірне ў вочы, падыдзе і прапануе разам выпіць. Вулічнік выцягне з рукава пляшку з гарэлкай і скажа, што трэба прайсці два крокі, там у яго ўтульная кватэрка, у якой можна будзе спакойна пасядзець, выпіць і пагаварыць пра жыццё-быццё. Па дарозе да кватэркі Вулічнік звычайна расказвае будучаму сабутэльніку смешныя показкі. Чалавек ідзе і ідзе за Вулічнікам, ідзе і не заўважае, што прайшоў не два крокі, а чорт ведае колькі. Можна так цэлую ноч прабадзяцца па горадзе. Адно добра, што показак наслухаешся і насмяешся на тры гады наперад.

Толік Бараноўскі з трыццатага дома прахадзіў за Вулічнікам ажно пяць гадзін. Алесь Лосік з дваццаць восьмага толькі а шостай раніцы дамоў вярнуўся, а Вулічніка ён сустрэў а восьмай вечара, калі з крамы «Суседзі» выходзіў. Васілю Казловічу з трыццаць другога пашанцавала, бо каля вайсковага вучылішча іх спыніў Хатнік. Ён прагнаў Вулічніка і завёў п’янага Казловіча дамоў. Трэба сказаць, што ўсе мужчыны былі на моцным падпітку. Да цвярозых людзей Вулічнік не чапляецца. Каб ён вадзіў па Мінску жанчыну ці падлетка, пра такое ў Асмалоўцы ніхто не казаў. Вулічнік гуляе выключна ў мужчынскія гульні, мусіць, ён яшчэ не чуў пра гендарны баланс. Але гэты пачуе: такія пачвары маюць добры слых і хутка прыстасоўваюцца да новых варункаў у новым часе. І яшчэ... Пазнаць Вулічніка прасцей простага, бо ў яго на руках не па пяць пальцаў, як у людзей, а па тры.

ПРАЎНІК, РУКІ, НОГІ

У домакіраўніцтве, якое адказвала за двухпавярховую і жаўтасценную Асмалоўку, некалі працаваў сантэхнікам Іван Праўнік. Пакуль ён даглядаў Асмалоўку, там заўсёды была вада, выдатна працавала каналізацыя, усе засмечванні і забруджванні прачышчаліся і прыбіраліся імгненна. Можна сказаць, што тады сантэхніка працавала ў Асмалоўцы ідэальна. Так было, пакуль адна пільная хатняя гаспадыня Марыся Кучмель не заўважыла, што ў Івана абедзве рукі і абедзве нагі правыя.

Жанчына разнесла навіну па ўсёй Асмалоўцы. Прыгледзеліся людзі да Івана і пераканаліся, што чаравікі і пальчаткі ў яго правыя, рукі і ногі гэтаксама толькі правыя. Насцярожыліся асмалоўцы. Напружыліся. Лішні раз стараліся не тэлефанаваць у домакіраўніцтва і не выклікаць у свае кватэры выключна праварукага і праваногага сантэхніка. Той зразумеў, што больш не дадуць яму спакойнай працы ў Асмалоўцы, і звольніўся. Без Івана Праўніка сантэхніка ў Асмалоўцы, вядома, працуе, але так, як і ва ўсім астатнім Мінску, працуе не ідэальна.

СКРЫЖАВАННЕ, МОГІЛКІ, МАНЕТКА

Хрысціна Лушпайка загінула пад коламі белай легкавушкі на перакрыжаванні вуліц Кісялёва і Багдановіча. Трагедыя здарылася ў цёплы жнівеньскі вечар. Хрысціна прыгатавала і паставіла на стол вячэру, калі пабачыла, што ў хаце скончыўся хлеб. Жанчына подбегам накіравалася ў краму, схапіла бохан чорнага і подбегам вярталася дамоў. На скрыжаванні яна намервалася перабегчы дарогу акурат перад белым «мерседэсам». Не разлічыла свой спрыт і хуткасць вялікага аўтамабіля.

Удар быў такім моцным, ажно бохан адляцеў метраў на пяцьдзясят. Ён упаў пад дом з шыльдаю «Асацыяцыя ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны». Там яго раніцай знайшлі і здзяўблі круглагаловыя галкі. Шафёра з белай легкавушкі судзілі, але тэрмін далі ўмоўны. Хрысціну Лушпайку прызналі вінаватай, бо ляцела на злом галавы на чырвонае святло. Цела яе завезлі ў крэматорый, а прах замуравалі ў

сцяну на Кальварыйскіх могілках. На гэтым рэальная гісторыя Хрысціны скончылася і пачалася казачная.

Кожнае лета ў цёплы жнівеньскі вечар на перакрыжаванні вуліц Багдановіча і Кісялёва з'яўляецца прывід Хрысціны Лушпайкі. Пакуль якая-небудзь легкавушка стаіць пад чырвоным святлафорам, Хрысціна залазіць у машыну і загадвае шафёру ехаць на Кальварыйскія могілкі. Твар у жанчыны зялёны. У вачах яе ззяе пякельны агонь. Зазвычай шафёры не спрачаюцца з прывідам і моўчкі едуць на Кальварыю, дзе істота сыходзіць, пакінуўшы на сядзенні залатую манетку. Але быў і такі, што адмовіўся везці жанчыну на могілкі. Сказаў, каб вымяталася з яго дарагой машыны. Хрысціна выйшла з аўтамабіля, але перад гэтым вострымі, як лёзы, пазногцямі яна разадрала ўвесь твар нахабнаму і сквапнаму шафёру... Карацей, сказалі табе ехаць на могілкі — едзь і маўчы, тады яшчэ ёсць шанц атрымаць залатую манетку.

АЛОВАК, МАЙСТЭРНЯ, ВОЗЕРА

Кастусь Шаранговіч маляваць не любіў, але мастаком стаў. Трэба сказаць, што ў мастакі Кастусь пайшоў невыпадкова. Старэйшы брат хадзіў у мастаках, бацькі ўгаворвалі ісці за старэйшым братам, і самае галоўнае — вадзяны чорт падараваў хлопцу чароўны аловак.

Здарылася тое на беразе Свіслачы. Кастусь сядзеў у парку каля самай вады і старанна маляваў. Рэчку і старыя вербы над вадою. Маляваў, бо старэйшы брат загадаў. Свіслач плыла павольна, над плынню ціха пагойдваліся тонкія срэбралістыя галінкі. Хлопца пацягнула на сон. Ён заплюшчыў вочы і схіліў галаву. Аловак выслізнуў з вялых пальцаў і боўтнуўся ў ваду. Гэта быў дарагі цяжкі металічны аловак з устаўным стрыжнем, таму ён імгненна пайшоў на дно. Кастусь пачуў, як боўтнуўся аловак, і прахапіўся. Каб Шаранговіч сядзеў над плыткім месцам, ён мог бы палезці ў Свіслач і пашукаць згубленую рэч, але таго разу Кастусь выбраў месца над глыбокай ямінай. Знайсці аловак шанцаў не было.

Хлопец ужо збіраўся пайсці дахаты, калі вада ў рачной яміне закалыхалася і з яе ўзняўся зялёнабароды Вадзянік. Ён паказаў Кастусю залаты аловак і запытаў: «Твой?» Шаранговічу страшэнна спадабаўся вялікі важкі залаты аловак з устаўным стрыжнем. Ён ледзь не сказаў, што гэта ягоны аловак, але стрымаўся і не схлусіў. Вадзяны чорт схаваўся ў Свіслачы, але праз імгненне ўсплыў і працягнуў Кастусю яго звычайны аловак: «Трымай свой аловак. А за тое, што не хлусіў, я падарую табе залатую рэч. Усё, што ты намалюеш залатым алоўкам, будзе ацэньвацца на выдатна і выдатна прадавацца...»

Так і адбылося. Усё, што Кастусь Шаранговіч маляваў залатым алоўкам, падораным Вадзянікам, выдатна прадавалася і ацэньвалася на выдатна. Добра, што хлопец быў няскваппным чалавекам, маляваў і прадаваў роўна столькі, каб хапала на сціплае жыццё. Кастусь рабіў малюнкі да дзіцячых кніжак і за такім заняткам дажыў да пяцідзесяці гадоў. У пяцьдзясят дактары знайшлі ў Шаранговіча рак. Гэтую кепскую навіну Кастусь панёс на бераг Свіслачы. Там ён сеў над глыбокай ямінай і расказаў пра сваю хваробу рачной вадзе. З-пад вады ўзняўся доўгабароды чорт і папрасіў Кастуся вярнуць залаты аловак. Шаранговіч вярнуў Вадзяніку яго аловак і пайшоў у майстэрню, дзе ўсё акуратна ўпарадкаваў і прыбраў. З прыбранай майстэрні мастак Шаранговіч патэлефанаваў усім сябрам і знаёмым, каб развітацца. Казаў, што з'язджае з мінскай Асмалоўкі, едзе жыць на возера Балатон. Але на Балатон Кастусь не паехаў. Ён паехаў на возера Нарач, дзе ў цішыні і спакоі пражыў свой апошні год.

ВАРОНА, ЛУЖЫНА, ГОЛАС

Старыя асмалоўцы казалі мне, што першая пташка, якая прыляцела ў іх новапабудаваны элітны раён, была белая варона. Яна была такой чыстай і светлай, нібыта нейкі чарадзей абсыпаў яе цукровай пудрай ад дзюбы да кіпцяў. Нават язык у той вароны быў белым, а голас яна мела салодкі-салодкі. Штовечар уся Асмалоўка слухала спевы белай вароны. Птушка праспявала для асмалоўцаў усё лета і ўвесь цёплы

верасень. На пачатку кастрычніка прайшлі вялікія дажджы. Усе падумалі, што белая варона больш не заспявае ў гэтым сезоне. Заспявала!

У халаднаваты вечар белая варона стала на край лужыны, у якой адбівалася вялікая поўня, і заспявала. Ніхто з асмалоўцаў ніколі не чуў песні, больш пранікнёнай і кранальнай за гэтую. Пташка спявала пад святлом поўні, якое зіхацела ў спакойнай вадзе. Варона зайшла ў срэбную ваду і спявала да самай раніцы. Калі птушка стамілася і хацела выйсці з лужыны, то не змагла: мароз ператварыў срэбную ваду ў срэбны лёд. Белая варона спрабавала вырвацца з ледзянога палону. Ад напругі яна ўся пашарэла і счарнела. Ад холаду яе салодкі голас прапаў назаўжды.

З зямлі ў неба ўзнялася ўжо не белая варона, а звычайная, адно што з вялікімі кавалкамі срэбнага лёду на лапах. Цяпер у Асмалоўцы, як і па ўсім Мінску, лётаюць і разгульваюць самыя звычайныя вароны, але старыя людзі любяць згадваць белую птушку з салодкім голасам.

РАЁН, ДОМ, ЧОРТ

Няма вечнага пад месяцам. Усё плыве і змяняецца. На змену старому прыходзіць новае. Старое памірае і рассыпаецца ў пыл. Стары раён з двухпавярховымі дамкамі было вырашана пусціць пад знос. Добразычлівыя архітэктары сабралі жыхароў і паабяцалі ім добрае жыллё ў новых дамах. Ну хто не хоча памяняць старое і паўразваленае на новае і трывалае? Большасць пагадзілася на пераезд, але знайшліся і тыя, хто не захацеў перабірацца з наседжанага месца. Калі ёсць плюсы, значыць, і мінусы праявяцца.

Самым актыўным змагаром з новым быў Сяргей Мяржынскі. Ён пачаў падбухторваць народ не з’язджаць са старых дамкоў. Сяргей прыдумаў назваць стары раён Асмалоўкай і надаць яму статус архітэктурнай каштоўнасці. Актывіст пачаў кожную нядзелю хадзіць у касцёл і прасіць Бога, каб дапамог уратаваць старыя будыніны. Бог маўчаў. Мяржынскі прасіў і прасіў Божай ласкі, але адказам была ці-

шыня. Тады Сяргей перабраўся са сваімі просьбамі з касцёла ў царкву, але і там была адно задымленая ціша. Мужчына наведаў сінагогу і мячэць. Бог не адказваў. Адчай падштурхнуў спадара Мяржынскага ў абдымкі да чорта.

Уся Асмалоўка ведала пра кепскі дом на Камуністычнай. У тым доме нумар дваццаць чатыры можна было прадаць чорту сваю душу. Адчайныя мінчукі прыходзілі ў кепскі дом і прасілі ў чорта дапамогі. Нячысты ніколі не маўчаў, ён заўжды адказваў. Сяргею Мяржынскаму не трэба было далёка хадзіць, бо сам ён і жыў у праклятым доме. Сяргей паклікаў чорта і папрасіў дапамогі ў справе выратавання Асмалоўкі. Чорт узяўся дапамагаць, але паставіў умовы. Раён ён выратуе, яго ніхто зносіць не стане, але чортаў дом разбураць, а на яго месцы пабудуюць новенькі кепскі дом.

Колькі Сяргей ні прасіў нячыстага, колькі ні спрабаваў угаварыць не разбураць архітэктурны ансамбль, чорт стаяў на сваім: «Вам — старое, а мне — новае!» Давялося Сяргею саступіць брыдзе свой дом і сваю зямлю. Толькі гэта былі не ўсе патрабаванні. Нячысты браўся ратаваць Асмалоўку з таго моманту, як завалодае бессмяротнай душой спадара Мяржынскага. На самазабойства Сяргей ісці адмовіўся, тады чорт наслаў на яго рак. Чалавек згарэў за тры тыдні. Душа яго перайшла ў чортавы лапы. Кепскі дом на Камуністычнай знеслі, а на яго месцы пабудавалі яшчэ больш высокі кепскі дом. Добразычлівыя архітэктары адступіліся ад Асмалоўкі. Раён працягвае паціху старэць і разбурацца. Пра ахвяру Сяргея Мяржынскага мінчукі стараюцца не ўспамінаць.

МУРАШКІ, МЫШЫ, ЗМЕІ

Пасярод Асмалоўкі стаіць дзіцячы садок. Шэры цагляны будынак не вельмі добра ўпісваецца ў пасляваенны стыль гэтага раёна. Не ўпісваецца, бо збудавалі садок значна пазней. А раней на яго месцы стаяў прыватны дамок Расціслава Кіпцюра-Лусты. Гад быў несусветны той стары Расціслаў. Каб Кіпцюр-Луста быў звычайным гадам, дык мужчыны не палілі б яго складзены з сасновых бярвёнаў крываваты дамок.

Расціслаў меў вялікія схільнасці да чорнага вядзьмарства. Ён чараваў і ліхадзейнічаў.

Пачалося з таго, што вядзьмак нагнаў у Асмалоўку процьму дробных рудых мурашак. Яны панабіваліся ў цукар, у печыва, у цукеркі. Мурашкі папсавалі ўсё салодкае. Людзям давялося павыкідаць не толькі печыва ды цукар, нават слоікі з варэннем давялося павывозіць на сметнік. За мурашкамі ў Асмалоўку прыйшлі мышы. Яны згрызлі і папсавалі тое, што мурашкі абыходзілі. Мышы грызлі сала і мяса, макароны і крупы, кардон і паперу. Двойчы ў Асмалоўку наведваліся брыгады з санэпідэмстанцыі. Мужчыны ў зялёных камбінезонах залівалі Асмалоўку атрутай. Першы раз супраць мурашак, другі — супраць мышэй. Атрута дапамагла. Мурашкі і мышы пазнікалі. Шкоды яны нарабілі шмат, але ў Асмалоўцы іх павыводзілі.

Цяжэй за ўсё было са змеямі. Гадзюкі пачалі з’яўляцца ў самых неверагодных месцах... У ложку, пад прасцінамі. У каструлях. У кішэнях кажухоў і палітонаў. Людзі палохаліся да страты прытомнасці. Жудасць ахапіла ўсіх жыхароў Асмалоўкі. Усіх, акрамя ведзьмака Расціслава Кіпцюра-Лусты. Гад радаваўся. Хадзіў па Мінску падвяселены самагонам і выхваляўся, што трымае ў страху ўвесь свой раён.

Асмалоўскія мужчыны пачулі выхвалянні ведзьмака. Уночы на таемным сходзе мужчыны вырашылі спаліць жыўцом Кіпцюра-Лусту. Яны падпёрлі дзверы яго дома бервяном, каб вядзьмак не змог уцячы. Аблілі сцены газаю і падпалілі. На вокнах у дамку былі жалезныя краты. Так што вядзьмак мусіў загінуць у полымі. Павінен быў, але не загінуў, бо ператварыўся ў вялізнага гругана. Калі ахоплены агнём дах праваліўся, людзі пабачылі, як у слупе дыму падымаецца ў неба вялікі птах. Ён зрабіў кола над Асмалоўкай і паляцеў у бок плошчы Перамогі... Недзе праз год на папялішчы збудаваўся самы звычайны мінскі дзіцячы садок.

БУТЭЛЬКА, ШКЛЯНКА, АГУРКІ

Жыў у Асмалоўцы Жэнік Шчасны. Называлі яго Жэнік-людаед. Шчасны быў ціхмяны і сціплы чалавечак. Ніякай шкоды людзям не рабіў. Усё жыццё Жэнік прапрацаваў маляром на мінскіх будоўлях. У сваёй справе быў спрытны і дасведчаны. Заказаў меў многа, але сумленне не дазваляла яму рабіць любімую справу халтурна. Адным словам, Шчасны пражыў спакойнае і, можна сказаць, светлае жыццё, у якім была толькі адна чорная пляміна.

Аднойчы Жэнік Шчасны зайшоў у магазін «Цэнтральны», каб, стоячы, выпіць маленечкую бутэльку гарэлкі. Закускі маляр не браў. Вырашыў пастаяць каля стойкі, паглядзець на прахожых на праспекце і выпіць свае законныя чатыры разы па пяцьдзясят. Пасля ста грам да Жэніка падсунуліся п’янюгі. Адзін быў чырванатвары і сівы, другі — цемнаскуры і вусаты. П’янюгі папрасілі Шчаснага падзяліцца гарэлкай. Ён адмовіў. Тыя не адыходзілі і нылі. Жэнік чорт ведае як ператварыў п’янюг у зялёныя салёныя агуркі. Шчасны дапіў сваю запланаваную норму і закусіў гэтымі салёнымі агуркамі. Больш нічога выбітнага ў жыцці маляра не здарылася, але і гэтага хапіла, каб людзі на яго ўзлаваліся і пачалі клікаць Жэнікам-людаедам.

РЭСТАРАН, ВАКЗАЛ, СКАРБОНКА

Алеся Бажок працавала афіцыянткай у прывакзальнай рэстарацыі «Вясёлка». Наглядзелася на розных крымінальных асоб і вычварэнцаў. Наслухалася як салодкіх кампліментаў, так і горкіх зняваг. Вопыт у барацьбе за выжыванне ў прывакзальнай афіцыянткі быў вялікі. Здавалася, што яе мала што можа здзівіць і напалохаць.

Апоўначы Алеся Бажок спакойна ехала на метро да станцыі «Плошча Перамогі» і далей пешшу дабіралася ў Асмалоўку. На вуліцы Чырвонай Алесі зрабілася страшна. На скрыжаванні пад ліхтаром стаялі тры мужчыны пачварнага выгляду. «Зараз схопяць, згвалцяць і заб’юць!» — падумала Алеся Бажок і ўся сцялася так, што з высокай прыгожай маладой

дваццаціпяцігадовай жанчыныператварылася ў хударлявага адзінаццацігадовага хлапчука. Пачвары запынілі хлапчука і папыталіся, што ён робіць пасярод ночы на вуліцы. Хлапчук схлусіў, сказаў, што праводзіў на чыгуначны вакзал сястру, якая з’ехала ў Берлін. Мужчыны пахвалілі хлопца за ахову сястры і далі яму партманет, поўны даляраў і еўра. Хлапчук прыйшоў у сваю Асмалоўку, зайшоў у пад’езд, сеў на драўляныя прыступкі і праз якую хвіліну вярнуўся ў аблічча Алесі Бажок. Раніцай афіцыянтка схавала падораныя грошы ў скарбонку, а партманет выкінула.

КУХАР, ВАВЁРКА, ГОЛУБ

Здарылася тое ў даўнія часы, калі ў мінскіх парках восенню яшчэ палілі лістоту. Яе зграбалі ў вялізныя кучы і падпальвалі з некалькіх бакоў. Сіні дым вісеў у жоўтых парках.

Праз такі задымлены парк ішоў з Асмалоўкі ў рэстарацыю «Журавінка» кухар Пятрусь Брыво. Абмінаючы падпаленую кучу, Пятрусь пабачыў на лістоце, ахопленай агнявым колам, рудую вавёрку. Брыво пашкадаваў яе. Раскідаў кола агню і выпусціў звярка на волю. Вавёрка падзякавала выратавальніку і падаравала яму здольнасць разумець мову ўсіх, хто мае хвост. З адной толькі кепскай умовай была дадзена Петрусю гэтая чароўная здольнасць: калі ён раскажа пра яе каму з людзей, дык у той жа момант і памрэ. Пятрусь збіраўся жыць доўга, таму моўчкі слухаў вясёлыя показкі вераб’ёў і пафасныя вершы сабак, чарадзейныя казкі катоў і саркастычныя байкі папугаяў.

Так было, пакуль Брыво не пачуў апавяданне голуба. Той расказваў сваёй галубцы, як бачыў праз акно голую жонку кухара, якая здраджвала мужу з вядомым у Асмалоўцы прыгажуном — маёрам міліцыі Базылём Шалевічам. Кроў закіпела ў жылах кухара. Вочы наліліся вогненнай чырванню. Розум затуманіла чорная злосць. Пятрусь пайшоў і абвінаваціў жонку ў здрадзе. Тая аднеквалася і адхрышчвалася. Падмануты Брыво на яе насядаў. Ён назваў імя яе палюбоўніка, але жонка ўсё адно не прызнавалася ў сваёй блудлівасці. Ашалелы ад злосці кухар не вытрываў і расказаў жонцы-здрадніцы пра вы-

ратаваную з полымя вавёрку, якая падаравала яму здольнасць разумець мову хвастатых, расказаў — і паваліўся на падлогу. «Лепш бы чароўная вавёрка падаравала табе разуменне мовы рагатых!» — гэта было апошняе, што пачуў у нашым несправядлівым свеце раўнівы кухар Пятрусь Брыво.

ШКОЛА, ТЭХНІКУМ, ІСПЫТЫ

У пяцікласніка Міці Васілеўскага памерла маці. Такое здараецца. Яна захварэла, яе паклалі ў бальніцу, а праз месяц і тры дні яе пахавалі. Уся Асмалоўка прыходзіла развітватваца з Галінай Васілеўскай. Яе суседзі любілі. Муж Галіны Васіль сумаваў нядоўга: праз паўгода ён прывёў у кватэру новую жонку, новую Галіну Васілеўскую. Яна была добрай жанчынай, але Міця яе цураўся, трымаўся як мага далей ад яе. Ніколі першым з ёй не загаворваў.

Вучыўся Міця пасрэдна. Школу прагульваў. Дайшло да таго, што настаўніца прыйшла ў Асмалоўку і наскардзілася на хлопца бацькам. Бацька і мачаха насварыліся на свайго прагульшчыка. Пагражалі адлупцаваць, калі не возьмецца за розум. Міця зусім і не збіраўся брацца за розум. Сам бы ён ніколі не стаў добра вучыцца. Ды, на яго шчасце, здарылася дзіва. Калі ў кватэры Міця заставаўся адзін, там пачала з'яўляцца яго нябожчыца маці. Яна старанна рабіла з сынам усе урокі. Пісала з ім сачыненні. Начытвала яму дыктоўкі. Пераправярала матэматыку.

Тры гады нябожчыца празаймалася з сынам. Яна падрыхтавала Міцю да паступлення ў архітэктурна-будаўнічы тэхнікум. Ён выдатна здаў іспыты і быў залічаны ў навучэнцы. Пасля гэтага нябожчыца Галіна больш не наведвалася ў сваю Асмалоўку.

КАРОЛЬ, КАНЬЯК, КУРАНЯ

У кожнага чалавека свая мерка для велічы і нікчэмнасці. У кожнага раёна свае боўдзілы, жлабы і каралі. Самым вядомым каралём Асмалоўкі быў Барыс Шэры. Калі што не так

пайшло, калі нехта некага пакрыўдзіў ці абакраў, калі хтосьці кагосьці абразіў ці падмануў, адразу ішлі да Барыса Шэрага. Ён быў справядлівым, судзіў сумленна, ён мог прымусіць крыўдзіцеля выбачацца. Нават мог прымусіць вярнуць скрадзенае. Пакаранні кароль Шэры прысуджаў невялікія і няжорсткія. За гэта яго паважалі, за гэта яму і плацілі, за гэта і налівалі. Неслі Барысу Шэраму каньяк і смажаных куранят. Такая ў Барыса Шэрага была мерка для ўласнага шчасця — бутэлька каньяку ды залатое падсмажанае кураня. Ніхто на раёне і падумаць не мог, што кароль Барыс Шэры хутка сап'ецца. Ён спіўся, аслаб і пачаў страчваць павагу. Які кароль без павагі?

Тут і выступіў супраць караля Багдан Чорны. Ён прынёс Барысу пачастунак. Калі бутэлька стала пустой, а ад кураняці засталася адно пара костачак, Багдан Чорны прапанаваў Барысу Шэраму перадаць яму карону караля Асмалоўкі. Кароль вырашыў не саступаць свой тытул без бою. Ён ударыў Багдана так, што ў таго ажно сэрца спынілася. Яно спынілася, але не назаўжды, і Чорны ўдарыў Шэрага. Ды так, што ў Шэрага ў вачах пачарнела. Багдан з Барысам біліся так моцна, ажно з начнога неба паабсыпалася палова зорак. Уся Асмалоўка была засыпана зорным пылам. Уночы там было светла, як у летні сонечны дзень.

Бітва скончылася тым, што кароль Барыс Шэры кухонным нажом перарэзаў горла Багдану Чорнаму, а той за імгненне да смерці выхапіў пісталет і пусціў кулю пад кадык каралю. Нейкі час Асмалоўка жыла без караля, і за гэты час асмалоўцы так прывыклі да жыцця без крымінальных аўтарытэтаў, што і да дня сённяшняга месца караля там пустое.

КАМЕНЬ, КАПЕЙКА, КАШАЛЁК

Грузчык Андрэй Рот ішоў дамоў, у Асмалоўку. Ён вяртаўся пасля трэцяй змены на хлебазаводзе. У горадзе стаяла месячная цёплая і светлая ноч. Андрэй пабачыў, як на прыпынку, што на вуліцы Багдановіча, спыніўся, пэўна ж, апошні тралейбус. З яго выскачыла маладая жанчына ў белай сукенцы, а за ёй на вуліцу выкаціўся чорт. Так, менавіта чорт! Кідалася

ў вочы яго дзікунства. Увесь нячэсаны, калматы, брудны. На галаве паблісквалі гладкія рогі. Дупную дзірку прыкрываў доўгі таўставаты хвост з раскудлачаным кутасом. На шырокіх растаптаных капытах накарэў глей.

Кіпцюрастай лапай чорт схапіў жанчыну за тонкую руку, але тая вырвалася, кінулася да грузчыка і выдыхнула: «Да-па-ма-жы!» Рот азірнуўся па баках і пабачыў на тратуары важкі камень. Андрэй схапіў яго, узняў над галавой і рушыў на агіднага чорта: «Зараз я цябе, зараза бруднахвостая, заб'ю!» Чорт адскочыў ад Рота і чхнуў. Ён чхнуў на ўсю вуліцу Багдановіча. Уся Асмалоўка мусіла прачнуцца ад такога гучнага чхання, але ніхто не прачнуўся. Рот працягнуў наступ. Ён тройчы паабяцаў чорту забіць яго на месцы. Нячысты спужаўся, паскакаў у бок піваварні, завярнуў за рог двухпавярховага дамка і прапаў у чорных ценях.

Жанчына ў белай сукенцы доўга дзякавала Андрэю і ўзнагародзіла яго чароўнай бліскучай капейкай. Сказала, што, пакуль яна будзе ляжаць у кашальку, у ім ніколі не скончацца грошы. Але багатым чалавекам грузчык Андрэй Рот стаць не паспеў, бо, пакуль ён адсыпаўся пасля трэцяй змены, жонка выграбла з яго кашалька ўсю драбязу і аддала сыну-першакласніку на школьны сняданак.

МАЦІ, КРАМА, КАРОБКА

Сяржук Грай убачыў шэрую каробку выпадкова. Ён бязмэтна бадзяўся па горадзе. Настрой меў пахавальны. У бальніцы памірала маці Сержука. Дактары давалі ёй толькі тры дні жыцця. Грай і сам не ведаў, чаго зайшоў у краму «Каробкі». Якіх там толькі каробак не выставілі! Вялікія і малыя, кардонныя і папяровыя, стракатыя і аднатонныя, клятчастыя і паласатыя. Былі каробкі памерам з куфэрак, а былі зусім маленькія, для пярсцёнкаў і завушніц.

У самым далёкім ад дзвярэй і цемнаватым кутку гандлёвай залы Сяржук Грай пабачыў шэрую каробку. Памер яе быў прыблізна як у каробкі з-пад жаночых чаравічкаў. На ёй паблісквала белая наклейка з надпісам: «Калі ты пахаваеш

прах свайго любімага чалавека ў нашай каробцы, мы гарантуем уваскрашэнне!» Грай схапіў каробку і пайшоў да прадаўшчыцы. Маладая чарнакосая прадаўшчыца, падобная да персідскай прынцэсы, пацвердзіла Сержуку праўдзівасць слоў з белай наклейкі. Крама дала гарантыю на год.

Пасля крэмацыі трупа сын перасыпаў прах маці ў шэрую каробку і пахаваў пад бацькоўскі крыж. Тут варта сказаць, што за шэрую каробку Грай выклаў вялікія грошы — свой заробак за тры поўныя месяцы. Таму праз год Сяржук зайшоў у краму «Каробкі» і спытаў, чаму яго маці не ўваскрэсла. Падобная да прынцэсы прадаўшчыца сумным голасам паведаміла наіўнаму пакупніку, што крама гарантавала ўваскрашэнне шэрай каробкі, а не чалавека. Расчараваны Сяржук Грай спачатку не хацеў, а потым падумаў і купіў уваскрэслую з нябыту шэрую каробку: а раптам некаму ў яго Асмалоўцы і спатрэбіцца?

САБАКА, РОГІ, СКАРБ

Юрась Холад кожную пятніцу заходзіў у «Цэнтральны» ўніверсам. Там стойма ён з'ядаў слойку са шпінатам. Так закусвалася сто грам гарэлкі. Пятнічны пачастунак Юрась дазваляў сабе пасля лекцый, якія чытаў ва ўніверсітэце. Гісторык Холад быў кансерватарам, ён заўжды глядзеў у той бок, куды раіла глядзець дзяржава. Калі загадвалі глядзець на Усход, Холад паварочваў твар на Усход, калі на Захад — на Захад. Такіх кансерватараў цэняць у адукацыйнай сістэме. Юрась ганарыўся тым, што яго высока цэніць начальства, таму не дазваляў сабе выпіваць больш за сто грам і з'ядаць больш як адну слойку са шпінатам. Толькі кожная сістэма рана ці позна дае збой.

Аднойчы Холад сам не заўважыў, як заказаў другія сто грам і другую слойку. Ён нават сам на сябе насварыўся за гэткі недарэчны ўчынак, але выпіў і з'еў усё заказанае. Захмялелы лектар прайшоў ад «Цэнтральнага» праз парк у сваю Асмалоўку. Ён так хадзіў пяць разоў на тыдзень. Па дарозе нічога не здарылася. Нечаканае відовішча сустрэла Юрася Холада на ганку яго двухпавярховага жаўтасценнага дамка. Рагаты сабака сядзеў на ганку і добразычліва пазіраў на Холада чорнымі

вачыма. Юрась ніколі не бачыў рагатага сабаку, таму спыніўся, каб паразглядаць белыя, гладкія і вострыя рожкі. Сабака ўстаў і адбегся ад цікаўнага выкладчыка дзяржаўнай гісторыі. Холад пайшоў за ім. Сабака перабег вуліцу і накіраваўся да крамы «Суседзі», адтуль ён спусціўся на плошчу Перамогі, а з яе завёў п'янага Холада ажно на Вайсковыя могілкі. Там Юрась сеў на лавачку адпачыць. Ён стаміўся за працоўны тыдзень так, што пасля выпіўкі і шпацыру заснуў.

Прачнуўся Юрась пасярод ночы. За помнікам Якубу Коласу Холад убачыў бочку, поўную агню. Вакол яе стаялі прывіды. Юрась так змерз падчас сну на лаўцы, што забыўся на асцярожнасць і падышоў да бочкі, каб трохі сагрэцца. Самы высокі з прывідаў зірнуў на госця і прагудзеў:

— Мне здаецца, што паміж намі стаіць чалавек...

Прывучаны да падпарадкавання Холад спакойна загудзеў у адказ:

— Табе здаецца...

Гудзенне чалавека зусім не адрознівалася ад гудзення прывіду. Сагрэўшыся, Юрась Холад вырашыў паспытаць шчасця і загудзеў:

— Ці ёсць які варты ўвагі клад на Вайсковых могілках?

Высокі прывід пацiснуў празрыстымі плячыма:

— Мы прывіды, нашто нам клады?

Нечакана яму запярэчыў самы нізкі з прывідаў:

— КладЫ кладАмі, а клАды клАдамі... КладЫ без клАдаў і не кладЫ! На нашых Вайсковых кладАх самы каштоўны клад — пад Купалавым помнікам. Пад Коласавым таксама клад, але не такі каштоўны...

Юрась Холад, дазнаўшыся ад прывідаў пра клад, схадзіў дамоў, прынёс рыдлёўку і выкапаў з-пад помніка вялікі чыгун з золатам. Юрась ведаў, што золата — каварны метал, які вымагае пільнасці і разумнасці. Холад збываў залатыя манеты паступова. Здабытымі грашыма Юрась зрабіў даплату, каб абмяняць сваю цёмную аднапакаёўку ў Асмалоўцы на прасторную трохпакаёўку на плошчы Перамогі.

У памяць пра неверагоднае здарэнне гісторык Холад вырашыў заказаць у мастака карціну з выявай рагатага сабач-

кі. Ён спрабаваў заказаць карціну ў Ігара Цішына і Руслана Вашкевіча, але яны запрасілі за сваю працу даволі вялікія сумы. Тады Холад прыйшоў да мяне — і я намаляваў яму рагатага сабаку акрылам на паперы за сто еўра.

МОРГ, ПРЫВІД, БЭЗ

Яраслаў Скаль пасля цяжкай працы на радыятарным заводзе любіў увечары выпіць з сябрамі. Аднаго разу гурт сабутэльнікаў купіў у самагоншчыцы літр самаробнай гарэлкі. Выпілі мужчыны самагонкі і патруціліся. Памерлі яны ў раздзявальні на родным заводзе. Там іх знайшлі і адтуль перавезлі ў морг. Лежачы на халодным стале пад белай прасцінай, Яраслаў Скаль і ператварыўся ў прывід. У такім выглядзе ён уцёк з морга і накіраваўся ў родную Асмалоўку, дзе жыў з самага нараджэння.

У Асмалоўцы прывід не пайшоў у сваю кватэру, а завітаў да Галіны Бортнік, якая ўжо год як лічылася яго нявестай. Яраслаў і Галіна запланавалі на восень сваё вяселле, таму Бортнік пусціла Скаля ў кватэру, пасадзіла за стол і пачаставала моцнай гарачай гарбатай. Калі Галя налівала ў кубкі гарбату, з яе пальца зляцеў заручальны пярсцёнак. Ён пакаціўся па дашчанай падлозе і заскочыў у глыбокую шчыліну. Галя ажно заплакала ад такой страты. Прывід Яраслава пачаў суцяшаць каханую. Ён паабяцаў выцягнуць пярсцёнак з-пад падлогі. Пальцы на яго правай руцэ выцягнуліся і зрабіліся тонкімі, як пруткі. Пальцы-пруткі прывід засунуў у шчыліну і выцягнуў з-пад дошак заручальны пярсцёнак. Галя ажно знямела ад убачанага. Яна першы раз сутыкнулася з нячыстай сілай.

Дзяўчына кінулася ў дзверы і выскачыла на двор. Галя Бортнік бегла праз родную Асмалоўку і крычала на чым свет стаіць, крычала так, нібыта яна ў пекле. У нейкі момант яна паспрабавала азірнуцца, каб глянуць, ці не даганяе яе нячысцік. Азірнулася. Наляцела на дрэўца бэзу, ударылася галавою аб ствол і павалілася на зямлю. Прывід Скаля падляцеў да дрэўца і хацеў выцягнуць з-пад яго Галіну, але водар бэзу не пусціў нячысціка да дзяўчыны. Прывід пачаў чхаць, ён чхаў так моцна, што ад гэтага рассыпаўся ў пыл.

З таго часу ў Асмалоўцы белы бэз лічыцца самай чыстай, можна нават сказаць, святой кветкай. У траўні букеты белага бэзу ў крыштальных вазах асмалоўцы ставяць на сталы ў сваіх кватэрах, каб напалохаць нячысцікаў і адзначыць прыход новага цяпла і новага лета.

ШКАРПЭТКА, МАШЫНА, РУЧНІК

Пра неверагоднае здарэнне са старой шкарпэткай мне расказаў Мікола Могаль з Асмалоўкі.

Мікола — малады чалавек з амбіцыямі. Ён марыць пра багацце і бесклапотнае жыццё на востраве Крыт, але сёння ён працуе школьным настаўнікам фізікі і жыве ў Мінску на вуліцы Чычэрына.

Неяк раніцай Могаль чысціў зубы. Шараваў зубы шчоткай і пазіраў на шкарпэткі, што ляжалі на пральнай машыне. Трэба было адразу пакласці іх у скрыню з бруднай бялізнай, а Мікола паленаваўся і кінуў шкарпэткі на машыну.

Якія ў мяне танныя шкарпэткі! Таннейшых за іх і не знойдзеш. Трэба купіць больш дарагія, а гэтыя старыя выкінуць. Такі план склаўся ў галаве настаўніка фізікі. Могаль спаласнуў рот і хацеў перакласці шкарпэткі з машыны ў скрыню. Ён працягнуў руку да бруднай шкарпэткі, а тая ўзяла і падскочыла. Яна ўзнялася, перакулілася ў паветры і дала нырца ў пыльную цемру паміж пральнай машынай і сцяной. Настаўнік Могаль засунуў руку ў пыльную, поўную павуціны цемру, каб дастаць шкарпэтку, але не дастаў. Рука была занадта кароткая. Давялося адсоўваць машыну ад сцяны. Даставаць шкарпэтку з бруднага кутка. Прыносіць пыласос, каб папрыбіраць з кутка павуцінне і пыл.

Пасля прыбірання настаўнік паабяцаў шкарпэтцы, што не стане яе выкідаць. Мікола нават папрасіў прабачэння ў абедзвюх брудных шкарпэтак. Ён паставіў машыну на месца і паглядзеў на ручнік, які вісеў на цёплым змеевіку над машынаю, і падумаў: «Які ў мяне танны ручнік». У гэты момант ручнік споўз з бліскучага змеевіка і слізгануў у шчыліну паміж сця-

ной і пральнай машынай. Настаўнік Могаль не стаў даставаць ручнік, бо ўжо моцна спазняўся ў школу.

Ручнік праляжаў за машынай да самага вечара. Калі Мікола Могаль вярнуўся дамоў, ён адсунуў машыну, выцягнуў ручнік, скамечыў яго і выкінуў у пакет са смеццем.

Расказаўшы мне пра гэта здарэнне, Мікола яшчэ спытаў, ці не асуджаю я яго за нястрыманасць і выкіданне старога ручніка, які мог бы яшчэ нейкі час праслужыць анучай для мыцця падлогі. Я запэўніў Могаля, што падтрымліваю яго ў намерах купляць больш дарагія і больш практычныя рэчы.

СУРВЭТКІ, ПІЛЮЛІ, ПЕЧЫВА

Віктар Коўш любіў жонку. Ён так яе любіў, што заплакаў, калі даведаўся пра кошт лекаў, якія выпісаў ёй доктар. Такіх сродкаў у Віктара і блізка не было. У свае семдзесят пяць ён даўно патраціў усе заробленыя і назапашаныя грошы. Жыў ад пенсіі да пенсіі. Жыў блізка да жабрацтва. З аптэкі, што на плошчы Перамогі, Коўш вярнуўся ў зацішную двухпавярховую Асмалоўку. Пастаяў каля кавярні, а потым набраўся нахабства і сеў на белае крэсла за белы столік. Афіцыянт падбег з пытаннем:

— Што будзем заказваць?

— Хвілінку спакою. Хвілінку пасяджу, адпачну і пайду. Мне тут блізка, за рог завярну — і я дома...

Афіцыянт грэбліва хмыкнуў, але не стаў праганяць старога Каўша. Віктару страшэнна не спадабалася хмыканне афіцыянта. Знявага чулася ў тым хмыканні. Ад знявагі і стомы ў Каўша выступіў на лбе пот. Ён узяў сурвэтку і выцер змоклы лоб. Пакуль стары адпачываў і думаў пра хворую жонку, яго пальцы з кавалачка сурвэткі скаталі шарык. Белы папяровы шарык нагадаў Каўшу аптэчную пілюлю. Віктар узяў чыстую сурвэтку і радасны пайшоў дадому.

У кухні ён накатаў з сурвэткі маленечкіх папяровых шарыкаў і ссыпаў іх у шкляную аптэчную пляшачку. Яе ён паказаў хворай жонцы і сказаў:

— Бачыш, якія цудоўныя пілюлі я прынёс з аптэкі!

— Пэўна, апошнія грошы на іх спусціў! — жонка зрабіла выгляд, што засмуцілася, але насамрэч узрадавалася.

— Па адной пілюлі тры разы на дзень. Зразумела, што пасля ежы. Праз тыдзень ты ў мяне падымешся з ложка... І не спрачайся!

Праз тыдзень жонка Віктара Каўша Раіса і сапраўды паднялася з ложка. Кепскія прагнозы доктара не спраўдзіліся. Раіса ачуняла. Віктар вырашыў адзначыць падзею. Ён схадзіў на плошчу Перамогі, купіў у краме «Каравай» салодкага печыва і вярнуўся ў Асмалоўку. Каля кавярні яму зрабілася кепска. Ён прысеў на белае крэсла за белы столік, каб хвілінку адпачыць, і раптоўна памёр. Пытанне нахабнага афіцыянта «Што будзем заказваць?» Віктар Коўш ужо не пачуў.

РАДЫЁ, ТЭЛЕВІЗАР, КАМП'ЮТАР

Разалія Гуд гадавала сына Леаніда адна. Ад сур'ёзных людзей жанчына пачула, што ў горадзе завялася Дамавіна з чырвонымі вуснамі. Казалі, што, калі нехта з дзяцей застаецца дома адзін, Дамавіна даведваецца праз радыё, тэлевізар ці камп'ютар адрас самотнага, прылятае туды і з'ядае яго. Таму, перад тым як пайсці на работу, Разалія забараніла сыну ўключаць камп'ютар, тэлевізар і радыё.

Не паспела маці зачыніць дзверы, як непаслухмяны сын ужо ўключыў радыё. Яно крыху пасіпела-пагрукатала-памуркала і загаварыла:

— Хлопчык-хлопчык, ты застаўся дома адзін. Твая маці пабегла на работу. Назаві мне вуліцу, на якой ты жывеш. Я прыйду да цябе, і мы разам пагуляем у карты.

Леанід вырашыў не размаўляць з невядомым жаночым голасам. Ён вырашыў не адказваць, бо здагадаўся, што з ім размаўляе не жанчына, а Дамавіна з чырвонымі вуснамі.

— Не бойся мяне. Назаві мне вуліцу, на якой ты жывеш, я прыду, і ты пабачыш праз акно, што я зусім не пачварная. Я нават вельмі прыгожая... Не хочаш называць вуліцу? Не трэба. Я ўжо ведаю яе. Ты жывеш у Асмалоўцы на вуліцы Чычэрына.

Леанід Гуд разам з маці Разаліяй і сапраўды жыў у Асмалоўцы на вуліцы Чычэрына, таму хлопец моцна спалохаўся і выцягнуў вілку з разеткі, абясточыўшы радыё.

Нейкі час Леанід прасядзеў у цішыні. Страх прапаў, і хлопцу зрабілася сумна. Так сумна, што ён уключыў тэлевізар. Экран паміргаў-пастракатаў-падрыжаў, і на ім з'явілася чорная Дамавіна з малінавымі вуснамі на тарцы. Вусны заўсміхаліся і мілагучным голасам загаварылі:

— Хлопчык-хлопчык, ты не паслухаўся маму і ўключыў тэлевізар, бо табе зрабілася сумна. Я магу прыляцець і развесяліць цябе гульнёй у карты. Я ведаю, што ты жывеш на вуліцы Чычэрына. Цяпер ты мне скажаш нумар свайго дома, і я прылячу. Кажы...

Леанід вырашыў не адказваць. Ён пабойваўся вялікіх малінавых вуснаў.

— Не хочаш казаць нумар дома — і не трэба, бо я ведаю, што ты жывеш у доме нумар сем.

Хлопец і сапраўды жыў на Чычэрына, 7, а таму спужаўся і выцягнуў вілку тэлевізара з разеткі. Экран згас.

Каб не ўключаць камп'ютар, Леанід вырашыў памаляваць на паперы. Ён намаляваў тэлеэкран, а на ім чорную Дамавіну з малінавымі вуснамі. Дамавіна на малюнку выглядала зусім не страшнай, яна здавалася нават добрай. Таму Леанід і наважыўся ўключыць камп'ютар. На маніторы імгненна з'явілася маленечкая чорная Дамавіна. Такая маленькая, як футарал ад мамінай ружовай памады для вуснаў. Яна шэптам папрасіла Леаніда назваць нумар сваёй кватэры.

— Не скажу я нумар кватэры, бо маці забараніла ўключаць камп'ютар і размаўляць з незнаёмымі дамавінамі.

— Не трэба лгаць. Мы з табой ужо пазнаёміліся і праз радыё, і праз тэлевізар. Не хочаш называць нумар кватэры? Не называй, я і так яго ведаю. Ты жывеш у кватэры нумар адзін. Правільна? Правільна — Чычэрына, дом сем, кватэра адзін! Я ў яе якраз і залятаю.

Леанід хуценька абясточыў камп'ютар. Ён спадзяваўся, што гэта спыніць Дамавіну з малінавымі вуснамі. Не спыніла. Яна

заляцела ў кватэру, разявіла доўгую, як у кракадзіла, пашчу і з'ела сямігадовага Леаніда Гуда.

Правільна казала Разалія Гуд, што ўсе дамавіны — людаедкі. Яна казала, а сын не слухаў. Вось і згінуў праз сваю непаслухмянасць.

СРАКАНОЖКА, ДЗІВА, ПОХВАРУЧКА

Старажытная казка, якую расказала Ала Адамовіч з Асмалоўкі... Сраканожка лічыла сябе брыдкатварай. Не толькі яна так лічыла. Шмат хто з тых, хто бачыў зблізу Сраканожку, казаў пра яе паганае аблічча. Сраканожка жыла адна, яна даўно страціла надзею знайсці на сваім шляху вялікае каханне. З такім агідным аблічча, як у Сраканожкі, спадзявацца на каханне было справай безнадзейнай.

Але здарылася дзіва! У казках павінна здарацца дзіва дзіўнае, бо казка без дзіва — апавяданне пра гаўнавайну і гаўнамір. Дзіва было ў тым, што на сваім шляху Сраканожка сустрэла Похваручку, і яны закахаліся адна ў адну з першага погляду. Закахаліся і сталі жыць разам. Похваручка са Сраканожкай пражылі доўгае-доўгае і шчаслівае-шчаслівае жыццё.

КАПЕЙКА, РАДЗІМКА, БУТЭЛЬКА

Кірыл Шруб рабіў у тралейбусным дэпо механікам. Усё жыццё ён прапрацаваў на адным месцы. Жыў у Асмалоўцы, а на працу хадзіў у дэпо, якое некалі мясцілася непадалёк ад плошчы Перамогі. Бацьку свайго Кірыл не помніў: той памёр, калі сыну толькі год споўніўся. Хлопчыка ставіла на ногі маці, відная афіцэрская ўдава. Кавалераў у яе было шмат, але не знайшлося сярод іх лепшага за афіцэра Шруба. Так яна і не выйшла другі раз замуж і памерла ў пуставатай і халоднай кватэрцы.

Перад тым як выправіцца ў незваротны шлях, старая Шрубіха паказала Кірылу на безыменным пальцы сваёй левай рукі чырванаватую радзімку. Яна была акуратная і круглая, як капеечная манета. У Кірыла на тым самым пальцы была

такая ж манета радзімкі. Шрубіха сказала сыну, што, калі ён застанецца без грошай, трэба будзе пацерці радзімку ўказальным пальцам правай рукі. Моцна пацерці. Тады маці пачуе яго і прынясе з іншасвету грошы. І прыносіла.

Калі Кірыл выйшаў на пенсію, то пачаў выпіваць, так піў, што, бывала, прапіваўся да поўнага безграшоўя. Тады ён цёр сваю радзімку, і маці прыносіла сыну пару-тройку рублёў. Шмат не прыносіла, толькі некалькі рублёў, каб ён мог дацягнуць да наступнай пенсіі. Шрубіха казала, што такая ж манетка-радзімка была і ў яе маці, і ў яе бабулі. Шкада ёй было толькі, што Кірыл Шруб пражыў век не бабнікам, а бабылём і чароўная радзімка не перадалася ў наступныя пакаленні. Ён і сам пра гэта часта шкадаваў, калі з сябрамі распіваў бутэльку віна, купленую на матчыны рублі з іншасвету.

Зусім нядаўна Кірыл выправіўся да маткі, і асмалоўскія горкія п'яніцы бядуюць, што страцілі такога чароўнага сабутэльніка.

ПРЫНЦЭСА, КАРАЛЕВА, ПАВЕТРА

Нейкі час у Асмалоўцы жыла прынцэса. Так-так, сапраўдная прынцэса з Няполу. Асмалоўцы не ведалі, што яна з Няполу, і паміж сабой называлі яе цыганскай прынцэсай. Яна, як і ўсе сапраўдныя прынцэсы, ніколі не какала. Прынцэсы не какаюць! Пра гэта ведаюць нават дзеці ў школах.

З Асмалоўкі прынцэса вярнулася ў свой Нянол. Яе паклікалі, яе запрасілі, яе вярнулі, каб яна выйшла замуж і стала каралевай. Прынцэса вярнулася ў Няпол, выйшла замуж і неўзабаве стала сапраўднай каралевай. Стала каралевай — і перастала сікаць. Каралевы не сікаюць! Няпольская каралева харчавалася чыстым паветрам у каралеўскім садзе.

Пакуль яна жывілася садовым паветрам, ніякіх праблем не было. Праблемы пачаліся ў Парыжы, калі каралева Няполу прыехала ў Францыю. Паветра ў сталіцы было такое бруднае, што каралева пачала страшэнна кашляць і моцна пукаць. Давялося тэрмінова вяртацца ў Няпол. Самыя розныя дактары

ратавалі хворую каралеву. Ратаваць ратавалі, ды не выратавалі. Каралева аглушальна пукнула і памерла.

Калі ў Асмалоўцы даведаліся пра заўчасную смерць іх цыганскай прынцэсы, дык шмат хто з тубыльцаў горка плакаў.

БЕЛЫ, ЖОЎТЫ, ЗЯЛЁНЫ

У цеснай аднапакаёвай кватэрцы на першым цёмным і сырым паверсе некалі жыла сям'я Крыловічаў — бацька, маці і дзве дачушкі-блізняткі. Асмалоўскія двары былі ў захапленні ад блізніц Іры ды Раі. Пабачыш іх — і язык твой сам павернецца, каб прамовіць: «Анёлы». Крыловічы на ўсе святы апраналі дачушак у строі з крыламі. То птушак з іх зробяць, то анёлаў, то матылькоў...

На адно з Купалляў блізніцы разгульвалі па Асмалоўцы з матыльковымі крыламі на спінах. Іра была срэбна-белым матыльком, а Рая — залаціста-жоўтым. Асмалоўцы бачылі, як сёстры перабягалі вуліцу Максіма Багдановіча і як грузавік наехаў на блізніц. Машына збіла дзяцей і памчала далей. Калі асмалоўцы падбеглі да мёртвых дзяўчатак, дык пабачылі дзіва дзіўнае. Мёртвая Іра ператварылася ў жывога маленькага белага матылька, а мёртвая Рая зрабілася жоўтым матыльком. Сёстры сталі матылькамі і ўзняліся ў начное зялёнае неба.

ВУЛІЦА, ПЛЯЦ, БАЛКОН

Злодзей Мікіта Трасца з дзяцінства не даваў ціхай Асмалоўцы спакойна спаць. Асмалоўка спакойна засынала толькі тады, калі Трасцу выпраўлялі ў калонію для непаўналетніх, а пазней — садзілі ў турму. Паскудства Мікіты было ў тым, што злачынствы прыносілі яму радасць, якая не залежала ад цяжкасці і памераў ліхадзейства. Калі Трасца цвіком пісаў мацюкі на ледзь жывой машыне-інвалідцы, ён гэтак жа шчыра радаваўся, як і пасля паспяховага абрабавання ювелірнай крамы «Яхант».

Праз Мікіту пакутавала ўся Асмалоўка. Камяні ляцелі ў вокны. Чыстая бялізна зрывалася з вяровак і кідалася ў ка-

люгі. Прападалі санкі, веласіпеды і матацыклы. Прапорваліся шыны аўтамабіляў. Псаваліся замкі на дзвярах і скрынкі для пошты. Адзін Трасца спараджаў цэлую хвалю вандалізму. Можна казаць, Мікіта дастаў Асмалоўку.

Жанчыны дакаралі сваіх мужчын, што тыя баяцца і бяздзейнічаюць. Асмалоўцы строілі планы помсты. Асобныя радыкальныя мсціўцы прапаноўвалі задушыць Трасцу. Гуманісты выступалі супраць смяротнага пакарання. Пакуль ішлі дыскусіі і планы помсты заставаліся адно планамі, Мікіта працягваў рабіць злачынствы.

Дайшло да таго, што з неба спусціліся два чарнакрылыя анёлы. Яны схапілі ліхадзея за ногі і ўзнялі пад белыя аблокі над піўзаводам. Анёлы пранеслі Трасцу над вуліцай Кісялёва і кінулі з неба на пыльны пляц каля крамы «Яхант».

Мікіта разбіўся — і ўся Асмалоўка ўздыхнула з палёгкай. У афіцыйнай версіі смерці не было нават згадкі пра жорсткіх анёлаў. Там пісалася, што злачынца Мікіта Трасца быў п’яны, упаў з балкона, разбіў галаву і памёр.

ШПАЛЕРЫ, АЛЬТАНКА, БУТЭЛЬКА

Вольга Патас неяк купіла бутэльку мацаванага віна «Ізабэла». Віно яна рыхтавала для сяброўак Светы і Галі. Тыя абяцалі Вользе дапамагчы з паклейкай шпалераў. Патас наважылася асвяжыць інтэр’ер у маленечкай аднапакаёўцы, што ў Асмалоўцы. Як кажуць, чакай зносу, а рамонт рабі. Патас рабіла касметычны рамонт. Пабяліла столь і планавала пераклеіць шпалеры ды пакласці свежую фарбу на старую сталярку.

Шпалеры жанчыны паклеілі хутка. Піць віно вырашылі на вуліцы, балазе жнівень стаяў сонечны і цёплы. Прыйшлі да опернага тэатра, селі ў алеі на лаўцы, дасталі з сумкі аднаразовыя шкляначкі, але бутэльку не адкаркавалі. Патас прапанавала пайсці ў іншы, больш утульны і ціхі сквер. Жанчыны згадзіліся і спусціліся ад тэатра да помніка Марату. У скверы было зусім ціха і спакойна, але Патас прапанавала пайсці ў альтанку, якая стаяла на беразе рэчкі.

Каля Свіслачы жанчыны адкаркавалі «Ізабэлу». Разліць віно па шклянках яны не паспелі, бо з зялёнай рачной каламуці вылез страшнатвары смярдзючы Балотнік, забраў у Патас бутэльку і тут жа выжлукціў усё віно проста з рыльца. Пустую бутэльку Балотнік пакінуў на падлозе ў альтанцы, а сам зайшоў і апусціўся ў рачную каламуць.

Вяртаючыся ў Асмалоўку, сяброўкі папракалі Патас за яе мітуслівасць. Казалі, што трэба было піць віно каля опернага, а не шлындаць з бутэлькай па горадзе. Вольга пагаджалася з сяброўкамі і нагаворвала на сябе.

Самым дзіўным момантам у гэтай гісторыі з рамонтам была не сустрэча з Балотнікам. Жанчын пацешыла другое дзіва. Калі яны вярнуліся ў кватэру да Вольгі Патас, дык знайшлі на стале закаркаваную бутэльку «Ізабэлы». Жанчыны выпілі па глытку салодкага віна ў гонар касметычнага рамонту — і пачуццё шчасця вярнулася ў іх душы.

КВАТЭРА, ДВОР, ЁЛКА

Хворая Рыта Фурман прасядзела ў кватэры цэлых сямнаццаць гадоў. Як прывезлі дзяўчынку з радзільнага дома, так яна ўсё сваё маленства, дзяцінства і юнацтва пражыла ў маленечкім пакойчыку з акном, што выходзіла ў зацішны двор. Дактары прапісалі Рыце кватэрны рэжым. Дзяўчынка была такой слабенькай, такой кволенькай, такой хворай на незлічоную колькасць хвароб, што ўсе думалі: не сёння, дык заўтра яе не стане.

Але Рыта Фурман жыла, жыла і жыла. Глядзела ў акно і вучылася. Настаўнікі да дзяўчынкі не прыходзілі. Рыта была выдатным самавукам. Яна вывучыла самастойна ўсю чыста школьную праграму. Яе вывучэнне скончылася якраз перад Новым годам.

Рыта глядзела праз акно, як пасярод іх асмалоўскага двара ставілі высозную ёлку з металічнай зоркаю на вершаліне. Рыце Фурман страшэнна хацелася выйсці на двор і пастаяць пад упрыгожанай зіхоткай святочнай ёлкай. Пад яе акном якраз праходзіў малады чалавек. Рыта пастукала ў шыбу і запрасі-

ла яго да сябе ў кватэру, каб дапамог ёй апрануцца і выйсці ў двор да ёлкі. Малады чалавек дапамог дзяўчыне апрануцца ў матчына футра і правёў яе.

Стоячы пад ёлкай, Рыта Фурман адчула, што ўсе незлічоныя хваробы пакінулі яе цела і яна папраўілася. Дзяўчына сабралася падзякаваць маладому чалавеку за дапамогу, але яго нідзе не было. З хворай, кволай і слабенькай Рыта Фурман ператварылася ў самую звычайную дзяўчыну і зразумела, што найвялікшае шчасце не ў тваёй адметнасці, а ў тваёй звычайнасці.

АСМАЛОЎКА, МАСЮКОЎШЧЫНА, КУРАСОЎШЧЫНА

Вяселлі ў Асмалоўцы любяць. Яно і зразумела, бо вяселлі любяць паўсюль. Якое жыццё без гаманкога застолля ды без палымяных танцаў? На вяселлі ў Алеся Крыгі спявала ўся Асмалоўка. Не абышлося без бойкі. Сцяпан Мурза так наспяваўся, наскакаўся і напіўся самаробнай гарэліцы, што асмялеў і сказаў: «Крыга, а твой шлюб не роўны. Жонка твая Аксана ўтрая прыгажэйшая за цябе!» За гэта Мурза атрымаў ад Крыгі далонню па шчацэ, а ў адказ з’ездзіў кулаком па носе жаніха і спусціў яму юшку. Алесь збіў Сцяпана з ног і затаптаў бы яго, каб мужчыны не адцягнулі баявітага жаніха ад скурчанай на зямлі ахвяры.

Праўду кажучы, роўных шлюбаў наогул не бывае. Заўсёды нехта ў новай сям’і багацейшы, а нехта разумнейшы за свайго нарачонага. Безумоўна, п’яніца Мурза меў рацыю, бо Аксана была нашмат прыгажэйшай за Алеся. Крыга яе доўга шукаў. Ён прывёз яе ў Асмалоўку ажно з Масюкоўшчыны. Мужчына страшэнна ганарыўся сваім выбарам. Ганарыўся да той пары, пакуль не даведаўся, што жонка Аксана — пярэварацень...

Уночы жанчына выходзіла на двор і ператваралася ў кошку. Ні адна сапраўдная кошка ў Асмалоўцы не магла за якіх дзесяць хвілін злавіць, задушыць і пакласці на ганку дзесяць мышэй. Аксана магла. Яна не толькі лавіла, душыла і рас-

кладвала мышэй на ганку, але і з’ядала іх потым. Раздзірала напалам і праглынала разам з лапамі і хвастамі.

Калі добразычлівыя суседзі расказалі Алесю пра прыгоды яго Аксаны, ён спачатку не паверыў. Давялося яму аднойчы ноччу на свае вочы пабачыцьператварэнне жанчыны ў кошку. Калі тая глынала парваных мышэй, Алесь Крыга не вытрываў, уцёк — і яго званітавала.

Ранкам пасля здарэння Крыга на таксі павёз сваю прыгажуню Аксану з Асмалоўкі ў Масюкоўшчыну. Ён адвёз яе ў дом да бацькоў і сказаў, што больш не хоча пра яе нават чуць. Цяпер у Асмалоўцы мышэй ловяць самыя звычайныя каты. А што з Алесем Крыгай? Шукае новы, больш роўны шлюб. Кажуць, што ўжо прыгледзеў сабе прыгажуню ў Курасоўшчыне. Сцяпан Мурза кажа, што хутка ў Асмалоўцы будзе новае вяселле. Гульнём!

ПОШТА, МУЖЧЫНЫ, ДУША

Домна Ліст працавала на пошце. Уся Асмалоўка карысталася паслугамі той пошты на вуліцы Камуністычнай. Усе ведалі чарнавалосую прыгажуню Домну. Мужчыны ад яе былі ў захапленні, а жанчыны не любілі паштарку-прыгажуню. Тая давала падставы для агульнай нелюбові. Домна спакушала, а потым кідала жанатых мужчын. У яе была такая забаўка — разбіваць мужчынскія сэрцы. Цікава, што адрынутыя прыгажуняй мужчыны не трымалі на яе зла, а вось жанчыны тых мужчын злаваліся і шукалі магчымасці, каб адпомсціць за зняважаных мужоў.

Пасля доўгіх пошукаў асмалоўскія жанчыны знайшлі ў Сляпянцы ведзьмака, які за вялізныя грошы ўзяўся за псаванне чужога жыцця. Ён прыйшоў на пошту, дастаў з Домны Ліст яе хвастатую, падобную да пацука душу. Хвост душы вядзьмак завязаў тугім вузлом і вярнуў яе ў прывабнае цела паштаркі. Пасля гэткай прылюднай аперацыі Домна Ліст састрыгла свае густыя кудзеры, звольнілася з пошты і перастала разбіваць мужчынскія сэрцы.

СПАБОРНІЦТВЫ, ПРЫСЯДАННІ, ПЕРАЕЗД

Жыла-была ў Асмалоўцы сям'я выдатных спартсменаў з красамоўным прозвішчам Скакун. Бацька, маці і дачка-школьніца выступалі на самых розных спаборніцтвах па лёгкай атлетыцы і прывозілі медалі, сярод якіх і залатыя траплялiся. Асмалоўка паважала Скакуноў, было за што. Праўда, бацька Скакун меў адну заганную звычку: ён любіў ісці ў заклад з незнаёмцамі. Напрыклад, мужчына казаў, што зможа лёгка прысесці на адной назе сто разоў. Больш таго, у час прысядання ён будзе трымаць рукі за галавою, ашчаперыўшы пальцамі патыліцу. Незнаёмцы ставілі грошы на тое, што Скакун не зможа сто разоў прысесці на адной назе. А ён мог. Прысядаў. Ён выйграваў спрэчку кожны раз, ажно пакуль аднойчы на дзевяноста дзявятым прысяданні не паваліўся на зямлю мёртвым.

Асмалоўка спачувала сям'і Скакуноў, якія раптоўна страцілі мужа і бацьку. Цікаўныя папрасілі дачку-школьніцу расказаць, як памёр яе здаровы і дужы бацька. Дзяўчына расказвала і вырашыла паказаць, якія ўзорныя прысяданні рабіў яе любімы і здольны татуся. Яна заклала рукі за галаву, ашчаперыла пальцамі патыліцу, прысела на адной назе, паспрабавала ўстаць, не змагла і павалілася на зямлю мёртвай.

Скакуніха, пахаваўшы ў адзін дзень мужа і дачку, не стала жыць у Асмалоўцы. Яна з'ехала, перабралася ў Сляпянку і тамака паціху-патроху наладзіла новае жыццё.

ТРУНА, КЛЕТКА, МЫШКА

У пенсіянера Васіля Маляўкі нарадзілася дачка Гэля. Жонка ў Васіля была зусім маладая, таму нейкі час пасля вяселля Асмалоўка асуджала пенсіянера за няроўны шлюб, але са з'яўленнем дачушкі злаязычнасць трохі сціхла. Васіль гадаваў Гэлю і нарадавацца не мог,назіраючы, як расце новы чалавек.

Ды ўсе мы ведаем, што за светлымі днямі надыходзяць цёмныя ночы. Гэля захварэла. Запаленне лёгкіх пачалося ў дзіцячых грудзях. Дзяўчынка згарэла за тыдзень. Плачучы і стогнучы, пахаваў Васіль сваю дарагую Гэлю Маляўку на

Кальварыйскіх могілках. Паклаў невялічкую труну ў пясок да сваіх бацькоў і дзядоў.

Праз сорак дзён пасля смерці Гэля вярнулася ў Асмалоўку да бацькоў. Прыйшла яна не ў выглядзе зграбнай дзяўчынкі, а ў выглядзе маленечкай зялёнай мышкі. Тая голасам Гэлі расказала Васілю, што цяпер яна будзе жыць на белым свеце зялёнай мышкай. Маляўка зрабіў са сталёвых прутоў прасторную клетку, каб які кот ці пацук не напаў раптам на мышку-дачушку.

У гэтай клетцы зялёная мышка і з'ехала з Асмалоўкі, калі памёр Васіль Маляўка. З'ехала яна, бо маці знайшла сабе новага маладога мужа ў Гародні. У Асмалоўцы кажуць, што Гародня спадабалася зялёнай мышцы і яна там шчаслівая, бо не сёння, дык заўтра зноўку стане дзяўчынкай.

ГІТАРА, НОЖ, САЛАВЕЙ

Завёўся ў Асмалоўцы гітарыст. Таленавіты, між іншым, музыка. Ён іграў віртуозна і спяваў барытонам. Звалі гітарыста Валера Дзюбайла. На творчасць Валеры моцна ўплываў тутэйшы шафёр Зміцер Калтуновіч. Як толькі шафёр выпраўляўся ў далёкі рэйс, дык гітарыст ішоў да яго жонкі і спяваў ёй рамансы. Жонка Калтуновіча Звініслава любіла барытон маладога Дзюбайлы.

Можа, яна яшчэ нешта любіла ў гітарыста-віртуоза... Хто ж нам скажа? Ніхто! Нам у Асмалоўцы раскажуць пра іншае... Раскажуць, што неяк у шафёра адмянілі рэйс і ён раптоўна вярнуўся дамоў, дзе Валера Дзюбайла спяваў рамансы. Калтуновіч закалаціўся ад рэўнасці, схапіў нож і кінуўся на Дзюбайлу. Той спрытна выскачыў у акно, балазе першы паверх, лета, акно было адчынена. Дзюбайла паспеў дабегчы да дзіцячага садка і заскочыць на плот, калі яго дагнаў раз'ятраны Калтуновіч. Раўнівец хацеў гвазданучь Дзюбайлу нажом, але той узяў ды ператварыўся ў маленечкага салаўя. Калтуновіч здранцвеў і не стаў чапаць птушачку. Пасля таго здарэння ў Асмалоўцы гучаць самыя лепшыя салаўіныя спевы ў Мінску, а можа, і найлепшыя ў свеце.

САЛДАТ, ШЫБЫ, СВЕЧАЧКА

Пра забітага і закапанага недзе ў Асмалоўцы салдата я чуў ад розных людзей. З пачутага і склаўся гэты аповед...

Салдата забілі ў генеральным штабе Беларускай вайсковай акругі. Той штаб яшчэ будаваўся. Вайскоўцы і будаўнікі жылі ў палатках. Працы было шмат. Праца была цяжкай. Салдатам хацелася есці і спаць. Яшчэ ім хацелася, каб усе працавалі аднолькава, на поўную сілу. Тры простыя і зразумелыя жаданні.

Знайшоўся такі салдат з мянушкай Баксёр, што не працаваў. Казаў, што баксёрам трэба трэніравацца, а не цягаць цэглу ды пясок. Калі нехта абураўся, Баксёр яго вырубаў адным ударам. Супраць прыроднага дару біць кулаком можна толькі гуртам ісці. Адной ноччу салдаты адмалацілі Баксёра. За ўсе свае накаўты адлупілі так, што хлопец да раніцы не дажыў. Каб не падымаць гвалту, афіцэры вырашылі, што зробяць заяву пра ўцёкі. Пабег салдат... Ідзі і знайдзі!

Перад тым як рабіць заяву пра ўцёкі, вырашылі ўночы закапаць труп у Асмалоўцы. Там таксама ішла будоўля, таму нікога не магла здзівіць нейкая свежазасыпаная яміна. А калі яе яшчэ прысыпаць чорнай зямлёй ды патрушчанай цэглай, пагатоў ніхто на гэта месца і не гляне. Так і зрабілі. Закапалі забітага салдата ў Асмалоўцы і напісалі, што ўцёк ды прапаў. Ніхто яго асабліва і не шукаў.

Гісторыя пра забойства ў штабе забылася на цэлы год, ажно пакуль у Асмалоўку не прыехалі навасёлы. Шмат хто з іх бачыў, як уночы пад вокнамі бадзяецца салдат. Ці мала хто дзе ходзіць? Тым больш, што побач вайсковы штаб і кварталы, спрэс заселеныя вайскоўцамі. Палова Асмалоўкі была тэатральнай, а другая палова — вайсковай. Начны салдат нікога не дзівіў, ажно пакуль не пачаў сагнутым пальцам пастукваць у шыбы. Пастукае-пастукае і далей ідзе, хаваецца ў ноч.

Так хадзіў ён па Асмалоўцы, пакуль не спыніўся пад акном балерыны Разаліі. Прывід забітага салдата пастукаў у шыбу і сказаў: «Я так многа сплю. Страшэнна многа сплю. Мяне трэба пабудзіць. Сам я прачынацца не ўмею. Сплю, ажно пакуль нехта мяне не пабудзіць. Я цябе прашу, Разалія, будзі

мяне. Прыходзь і будзі. Я сплю ў суседнім двары, у зямлі за альтанкаю...» Салдат прасіў і прасіў балерыну пабудзіць яго. Яна паабяцала, што раніцай абавязкова сходзіць за альтанку яго пабудзіць.

Салдат сышоў у цемрадзь, а Разалія пабегла да варажбіткі Фрузы за парадай. Тая супакоіла балерыну. Сказала, што трэба схадзіць у царкву, запаліць і паставіць пад абразом свечачку. Яшчэ не развіднела, а Разалія ўжо прыбегла пад царкву. Яна знайшла вартаўніка Тодара і ўгаварыла, каб той адчыніў храм. Мужчына прадаў Разаліі свечачку. Злупіў з балерыны ажно дзесяць рублёў. Гандлявацца не выпадала. Разалія запаліла дарагую свечачку і паставіла яе пад змрочным абразом Выратавальніка.

З таго часу больш ніхто ў Асмалоўцы не бачыў прывід забітага салдата, які некалі насіў мянушку Баксёр. Можна было б і забыцца на яго, але гісторыя не забываецца, бо ўвесь час нехта недзе забівае і забівае новых і новых салдат.

ДАДАТАК 1
МІНСКІЯ КАЗКІ

ПЕРШЫ ДЗЕНЬ

Казка, напісаная паводле твора Уладзіміра Цэслера і Сяргея Войчанкі «Яйкі»

Напачатку была ноч. Кругом было цёмна, змрочна і чорна. У цёмнай ночы на цёмнай зямлі ў цёмным лесе жыў Чорны Певень. У яго была жонка Чорная Курачка. Яна несла Чорнаму Пеўню чорныя яечкі. З іх выводзіліся чорныя кураняткі.

Здавалася, што так будзе заўсёды. Чорны Певень і Чорная Курачка будуць дзяўбці чорныя каменьчыкі і есці чорныя зярняткі. Чорная Курачка будзе несці чорныя яечкі, а з іх будуць выводзіцца чорныя кураняткі. Усе яны будуць жыць у цёмным лесе на цёмнай зямлі, над якой стаіць цёмная ноч. Але аднойчы Чорная Курачка шукала чорнае зярнятка, а замест яго знайшла зярнятка чырвонае. Курачка спытала ў Пеўня, ці можна ёй з'есці незвычайнае зярнятка. Певень падумаў-падумаў і дазволіў сваёй Курачцы з'есці яго. Яна здзяўбла зярнятка і праз тры дні знесла не чорнае, а чырвонае яечка. З яго вылупілася Чырвонае Куранятка, з якога неўзабаве вырасла Чырвоная Курачка. Цяпер у лесе гулялі не толькі чорныя, але і чырвоныя пеўнікі і курачкі.

Праз тры месяцы Чорная Курачка знайшла белае зярнятка. Яна шукала звычайнае чорнае зярнятка, а знайшла белае. Курачка спытала ў Пеўня, ці можна ёй здзяўбці яго. Певень падумаў і дазволіў сваёй Курачцы праглынуць белае зярнятка. Праз тры дні Чорная Курачка знесла белае яечка, з яго вылупілася Белае Куранятка, з якога вырасла Белая Курачка.

Тая знесла вялікае белае яечка. А з таго белага яечка выйшла не куранятка, а Жоўтае Сонца. Яно ўзнялося на неба. Як толькі Жоўтае Сонца ўзнялося на неба, скончылася ноч. Так зніклі чарната і цемра. Так пачаўся першы на свеце сонечны, цёплы і ясны дзень. Ён пачаўся з белага яечка, якое знесла Белая Курачка.

ЧАРОЎНЫЯ ЧАРАВІЧКІ

Казка пра чаравічкі, якія намаляваў Руслан Вашкевіч

Маці папрасіла дачку Зосю вынесці смецце. У свае сем дзяўчынка лічыла сябе дарослай. Яна магла схадзіць у краму «Каравай» па хлеб, збегаць у прадуктовы па малако і вынесці смецце.

Каля кантэйнера з пластыкам Зося пабачыла новенькія чорныя чаравічкі. Было падобна, што памер іх акурат для Зосі. Дзяўчынка выкінула пакеты са смеццем і ўзяла адзін чаравік, каб лепей яго разгледзець. Чаравік быў зусім новы. Нібыта яго толькі што прынеслі з крамы. На падэшве ў яго была намалявана лесвічка. На скуранай вусцілцы нехта намаляваў прыступкі.

Зося вырашыла памераць чаравік. Дзяўчына прысела на лаўку, зняла пантофлю і абула чаравік. Ён быў яе памеру, але не толькі гэта здзівіла дзяўчыну. Ёй стала лёгка дыхаць, так лёгка і прыемна ёй ніколі раней не было. Зося абула другі чаравік, і дзяўчыне зрабілася яшчэ больш лёгка. Уся яна стала бязважкай, як матылёк. Дзяўчына стала такой лёгкай у новых зножных чаравічках, што змагла пайсці не толькі па тратуары і па траве, але і па паветры. Зося ішла па паветры лёгкай хадою. Дзяўчына ўзнялася над дваром і над паркам. Па паветры яна перайшла на другі бок рэчкі.

Дзяўчынку, якая ішла па небе, заўважыла маладая маці, што гуляла ў парку з немаўляткам у калясцы: «Глядзіце, глядзіце, дзяўчынка ідзе па небе!» Людзі пачалі ўздымаць галовы і паказваць адзін аднаму на дзяўчынку ў чыстым небе.

Зосі стала няёмка. Нармальны чалавек не вельмі любіць вылучацца з натоўпу. Асабліва калі вылучыўся раптоўна і пер-

шы раз. Зося пабегла па небе ў бок зялёнага скверыка. Там яна спусцілася на зямлю і зняла чароўныя чаравічкі.

Дадому Зося ішла басанож. Яна забрала свае пакінутыя каля сметніка старыя пантофлі. Знойдзеныя чорныя чаравічкі Зося схавала ў шафу з адзежай. Да лепшых часоў.

ДАДАТАК 2
ВІЦЕБСКІЯ КАЗКІ

ДРЫВАСЕК

Казка пра героя карціны Казіміра Малевіча «Дрывасек»

На ўскрайку горада Віцебска жыў дрывасек. Звалі яго Казімірам. Раніцай ён ехаў у лес, дзе сек дрэвы. Дрывасек выбіраў самыя найлепшыя з вялікіх дрэў. Валіў іх. Абсякаў сукі і галіны. Чыстыя бярвёны Казімір завозіў на фабрыку. Там бярвёны распускалі на дошкі і добра высушвалі. З сухіх дошак на фабрыцы рабілі мэблю. Шафы і буфеты, сталы і крэслы, ложкі і камоды майстры выраблялі з дрэва, якое нарыхтоўваў для іх дрывасек Казімір.

Усе ў Віцебску любілі і паважалі працавітага дрывасека. Называлі яго волатам, бо сякера, якой Казімір валіў лес, была такая цяжкая, што ніхто, акрамя гаспадара, нават не мог адарваць яе ад зямлі. Шмат хто спрабаваў падняць сякеру, але ніхто так і не змог. Казімір атрымаў сякеру ад бацькі Севярына, а той ад свайго дзеда Міралюба. І бацька, і дзед, і прадзед у Казіміра, як і ён сам, былі дрывасекамі і волатамі. Калі бацька перадаваў сыну волатаўскую сякеру, ён наказаў берагчы яе, патлумачыўшы, што ў цяжкія часы яна дапаможа ў змаганні з ворагам.

Як бацька Севярын сказаў, так яно і здарылася. У адзін цёмны дзень у лес пад Віцебскам прыляцеў трохгаловы цмок з бліскучым мячом у лапе. Пачвара мела доўгі хвост, зялёныя крылы і чатыры лапы з жалезнымі кіпцямі. Языкі ў цмока былі раздвоеныя, як у змяі. Вочы лупатыя, як у жабы. Шыі доўгія, як у жырафы. Галовы цмока ўпрыгожвалі залатыя кароны.

— Гэты лес цяпер мой! Буду тут жыць і панаваць! Ніхто з майго лесу не возьме ні ягады, ні грыба, ні галінкі, ні травінкі, ні парушынкі! — сказаў цмок дрывасеку і дыхнуў на яго чырвоным полымем адразу з трох шырокіх пашчаў.

— Як скажаш, так і будзе, шаноўны цмок. Ты магутны і ваяўнічы. У цябе жалезныя кіпці, полымя ў трох пашчах і меч у кіпцястай лапе. Толькі давай мы з табою пацягаемся. Хто з нас больш дужы, той і стане раздаваць загады, а хто слабы, пачне слухацца і іх выконваць. Ты згодны, шаноўны цмок? — запытаў Казімір у зялёнакрылай пачвары.

— Ты, чалавечак, пытаешся ў мяне, магутнага цмока?! Ці згодны я з табою цягацца? Вядома, згодны! У цябе ёсць сякера, я маю меч. Бітву можна пачаць тут і цяпер, неадкладна!

Дрывасек выслухаў самаўпэўненага цмока і прапанаваў іншае:

— Я не хачу скалечыць такога цудоўнага цмока, як ты. Таму прапаную падкінуць зброю ў неба. Хто з нас вышэй яе падкіне, той і пераможа!

Цмок размахнуўся і шпурнуў у неба бліскучы меч. Той даляцеў ажно да хмары і праз тры хвіліны вярнуўся ў цмокаву лапу. Дрывасек размахнуўся і кінуў у неба сякеру. Тры гадзіны волат і цмок чакалі, пакуль яна вернецца з неба на зямлю.

— Твая сякера лягчэйшая за мой меч, таму давай памяняемся зброяй. Цяпер я кіну ў неба тваю сякеру, а ты падкінеш мой меч! — прапанаваў хітры цмок.

Казімір узяў цмокаў меч і шпурнуў у бок Месяца. Меч ударыўся аб яго і рассыпаўся на срэбны пыл.

Цмок хацеў узняць дрывасекаву сякеру і засекчы Казіміра, але гад не змог адарваць яе ад зямлі. Давялося цмоку скарыцца і пачаць слухацца дрывасека. Той загадаў яму ўладкавацца на працу ў вандроўны заацырк. Цяпер трохгаловы цмок выступае на арэне з вогненным шоу.

Дрывасек Казімір як працаваў, так і працуе з каштоўным дрэвам, з якога віцебскія майстры робяць цудоўную мэблю. Яны вырабляюць сталы і крэслы, ложкі і камоды, буфеты і шафы.

ЧОРТ

Казка пра героя літаграфіі Казіміра Малевіча «Чорт»

Здараецца, што які-небудзь добры чалавек знаходзіць у парку птушанятка. Забірае яго дадому, адаграває, выгадоўвае і выпускае на волю. А бывае, сустракае ў лесе маленькае хворае ваўчаня. Вылечыўшы і падгадаваўшы яго дома, чалавек вяртае тое ваўчаня ў родны лес. Звычайная справа для разумных людзей — дапамагаць птушкам і жывёлам у бядзе.

Мастак Казімір Малевіч быў добрым і разумным чалавекам. Ніхто не сумняваўся, што ён заўсёды дапаможа жывёле ці птушцы, якая трапіць у бяду. І аднойчы з чулым і спагадлівым мастаком Малевічам здарылася надзвычайная гісторыя.

Пасля працы ў майстэрні Казімір вырашыў прагуляцца ў парку. І пад высокім дубам сярод лістоты і жалудоў ён пабачыў зусім не птушаня ці ваўчаня, якому трэба неадкладная дапамога... Малевіч пабачыў маленечкага чорнага чорціка. Калі мастак схіліўся над ім, той цяжка ўздыхнуў і папрасіў: «Дапамажы мне, добры чалавек!» Чорцік сказаў гэта такім сумным голасам і ўздыхнуў з такой скрухай, што Малевіч пашкадаваў яго, падняў з зямлі і аднёс у майстэрню.

Там чорцік папіў цёплага малака з мёдам і ачуняў. Казімір прапанаваў знайдышу выбар: вярнуцца ў парк да вольнага жыцця ці застацца ў майстэрні і пачаць вучыцца. Мастак быў абсалютна ўпэўнены, што чорцік будзе рвацца на свабоду. Але чорт выбраў майстэрню замест парку і вучобу замест гультаяватага жыцця.

Вучыўся чорцік так старанна, што Казміру Малевічу давялося купляць яму школьную форму, каб весці ў гімназію. Пэўныя складанасці ў чорціка ў ёй былі, бо яму даводзілася хаваць рогі ў густых валасах і насіць спецыяльны абутак, каб аднакласнікі, крый бог, не пабачылі яго чорныя капыты. У гімназіі чорцік вучыўся пад псеўданімам Міралюб Чорны. Вучыўся так добра, што скончыў не толькі гімназію, але і ўніверсітэт.

Міралюб Чорны стаў выдатным чарцёжнікам. Разам з Казімірам Малевічам ён прыехаў у Віцебск. Там выкладаў

чарчэнне ў Віцебскім мастацкім вучылішчы. Лепшага за яго чарцёжніка беларускі горад не бачыў за ўсю сваю доўгую гісторыю. А калі з часам Казімір Малевіч пераехаў жыць і працаваць у іншы горад, дык чорцік застаўся ў Віцебску. Тут ён пражыў доўгае і шчаслівае жыццё сапраўднага чалавека і выхаваў шмат выдатных чарцёжнікаў.

МЕХ

Казка пра героя карціны Казіміра Малевіча «Мужчына з мехам»

Мастак Казімір Малевіч прагульваўся па Віцебску, калі пабачыў чалавека з шэрым мехам за плячамі. Той няспешна ішоў па асветленай залатым вечаровым сонцам вуліцы. Было відаць, што ён моцна стаміўся за дзень і яму цяжка даецца кожны крок.

У мастака ўзнікла жаданне спыніць чалавека з мяшком і запрасіць яго ў майстэрню, каб там неадкладна намаляваць. Малевіч дагнаў прахожага і павітаўся:

— Добры вечар! Я мастак Казімір Малевіч. Бачу, што вы стаміліся. Таму хацеў бы запрасіць вас у майстэрню і пачаставаць салодкім чаем з абаранкамі. Пачастунак прапаноўваю не дармовы. За чай з абаранкамі вы мне гадзіну папазіруеце. Я вельмі хачу намаляваць з вас карціну «Мужчына з мехам», бо вы мяне моцна ўразілі.

Чалавек паставіў шэры мех на зялёную траву, дастаў з кішэні белую хустачку і выцер ёю свой потны чырвоны лоб:

— Добра. Я пайду з вамі ў майстэрню, там вып’ю шклянку чаю і з’ем пару абаранкаў. Я папазірую вам для карціны «Мужчына з мехам». А пакуль буду пазіраваць, раскажу, чаму так моцна стамляюся кожны божы дзень... Выбачайце, што не адразу назваў сябе. Я ветэрынар Уладзімір Хвастовіч.

Мастак і ветэрынар пацiснулі адзін аднаму рукі. У Малевіча былі вялікія белыя рукі, а ў Хвастовіча — вялікія чырвоныя.

У майстэрні Казіміра Малевіча панаваў ідэальны парадак. Мастак наліў госцю поўную шклянку духмянага чаю. Той пачаставаўся абаранкамі, выпіў чаю і стаў пасярод майстэрні ў

позу, патрэбную мастаку. Пакуль Казімір Малевіч пісаў карціну, ветэрынар расказаў дзівосную гісторыю пра свой шэры мех.

Тры гады назад Уладзімір Хвастовіч ішоў неяк раніцай у свой ветэрынарны пункт. Кіраваўся да рагатых і хвастатых пацыентаў. Па дарозе ён сустрэў старую жанчыну, якая марудна ішла па сцежцы. За плячыма яна несла шэры мех, мяркуючы па ўсім, цяжкі. Ветэрынар вырашыў дапамагчы жанчыне. Як высветлілася, яна таксама кіравалася ў ветпункт. У яе мяху сядзеў хворы сабачка.

Хвастовіч занёс мех да сябе ў кабінет і дастаў з яго жывёлу. Агледзеў яе, але ніякіх прыкмет хваробы не знайшоў. Тут старая і прызналася: яна знарок трапілася на вочы ветэрынару, бо стамілася штодня цягаць за плячыма цяжкі мех. А цягаць яго ёй даводзілася таму, што мех быў чароўным і мог вылечыць любую хваробу. Для гэтага трэба было пасадзіць у яго хворую жывёліну, закінуць мех за плечы і абысці з ім квартал. Пасля гэтага жывёла ў мяху станавілася абсалютна здаровай!

Ветэрынар не паверыў старой. Ён узяў шэры мех і пасадзіў у яго хворае кацяня, якое прынесла бялявая дзяўчынка. З мехам за плячыма Хвастовіч абабег квартал, у якім стаяў ветэрынарны пункт. Калі пасля гэтага ён дастаў з меха кацяня, яно было зноў здаровым. Нават следу хвароба на ім не пакінула. Хвастовіч хацеў вярнуць шэры мех старой жанчыне, але яе нідзе не было. Колькі ён ні шукаў, так і не знайшоў гаспадыню чарадзейнага меха...

Тры гады Хвастовіч цягаў у мяху хворых жывёл, ажно пакуль яго не спыніў мастак. Зразумела, што Казімір Малевіч таксама не паверыў Хвастовічу. Ён нават пасмяяўся з ветурача. Тады той зняў са сцяны майстэрні чучала савы, паклаў яго ў мех і прапанаваў Малевічу абысці з ім квартал. Казімір абабег квартал з чучалам у мяху. Калі ж ён развязаў мех, дык адтуль вылецела жывая і здаровая птушка. Яна праляцела над мальбертам і накіравалася да акна. Добра, што вечар быў цёплы і акно ў майстэрні было расчынена. Сава вылецела ў пацямнелае зорнае неба і там знікла. Мастак падняў з падлогі пусты мех і хацеў вярнуць яго Уладзіміру Хвастовічу. Толькі ветэрынара ў майстэрні ўжо не было.

Тры месяцы і тры тыдні мастак Малевіч насіў вакол свайго квартала пташак, катоў і сабак. Падбіраў хворых, а выпускаў здаровых. Ён насіў за плячыма шэры мяшок, ажно пакуль яго не спыніў малады чалавек і не прапанаваў дапамогу. Шэры мех перайшоў да гэтага добрага чалавека. Цяпер той займаецца лячэннем хворых жывёл.

На добры ўспамін пра чарадзейны шэры мяшок нам засталася карціна Казіміра Малевіча, якая зараз вісіць у гарадскім музеі ў слаўным горадзе Амстэрдаме.

КАШУЛЯ

Казка пра героя карціны Казіміра Малевіча «Складанае прадчуванне (Торс у жоўтай кашулі)»

Мастак Казімір Малевіч адкрыў дзве школы для маладых мастакоў. Адну ў горадзе Віцебску, а другую — у Смаленску. Малевіч мусіў шмат ездзіць з Віцебска ў Смаленск і назад. Ездзіў ён праз горад Оршу. Там мастаку даводзілася спыняцца, а часам і начаваць, бо цягнікі ў суровы пасляваенны час хадзілі кепска, часта спазняліся і затрымліваліся.

У Оршы ў Малевіча быў знаёмы доктар, які заўсёды насіў жоўтую кашулю. Звычайна дактары носяць белую ці зялёную вопратку, а гэты выбраў сабе жоўты колер. Уся Орша называла яго не інакш як Жоўтая Кашуля. Усе помнілі яркі жоўты колер адзення, але мала хто мог нешта сказаць пра твар знакамітага доктара, бо ўласна твару ў яго і не было.

Адсутнасць твару і зацікавіла Казіміра Малевіча. Ён пазнаёміўся з доктарам, каб напісаць яго партрэт. Мастака так усхвалявала бястварае аблічча чалавека, што ён намаляваў не адзін, а два партрэты Жоўтай Кашулі. Першы партрэт Казімір падарыў незвычайнаму натуршчыку, а другі пакінуў сабе. У знак падзякі за падораны партрэт доктар дазваляў Малевічу спыняцца і начаваць у сваім доме.

Дом быў знакамітым, бо туды прыходзілі па дапамогу для сваіх дзетак жанчыны не толькі з усёй Оршы, але і з яе ваколіц. Доктар папраўляў здароўе дзяцей крынічнай вадой. У садзе за домам з-пад зямлі ішла чысцюткая халодная вада. Доктар

абклаў крынічку сабранымі ў полі камянямі. У каменнае кола замацаваў металічную трубу, з яе і пачынаўся Светлы ручай. Лекар называў сваю крыніцу Светлай, адпаведная назва перайшла і на ручай.

Вада са Светлай крыніцы была смачная, а калі ў яе дадаваліся травы, сабраныя Жоўтай Кашуляй, тады вадой можна было паправіць здароўе любому дзіцяці. Праўда, было некалькі ўмоў.

Каб вада са Светлай крыніцы падзейнічала, яе павінна была прасіць маці хворага дзіцяці. Калі ж па ваду прыходзіў бацька, дзед ці баба, вада не дзейнічала. Акрамя першай умовы была і другая, больш цяжкая для выканання. Дзіця павінна было не проста выпіць глыток цудадзейнай вады, але і пасля гэтага цэлую гадзіну нерухома праляжаць у ложку. Лекар настойліва раіў даваць ваду дзіцяці перад сном. Толькі ж не ўсе слухаліся Жоўтую Кашулю. Некаторыя спяшаліся як мага хутчэй дапамагчы хвораму, а праз гэта больш шкодзілі, чым дапамагалі.

Трэцяя ж умова была самай простай: пра Жоўтую Кашулю і Светлую крыніцу можна было расказваць толькі тым, хто трапіў у бяду, і тым, каму патрэбна неадкладная дапамога. Але нават такую простую ўмову няўдзячныя людзі часта не выконвалі.

Знайшліся такія, хто абвінаваціў доктара ў сяброўстве з нячыстымі сіламі — чарцямі — і ворагамі народу — шпіёнамі. Міліцыянеры зрабілі спробу арыштаваць Жоўтую Кашулю. Уласна кажучы, кашулю яны арыштавалі, але самога доктара не знайшлі. Міліцыя нават прымусіла мастака Казіміра Малевіча намаляваць яшчэ некалькі партрэтаў знакамітага доктара. Малевіч выканаў патрабаванне, але па тых малюнках нельга было пазнаць лекара, таму доктар і застаўся на волі.

Добрыя людзі казалі, што Жоўтая Кашуля яшчэ доўга жыў каля розных чыстых крыніц і паспеў паправіць здароўе многім хворым дзецям.

ГУЗІКІ

Легенда пра віцебскія гузікі

Мастак-супрэматыст Казімір Малевіч прыехаў у Віцебск і зрабіў там вялікую выставу сваіх геаметрычных карцін. На ёй Казімір патлумачыў прысутным значнасць, каштоўнасць і эталоннасць формы такой фігуры, як квадрат. Мастак так пераканаўча расказваў пра ідэальнасць чорнага, чырвонага і белага квадратаў, што нават майстры, якія рабілі ў Віцебску гузікі, пасля сустрэчы з Казімірам Малевічам пачалі замест круглых гузікаў выпускаць квадратныя. Мода на квадратныя гузікі пратрымалася ў Віцебску досыць доўга. Гадоў дваццаць, лічы, ад заканчэння Першай сусветнай вайны ажно да пачатку Другой сусветнай.

БЕССМЯРОТНАСЦЬ

Легенда пра карціну Казіміра Малевіча «Чорны квадрат»

Мастак Казімір працаваў у тэатры. Ён рабіў дэкарацыі і касцюмы да спектакля «Перамога над Сонцам». Калі праца над аздабленнем сцэны была скончана і артысты рыхтаваліся да прэм’ернага паказу, Казімір вырашыў накрыць у майстэрні святочны стол, каб стваральнікі «Перамогі над Сонцам» змаглі ўрачыста адзначыць падзею.

Мастак купіў у краме шмат садавіны і гародніны. Ён набраў салодкіх чырвоных і залатых яблыкаў. Выбраў самы вялікі з ананасаў. Узважыў мядовых груш. Наклаў кош вінаграду. Для жанчын выбраў шампанскае, а для мужчын — хлебнае віно. Побач з віном на палічцы ў краме стаяў шкляны кубік з цыліндрычным рыльцам. На ім была акуратная этыкетка з надпісам «Бессмяротнасць». Казімір быў упэўнены, што ў шкляным кубіку таксама хлебнае віно — любімы напітак сур’ёзных мужчын. Таму мастак і набыў яго ды прынёс у майстэрню.

Калі ўсё было расстаўлена на стале, Казімір заўважыў што кубік знік. Першая думка — пакінуў у краме. Мастак вярнуўся туды і папытаў у прадаўшчыцы пра шкляны кубік з «Бессмяротнасцю». Прадаўшчыца зрабіла круглыя вочы і

запэўніла Казіміра, што ў яе краме ніколі не было хлебнага віна з назвай «Бессмяротнасць».

Збянтэжаны мастак вярнуўся ў майстэрню і ўважліва агледзеў тое месца, куды ён паставіў кубічную бутэлечку. На белым абрусе Казімір убачыў акуратны след ад квадратнага донца. Мастак узяў пэндзаль і зрабіў чорнай рыскай абрыс вакол следу. Атрымаўся даволі роўны рукатворны квадрат. Гэты абрыс мастак паклаў у аснову сваёй карціны «Чорны квадрат».

Пакуль госці балявалі ў майстэрні, Казімір пісаў сваю знакамітую карціну. Артысты прапаноўвалі яму салодкія грушы і яблыкі, падносілі хлебнае віно і шампанскае, спакушалі вінаградам, але Казімір адмаўляўся ад пачастункаў, бо ў яго было толькі адно жаданне і адна прага — напісаць карціну «Чорны квадрат». І ён яе напісаў.

САЛОДКІ СОН

Паданне пра мастака Казіміра Малевіча і твары без вачэй

Пасля грамадзянскай вайны ў горадзе Віцебску былі галодныя часы. Не хапала нават самых простых прадуктаў — хлеба і малака. Пра нейкія ласункі ды прысмакі нават гаворкі не ішло. Людзі задавальняліся самым малым у ежы. Селядзец з бульбінаю быў за раскошу. У тыя галодныя дні мастак Казімір Малевіч і пачуў ад сваёй вучаніцы Надзі гісторыю пра салодкі сон...

У мястэчку Глыбокае старая баба Маня расстаралася і прынесла дадому мяшочак з колатым цукрам. Кавалкі белага і бліскучага, як крышталь, цукру баба Маня пераклала ў слоік, які заткнула шырокім коркам. Слоік з цукрам яна паставіла ў буфет. Унукам — Вальцы ды Толіку — баба Маня сказала, што Хрыстос, намаляваны на іконе, будзе сачыць за цукрам. Калі нехта возьме ды скрадзе нават маленечкі кавалак салодкага крышталіка, Ісус Хрыстос убачыць і раскажа бабе Мані.

Валька і Толік дачакаліся, калі старая сышла з дому, і падкраліся да буфета. Хрыстос уважліва глядзеў на малых зладзеяў. Тады дзеці вырашылі Ісуса падмануць. Яны выбеглі з кухні і пачалі асцярожна зазіраць у яе праз вузкую шчыліну

дзвярэй. Спадзяваліся, што Хрыстос хутка засне, заплюшчыць вочы, а тады можна будзе наесціся цукру. Але Той глядзеў на іх не міргаючы. Тады Валька ўзяла шыльца, стала на крэсла і папрабівала Хрысту вочы, каб Ён не пабачыў крадзяжу. Разам з Толікам Валька наелася салодкага ад пуза.

Калі баба Маня вярнулася і пабачыла напаўпусты слоік, дык адлупцавала пасам унукаў. Яна нават не стала пытацца ў Хрыста, бачыў ён крадзеж ці не.

Валька расказвала потым сваёй сяброўцы Надзі, што ёй час ад часу сніцца салодкі сон, у якім яна шыльцам прабівае намаляваныя вочы Хрыста, а потым есць кавалкі цукру.

Гэтая дзіўная гісторыя, расказаная вучаніцай, так моцна ўразіла і здзівіла Казіміра Малевіча, што мастак пачаў маляваць карціны з тварамі без вачэй, карціны, героям якіх нельга шыльцам выкалаць вочы, але можна ўявіць і дамаляваць.

ЗМЕСТ

Парыжскія казкі

Асмалоўскія казкі

Глобус, А.

Г52 Казкі сталічныя : Парыж–Вільня–Мінск–Віцебск / Адам Глобус. — Мінск : Кнігазбор, 2018. — 160 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» ; вып. 104).

ISBN 978-985-7180-82-0.

Новая кніга Адама Глобуса складзена з казак, напісаных у розных сталічных гарадах. Дзіўныя падзеі адбываюцца ў Парыжы, Вільні і Мінску. Пісьменніку пашанцавала, і ён змог пажыць і папрацаваць у гэтых цудоўных сталіцах. У дадатку Глобус змясціў казкі пра мастакоў віцебскай школы і неверагодныя гісторыі пра іх таленавітыя творы.

УДК 821.161.1-3
ББК 84(4Беи)

На вокладцы змешаны малюнкі Адама Глобуса,
зробленыя ў нашай прывакзальнай і казачнай Вільні.

16+

Літаратурна-мастацкае выданне

Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў
«Кнігарня пісьменніка»
Выпуск 104

Глобус Адам

Казкі сталічныя
Парыж–Вільня–Мінск–Віцебск

Адказны за выпуск Г. Вінярскі
Рэдактар А. Нанас
Вёрстка Л. Гарадзецкай
Карэктар А. Спрытніч

Падпісана да друку 06.03.2018. Фармат 84×108 1/32.
Рызаграфія. Папера афсетная. Ум. друк. арк. 8,4.
Ул.-выд. арк. 6,56. Наклад 300 ас. Зак. 121.

ПУП «Кнігазбор».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюдніка друкаваных выданняў № 1/377 ад 27.06.2014.
Вул. Я. Лучыны, 38-93, 220112, Мінск.
Тэл./факс (017) 207-62-33, тэл. (029) 772-19-14, 682-83-86.
E-mail: bkniha@tut.by

Надрукавана з арыгінала-макета заказчыка ў ЗАТ «Аргбуд».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюдніка друкаваных выданняў № 2/182 ад 15.02.2016.
Вул. Берасцянская, 16, 220034, Мінск.